

Podlaskie

Przedsiębiorcze
Partnerskie
Perspektywiczne

Ambitne Podlaskie

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

PROJEKT

Dokument powstał w Departamencie Rozwoju Regionalnego UMWP

przy udziale ekspertów zewnętrznych:

prof. Jacka Szlachty

dr. hab. Wojciecha Dziemianowicza, prof. UW

dr. hab. Bogusława Plawgo, prof. UWB

Białystok, luty 2020 r.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Spis treści:

1. Misja	5
2. Podlaskie 2030 – wizja rozwoju.....	6
Podlaskie przedsiębiorcze	6
Podlaskie partnerskie.....	6
Podlaskie perspektywiczne	7
3. Uwarunkowania zewnętrzne Strategii	8
3.1. Uwarunkowania światowe	8
3.2. Uwarunkowania unijne.....	8
3.3. Uwarunkowania krajowe	10
4. Analiza SWOT.....	12
5. Cele rozwoju województwa podlaskiego.....	15
5.1. Struktura celów	15
Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka	17
Cel operacyjny 1.1. Przemysły przyszłości	21
Cel operacyjny 1.2. Podlaski system otwartych innowacji	23
Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość	25
Cel operacyjny 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	27
Cel operacyjny 1.5. E-podlaskie.....	29
Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy	30
Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy	34
Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy	36
Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości.....	38
Cel strategiczny 3. Partnerski region	41
Cel operacyjny 3.1. Dobre zarządzanie	43
Cel operacyjny 3.2. Kapitał społeczny	44
Cel operacyjny 3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne	45
Cel operacyjny 3.4. Gościnny region	47
5.2. Cele Strategii a inteligentne specjalizacje województwa	49
6. Terytorialny wymiar Strategii	51
6.1. Spójność terytorialna województwa	51
6.2. Obszary strategicznej interwencji.....	52
7. System realizacji	60
7.1. Zasady realizacji	60
7.2. System wdrażania	61
7.3. System monitorowania.....	63
7.4. Ramy finansowe.....	66

8. Strategia a dokumenty krajowe	71
9. Załączniki	74

Nasze credo: Ambitne Podlaskie

W 2030 roku Podlaskie widzimy jako przedsiębiorcze, partnerskie, perspektywiczne. Ambitnie? Tak, ale credo naszej wizji rozwoju brzmi właśnie: Ambitne Podlaskie. Jakie działania powinniśmy podjąć, aby ta wizja stała się rzeczywistością, określa Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Najważniejszy dokument strategiczny, który wyznacza kierunki polityki regionalnej naszego województwa.

To wyjątkowy region. A jego największy potencjał stanowią mieszkańcy, którzy silnie utożsamiają się ze swoją „małą ojczyzną”. Są przedsiębiorczy, pracowici, kreatywni. Niestety, wieloletnia dysproporcja pomiędzy naszym regionem a innymi rejonami kraju, powoduje, że rozwój gospodarczy i związana z nim jakość życia wciąż odbiegają od poziomu innych regionów.

Dlatego tak kluczowe i przełomowe znaczenie ma nowa Strategia. Kreśli rozwiązania, jakie mamy przyjąć, aby skutecznie wykorzystać nasze potencjały i wzmocnić regionalne przewagi. W ten sposób nawiązujemy do Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i opartej na niej Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, które stawiają za cel spójność, konkurencyjność i sprawność. Z naciskiem na spójność – zrównoważony rozwój całego kraju i zmniejszenie dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym. Zakładane kierunki interwencji muszą być więc dostosowane w większym niż dotychczas stopniu do sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego i indywidualnych potencjałów terytorialnych.

Jako najważniejszy dokument dotyczący polityki regionalnej Strategia bierze pod uwagę nie tylko obecne uwarunkowania, ale również wybiega w przyszłość. Przedstawia, jak chcemy, by wyglądało nasze województwo za kilkanaście lat. Określa też, jakie działania należy podjąć w kolejnej perspektywie finansowej i jak optymalnie wykorzystać środki unijne w planie długofalowym, m.in. z krajowych programów operacyjnych, Programu Operacyjnego Polska Wschodnia czy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego. Uwzględnia cele polityki spójności po 2020 roku, które widzą Europę jako: inteligentną, zieloną i niskowęglową, lepiej powiązaną, bardziej społeczną oraz bliżej obywateli.

Cele są więc ambitne. Nie wdroży ich samodzielnie samorząd województwa. W realizację Strategii muszą zaangażować się wszyscy mieszkańcy: przedsiębiorcy, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, środowiska naukowe. Każdy z nas. Nie bez znaczenia będzie również jakże zmienna sytuacja geopolityczna.

Jednak mając taki kapitał społeczny, jaki stanowią mieszkańcy województwa podlaskiego, wierzę, że jesteśmy w stanie sprostać wyzwaniom, jakie kreśli znowelizowana Strategia.

Z poważaniem

Artur Kosicki, Marszałek Województwa Podlaskiego

1. Misja

Misja/credo Strategii Województwa Podlaskiego brzmi:

Ambitne Podlaskie

Misja Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego wyraża filozofię planowanych zamierzeń i jest skierowana zarówno do mieszkańców, jak i do otoczenia. Wyraża w skrótowej formie wyjątkowość czy specyficzność planowanych działań oraz wartości i zasoby, na których mają się opierać. Województwo podlaskie jest zwrócone ku przyszłości i zmierza do pełnego wykorzystania swojego potencjału nie tyle naśladowując inne regiony, co wdrażając najnowsze, dopiero rodzące się rozwiązania i dokonując w ten sposób skoku rozwojowego. Głównym potencjałem regionu są mieszkańcy, a w szczególności ich ambicja, pracowitość – aktywność zawodowa i społeczna, wysokie i rosnące kompetencje. Atutem regionu są także unikalne walory środowiska i stosunkowo wysoka jakość życia. Wszystko to zapewnia regionowi przewagę w zakresie kluczowego czynnika rozwoju jakim jest kapitał ludzki. Cechami wyróżniającymi ambitne podlaskie jest także wyjątkowa rodzima przedsiębiorczość tworząca podstawę gospodarki oraz zdolność do współdziałania w sferze gospodarczej, czego przejawami już są prężne inicjatywy klastrowe.

Ambitne Podlaskie:

- ✓ w wymiarze gospodarczym dąży do osiągnięcia pozycji dobrze rozwiniętego regionu dzięki wykorzystaniu najnowocześniejszych technologii i rozwiązań organizacyjnych w zakorzenionych i już obecnie dynamicznych sektorach oraz współpracy międzysektorowej;
- ✓ w wymiarze społecznym dąży do pozycji jednego z najatrakcyjniejszych pod względem jakości życia mieszkańców regionów w Polsce i w Europie na bazie unikalnych walorów środowiska, bogatego dziedzictwa kulturowego i wysokiej jakości usług publicznych oraz wysokiego poziomu kompetencji mieszkańców;
- ✓ w wymiarze terytorialnym dąży do możliwie najlepszego wykorzystania potencjałów rozwojowych i niwelowania słabości różnych części województwa, głównie poprzez rozwój oddolnych inicjatyw lokalnych i formułowane przez nie cele odzwierciedlające specyfikę danego terytorium;
- ✓ w wymiarze organizacyjnym dąży do pozycji regionu sprawnie zarządzanego, korzystnie powiązanego z partnerami krajowymi i zagranicznymi, skutecznie zabiegającego o interes własny i mieszkańców.

2. Podlaskie 2030 – wizja rozwoju

Wizja, jako pożądaný obraz województwa podlaskiego w 2030 roku brzmi:

Podlaskie: przedsiębiorcze – partnerskie – perspektywiczne

Te trzy filary będą determinowały działania podejmowane w ramach realizacji Strategii i są odpowiedzią na formułowane potrzeby rozwojowe regionu.

Podlaskie przedsiębiorcze

Przedsiębiorcze Podlaskie oznacza „przedsiębiorczy region”. W 2030 roku województwo podlaskie, jego mieszkańcy, instytucje i organizacje tworzące region będą kojarzyć się właśnie z przedsiębiorczością. Będzie to przedsiębiorczość rozumiana, jako: umiejętność radzenia sobie z wyzwaniami, problemami i zagrożeniami w sposób innowacyjny. Przedsiębiorcze podlaskie to region, który we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego potrafi wykorzystywać nadarzające się szanse, aby poprawiać jakość życia mieszkańców. W warunkach niezwykle dynamicznego, gwałtownie zmieniającego się otoczenia przedsiębiorczość będzie nie tylko kluczową cechą podmiotów gospodarczych, ale także samorządów, instytucji i mieszkańców. Młodzież będzie wychowywana w duchu przedsiębiorczości, by posiadać zdolność dostosowywania się do ciągłych zmian. Przedsiębiorczy, kreatywni pracownicy będą najważniejszym zasobem instytucji i przedsiębiorstw. Samorządy i instytucje będą wdrażać innowacje społeczne zdolne sprostać już oczekiwanym, ale i nowym niespodziewanym wyzwaniom. W sferze gospodarczej nastawienie firm na wykorzystywanie szans i ciągłą ekspansję przyniesie sukcesy na skalę międzynarodową a regionowi dobry poziom rozwoju ekonomicznego. Przedsiębiorcze województwo podlaskie, to region, w którym konkurencyjne firmy, duże i małe, krajowe i zagraniczne, budują swoją silną pozycję międzynarodową w oparciu o wiedzę i zasoby regionu.

Podlaskie partnerskie

Ograniczone zasoby, w tym kapitału, kwalifikacji, innowacyjności oraz specyficzne położenie regionu (na krańcach UE) stanowią wciąż bariery rozwojowe regionu. Niezbędne jest lepsze wykorzystanie istniejących i często rozproszonych zasobów poprzez współdziałanie. Konieczne jest ponadto przyciąganie do regionu dodatkowych zasobów kapitału, ludzi, idei. Dlatego region stanie się partnerski, czyli nastawiony na współpracę wewnątrzregionalną, współpracę z innymi regionami w Polsce i w UE oraz współpracę z partnerami spoza UE, a w szczególności krajami wschodnimi. Własne zasoby będą efektywnie wykorzystywane dzięki współdziałaniu zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej, a także rozwojowi partnerstwa publiczno-prywatnego, gwarantującego możliwość łączenia zasobów różnych sektorów. Partnerski region, będzie przyciągał inwestorów, wnoszących kapitał finansowy oraz innowacyjne rozwiązania technologiczne i organizacyjne. Do regionu będą napływali też nowi pracownicy. Regionalne firmy będą wzmacniały swoją konkurencyjność poprzez uczestniczenie w powiązaniach sieciowych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Dzięki wzmocnieniu konkurencyjności przedsiębiorstwa będą w coraz większym stopniu kierowały swoje produkty i usługi na szeroki rynek krajowy i międzynarodowy. Uczelnie i ośrodki naukowe będą prowadziły ożywioną współpracę wewnątrzregionalną, krajową i międzynarodową sprzyjającą wysokiemu poziomowi edukacji i badań, z których korzystać będzie także samorząd i gospodarka regionu. Sektor edukacji będzie ściśle współpracował z pracodawcami, m.in. w celu dostosowania kształcenia do ich potrzeb. W roku 2030 województwo podlaskie będzie mieć wizerunek regionu partnerskiego, nastawionego na współpracę we wszystkich sferach, które mogą być wzmocnione zasobami i kompetencjami partnerów.

Podlaskie perspektywiczne

Województwo podlaskie w 2030 roku będzie regionem zachęcającym do wiązania z nim swojej przyszłości. Przekaz ten, oparty na marce województwa, będzie adresowany zarówno do dotychczasowych mieszkańców, lokalnych firm, ale także ludzi i przedsiębiorców z innych regionów i krajów. Podlaskie perspektywiczne, to przede wszystkim region oferujący w długiej perspektywie bardzo dobre warunki do rozwoju i aktywności mieszkańców poprzez znoszenie barier społecznych, gospodarczych i przestrzennych i zapewnienie równego dostępu do samorealizacji we wszystkich sferach życia. Perspektywiczne podlaskie będzie wyróżniać się wysoką jakością życia, a przez to również dogodnymi warunkami rozwoju firm opartych na działalnościach wymagających wysokiego poziomu kapitału ludzkiego. Podlaskie będzie zajmowało wiodącą pozycję w pojawiających się nowych obszarach aktywności człowieka, dzięki ukształtowanym i powszechnym postawom otwartości na wyzwania i umiejętności dostosowania się do zmian w otoczeniu.

Unikalnym zasobem regionu pozostanie zachowane w dobrym stanie środowisko przyrodnicze. Konsekwentnie będzie stosowana idea zrównoważonego rozwoju przy jednoczesnym innowacyjnym podejściu do przyrody i jej zasobów. Rozwijane będą w szczególności technologie cyrkularnej gospodarki i produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Na bazie walorów środowiska i najnowocześniejszych technologii rozwijać się będzie rolnictwo ekologiczne i rolnictwo zrównoważone.

We wszystkich obszarach rozwijane i wdrażane będą technologie cyfrowe, dzięki którym region będzie kształtował swoje przewagi konkurencyjne i wdrażał innowacje społeczne. W społecznym wymiarze rozwoju będzie to region wychodzący naprzeciw problemom starzejącego się społeczeństwa poprzez optymalne wykorzystanie potencjału mieszkańców w różnym wieku i zwiększanie poziomu aktywności zawodowej mieszkańców.

Perspektywiczne podlaskie oznacza również region ludzi uczących się, ciągle dostosowujących swoje kompetencje do dynamicznych zmian otoczenia, uczestniczących w globalnych trendach rozwojowych.

3. Uwarunkowania zewnętrzne Strategii

3.1. Uwarunkowania światowe

Globalizacja sprawia, że dla województwa podlaskiego rosnące znaczenie mają zjawiska i procesy zachodzące w skali światowej i europejskiej. Generalnie globalne mega-trendy społeczne i gospodarcze w XXI wieku nie są korzystne dla regionów europejskich. Po roku 2000 następuje osłabienie pozycji gospodarczej Unii Europejskiej, jej państw członkowskich, a także regionów, w relacji do najważniejszych konkurentów, jakimi są: USA, Japonia i Korea Południowa oraz Nowe Państwa Przemysłowe (NIS), przede wszystkim Chiny i Indie. Szczególnie zagrożone ekspansją gospodarczą NIS są słabiej rozwinięte regiony UE, takie jak między innymi województwo podlaskie, bowiem ich specjalizacja gospodarcza dotyczy produktów i usług, jakie mogą być wytwarzane poza Europą, przy znacznie niższych kosztach produkcji.

W ostatniej dekadzie nastąpiła istotna modyfikacja znaczenia najważniejszych mega-trendów. Zmiany związane z rozpowszechnieniem informacyjnych i komunikacyjnych technologii (ICT) oznaczają uprzywilejowanie państw i regionów, które najbardziej skutecznie wdrażają koncept społeczeństwa informacyjnego. Powszechny dostęp do usług ICT społeczeństwa (obywateli), podmiotów gospodarczych i społecznych, a także administracji publicznej oznacza obniżenie kosztów funkcjonowania państwa, gospodarki i społeczeństwa, stworzenie możliwości sieciowania współpracy, a także poszerzenie możliwości świadczenia usług publicznych. Ma to szczególne znaczenie w regionach peryferyjnych, takich jak województwo podlaskie, bowiem umożliwia przewyższenie deficytów wynikających z niekorzystnego położenia geograficznego.

Zmiany klimatyczne stanowią wyzwanie globalne ze względu na znacznie większą częstotliwość występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych (powodzie, huragany, susze itd.) oraz wyższe koszty funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki (finansowanie różnych zabezpieczeń i przedsięwzięć mitygujących i spowalniających te zmiany). Ich waga znajduje odzwierciedlenie w politykach Unii Europejskiej. Odpowiedzią na to wyzwanie jest priorytet dla gospodarki cyrkularnej, ochrona wrażliwych ekologicznie obszarów i zasobów oraz budowanie odporności regionów, miast i obszarów wiejskich na zakłócenia procesów rozwojowych, jakie wynikają ze zmian klimatycznych. W przypadku województwa podlaskiego wyjątkowa koncentracja walorów i potencjałów ekologicznych oznacza priorytet dla działań podejmowanych w tej sferze.

Przełomowe odkrycia, wynalazki i zmiany technologiczne powodują istotne zmiany ścieżek rozwojowych całych kontynentów, państw, regionów i miast. Regiony, w których pojawiają się, a szczególnie stosowane czy wprowadzane są innowacje, zyskują silny impuls rozwojowy. Sposobem generowania i wykorzystania takich impulsów rozwojowych jest zwiększanie wydatków na badania i rozwój, tworzenie ekosystemu innowacyjności, wspieranie inteligentnych specjalizacji. Najnowsza generacja to między innymi: biotechnologie, techniki 3D, sztuczna inteligencja, technologie kosmiczne.

3.2. Uwarunkowania unijne

Unia Europejska będąca wyjątkową w skali światowej konstrukcją polityczną i gospodarczą zmienia się jakościowo w ostatnich kilku latach. Kryzys tożsamości Unii Europejskiej jest wyzwaniem dla jej przyszłości. Wyrazem tego są tendencje odśrodkowe i separatystyczne, a skrajnym przypadkiem jest Brexit. Zjednoczone Królestwo znajduje się w procesie opuszczania UE, co oznacza grę o sumie ujemnej dla wszystkich państw członkowskich, w tym także dla Polski i jej regionów. Opuszczenie UE przez

dużego płatnika netto oznacza także istotne ograniczenie potencjału budżetowego tej organizacji na poziomie europejskim.

Konflikty zbrojne i napięcia polityczne mające miejsce w pobliżu granic UE generują potoki uchodźców i migrantów. Procesy globalne i napięcia polityczne w świecie wymusiły nowe i/lub zasadniczo rozszerzone kierunki interwencji, zarówno na poziomie europejskim, jak też państw członkowskich. Ogranicza to znacznie możliwość prowadzenia tradycyjnych polityk europejskich, jakimi są polityka spójności oraz wspólna polityka rolna. Dlatego w regionach o istotnej roli rolnictwa oraz problemach restrukturyzacji obszarów wiejskich, takich jak województwo podlaskie wyzwaniem jest zakładane zmniejszenie skali finansowania rozwoju obszarów wiejskich z funduszy UE.

Wyzwaniem dla Europy jest niekorzystny przebieg procesów demograficznych. Eksplozji demograficznej w wielu krajach świata towarzyszą zasadniczo odmienne tendencje w całej Europie, w tym także w UE. Charakterystyczne dla Europy zjawiska to między innymi: niskie stopy przyrostu naturalnego, starzenie się społeczeństwa, proporcja ludności w wieku poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym. Prowadzi to między innymi do problemów w sferze świadczeń i ubezpieczeń społecznych, wyludniania się słabszych ekonomicznie obszarów, a także trudności w równoważeniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym elementem pejzażu Europy staje się presja ze strony bogatszych państw, regionów i miast na wysysanie wartościowego potencjału ludzkiego z mniej zasobnych państw członkowskich i regionów UE, w tym także z Polski i z województwa podlaskiego. Dlatego niezbędne jest obok zasadniczego zwiększenia poziomu płac w województwie podlaskim konsekwentne podwyższanie jakości życia społeczeństwa, tak aby spowolnić, a następnie odwrócić niekorzystne tendencje związane z odpływem ludności, firm i potencjałów.

Mega-trendem występującym nie tylko w Unii Europejskiej są zasadnicze zmiany i przewartościowania następujące na rynku pracy. Robotyzacja, możliwość świadczenia pracy przez Internet, sztuczna inteligencja i inne zmiany są wyzwaniem dla wszystkich regionów. W centrum uwagi polityk publicznych są kwalifikacje. Niezbędne staje się zasadnicze przebudowanie systemu edukacji, upraktycznienie kształcenia (edukacja dualna), dowartościowanie segmentu edukacji przez całe życie, rozszerzenie kształcenia w zakresie kluczowych kompetencji (przykładem jest informatyka). Takie przewartościowania w globalnej skali są dla województwa podlaskiego szansą wykorzystania możliwości lepszego pozycjonowania regionu na europejskim rynku pracy.

Fundusze Unii Europejskiej pozostaną także po roku 2020 istotnym źródłem finansowania rozwoju Polski i jej regionów, zwłaszcza w ramach europejskiej polityki spójności oraz wspólnej polityki rolnej. Jednak skala tego wsparcia będzie najprawdopodobniej nieco mniejsza niż w obecnej dekadzie. Wynika to z Brexitu oraz z nowych i rozszerzonych kierunków interwencji strukturalnej na poziomie europejskim, a także ze zmian pozycji Polski w ciągu piętnastu lat po akcesji do UE. W latach 2021-2027 Polska pozostanie największym beneficjentem europejskiej polityki spójności, jednak jej udział w alokacji funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w UE 27 zmniejszy się z około 22-23% do niecałych 20%, co wynika z niekorzystnych dla naszego kraju propozycji dotyczących pułapu transferów finansowych w relacji do produktu krajowego brutto (PKB) Polski, jako kraju beneficjenta. Propozycje pięciu celów polityki spójności UE po roku 2020 to Europa: 1. Inteligentna; 2. Zielona i niskowęglowa; 3. Lepiej powiązana; 4. Bardziej społeczna oraz 5. Bliżej obywateli. Środki polityki spójności będą dostępne na realizację tych 5 celów, jednak na dwa pierwsze trzeba alokować minimum 65% funduszy UE. Obszary priorytetowe interwencji strukturalnej UE to: innowacje, MŚP, digitalne technologie, modernizacja przemysłu, niskowęglowa gospodarka, gospodarka cyrkularna, spowolnienie zmian klimatycznych. W województwie podlaskim także po roku 2020 fundusze europejskie i niezbędny wkład własny pozostaną dominującym źródłem finansowania inwestycji publicznych, jednak skala finansowania w ramach celu 1 i 2 oraz niezbędny poziom współfinansowania własnego będą trudnym wyzwaniem dla kształtowania polityki regionalnej województwa podlaskiego do roku 2030. Jednocześnie

priorytet dla obszarów typu NUTS 2 o PKB na mieszkańca poniżej 75% średniej UE 27 oznacza, że województwo podlaskie pozostanie także po roku 2020 wśród regionów o najbardziej szczodrym wsparciu z funduszy strukturalnych UE.

3.3. Uwarunkowania krajowe

Do uwarunkowań krajowych realizacji Strategii zaliczana jest przede wszystkim realizacja polityk rozwojowych rządu RP, ale również działania rozwojowe podejmowane przez sąsiadów województwa podlaskiego (obecnie trwają prace nad strategiami województw warmińsko-mazurskiego, mazowieckiego i lubelskiego).

Zakres aktywności rządu, również w sferze rozwoju regionalnego, określają dwa kluczowe dokumenty strategiczne: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) [SOR] oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (KSRR 2030). Poniżej omówione są główne wnioski wynikające z tych dokumentów dla realizacji polityki rozwoju województwa podlaskiego, jednak istotne jest, w jakim kierunku będą w najbliższej przyszłości zmierzały zmiany w zakresie zlecenia i finansowania zadań jednostkom samorządu terytorialnego.

W Polsce dokumentem określającym średniookresowe priorytety polityki społeczno-gospodarczej w kolejnej dekadzie jest Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.) przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 roku. Podobnie jak wszystkie średniookresowe strategie Polski SOR wyróżnia trzy cele: spójność, konkurencyjność i sprawność, proponując zdecydowane przewartościowanie na rzecz spójności. Kluczowe znaczenie dla kształtowania rozwoju regionalnego Polski ma cel 2 *Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony*. Uzupełniające znaczenie mają cel 1 *Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość* oraz cel 3 *Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu*. Określone zostały także obszary wpływające na osiągnięcie celów strategii: kapitał ludzki i społeczny, cyfryzacja, transport, energia, środowisko oraz bezpieczeństwo narodowe. Zdefiniowano także podstawowe źródła finansowania strategii oraz system koordynacji i realizacji strategii. W ramach celu 2 uwzględniono spójność społeczną, bazując na diagnozie sytuacji demograficznej, geografii ubóstwa i dostępu do usług oraz rynku pracy, a także rozwój zrównoważony terytorialnie. Dla tych obydwu celów (obszarów) przedstawiono cele szczegółowe, wskaźniki i kierunki interwencji, a także projekty strategiczne. Określono przestrzenną koncentrację wyzwań rozwojowych identyfikując następujące priorytety: Polskę Wschodnią – makroregion o jednym z najniższych poziomów rozwoju w skali UE, Śląsk – obszar przemysłowy o trudnościach adaptacyjnych, problemy rozwojowe miast, w tym ośrodki o kumulacji problemów rozwojowych, a także obszary wiejskie o kumulacji deficytów rozwojowych. Jako cele polityki regionalnej Polski określono: zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący potencjały poszczególnych terytoriów, wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych oraz podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie. Priorytety SOR są uszczegółowiane w dziewięciu głównych strategiach rozwojowych kraju do roku 2030, w tym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz w szesnastu strategiach wojewódzkich. Istotne znaczenie dla przygotowania strategii rozwoju województwa podlaskiego ma trafne odczytanie intencji i zamierzeń proponowanych w ramach SOR. Strategia ta wskazuje na potrzebę lepszego wykorzystania regionalnych i lokalnych potencjałów terytorialnych, rosnące znaczenie przepływów, a także stymulowanie sieciowania współpracy różnych partnerów. SOR zakłada wzmocnienie odpowiedzialności samorządu terytorialnego za realizację działań rozwojowych i rozwijanie różnych partnerstw. Działania te będą koncentrowały się na poprawie kompetencji administracji samorządowej, zwiększeniu efektywności wydatkowania publicznych środków finansowych oraz budowie kapitału społecznego i poczucia odpowiedzialności kluczowych interesariuszy za rozwój swojego terytorium.

Propozycje dotyczące sposobu interwencji publicznej zawarte w SOR zostały rozwinięte w KSRR 2030, co umożliwi wyeliminowanie najpoważniejszej słabości poprzedniej edycji KSRR, jaką była jej operjonalizacja. Dokument ten zawiera identyfikację wyzwań rozwojowych kraju i regionów w świetle analiz terytorialnych. Według KSRR są to: (1) Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska; (2) Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych; (3) Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego; (4) Wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek; (5) Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach; (6) Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami, a także (7) Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych. Na tym tle zostały wymienione najważniejsze kierunki zmian polityki regionalnej oraz zasady polityki regionalnej. Trzy cele polityki regionalnej do roku 2030 to: (1) Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym; (2) Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych oraz (3) Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie. Istotnym elementem tego dokumentu jest opis systemu realizacji: instytucje, mechanizmy uzgodnień rządu z samorządami terytorialnymi, dokumenty programowe polityki regionalnej, formy wsparcia, źródła finansowania, a także monitoring i ewaluacja. KSRR 2030 jest podstawą nowej generacji strategii wojewódzkich, w tym strategii województwa podlaskiego o horyzoncie czasowym do roku 2030. Dokument ten zakłada priorytet interwencji polityki regionalnej państwa skoncentrowany na działaniach prospójnościowych.

Podstawowym sposobem wdrażania celu 1 są Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Większość z nich dotyczy także województwa podlaskiego. Pierwszy rodzaj OSI dotyczy wzmacniania szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, które borykają się z kumulacją problemów społecznych, ekonomicznych i społeczno-ekonomicznych. Drugi rodzaj OSI dotyczy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (utrata funkcji, w tym silna oraz niekorzystna i mocno niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza). Wspieranie ma dotyczyć także Polski Wschodniej, jako obszaru makroregionu wymagającego rozwoju konkurencyjnej gospodarki, do którego zaliczono całe województwo podlaskie. Zidentyfikowane w strategii województwa podlaskiego problemy rozwojowe niektórych części województwa powinny być również adresowane do poziomu krajowego. W ramach celu 2, jako cele określono: rozwijanie kapitału ludzkiego i społecznego, wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym, innowacyjny rozwój regionu, a także doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach. Cel 3 został rozpisany na: wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem; wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym; poprawę organizacji świadczenia usług publicznych, a także efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej. Istotną potencjalną wartością dodaną jest określenie dziedzin współpracy rządu i jednostek samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym i lokalnym.

4. Analiza SWOT

Proces przygotowania Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego obejmował opracowanie dwóch dokumentów:

- Diagnozy strategicznej województwa podlaskiego – szeroko zakrojonej analizy sytuacji województwa w kontekście krajowym i międzynarodowym, podejmującej również zagadnienia zróżnicowań wewnątrz regionu;
- Syntezy diagnozy strategicznej¹.

Poniżej prezentowana jest analiza SWOT, która powstała w oparciu o m.in. powyższe dokumenty, i której elementy wykorzystane są do charakterystyki celów operacyjnych w dalszej części dokumentu.

CECHY WOJEWÓDZTWA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
GOSPODARKA	
Branże wchodzące w skład inteligentnej specjalizacji Konkurencyjność międzynarodowa wybranych firm regionalnych (dynamika eksportu) Korzystne warunki do rozwoju nowoczesnego rolnictwa, w tym zrównoważonego i ekologicznego Dobry dostęp do szerokopasmowego Internetu Marka województwa	Niska skłonność przedsiębiorców do rozwoju firm w oparciu o innowacyjność Ogólnie słaba pozycja krajowa i międzynarodowa jednostek badawczo-rozwojowych i naukowo-badawczych Niewystarczające zaangażowanie przedsiębiorstw i jednostek naukowo-badawczych we wzajemną współpracę Utrzymująca się niska produktywność niektórych branż Niski poziom przedsiębiorczości mierzony liczbą przedsiębiorstw na 10000 mieszkańców Słabe powiązania szkolnictwa (w tym wyższego) ze sferą gospodarczą oraz niezadawalający stan kształcenia zawodowego i ustawicznego Niedostosowanie kompetencyjno-kwalifikacyjne zasobów pracy Słabo rozwinięta oferta turystyczna
SPOŁECZEŃSTWO	
Wysoka jakość życia w stolicy województwa Utrzymująca się korzystna struktura ekonomiczna ludności Rozwinięta sieć szkół ponadpodstawowych i uczelni wyższych Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców Wysoki poziom naukowy kierunków związanych z naukami medycznymi Bogate dziedzictwo kulturowe wynikające m.in. z	Zmniejszający się potencjał ludnościowy pod kątem zasobów pracy, w tym na skutek drenażu wykwalifikowanej kadry Starzenie się społeczeństwa, w tym zasobów pracy Niski poziom dochodów ludności Niska skłonność mieszkańców regionu do uczestniczenia w strukturach organizacji społecznych Słaby i nierównomierny dostęp do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych w sektorze publicznym

¹ Pełna diagnoza strategiczna oraz jej synteza znajdują się na stronie: www.strategia.wrotapodlasia.pl

wielonarodowego charakteru regionu

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I INFRASTRUKTURA

Czyste, różnorodne oraz mało zmienione działaniem człowieka środowisko przyrodnicze

Dobre warunki dla produkcji energii z odnawialnych źródeł, także do rozwoju gospodarki obiegu zamkniętego

Niezadawalająca dostępność transportowa, głównie wewnątrzregionalna

Niska gęstość zaludnienia utrudniająca dostęp do usług publicznych i zwiększająca koszty realizacji inwestycji

Nieodpowiednia do potrzeb ilość i jakość sieci elektroenergetycznych (szczególnie sieci dystrybucyjnych) i gazowych

Niewystarczająca infrastruktura związana z gospodarką wodno-ściekową i gospodarką odpadami

Postrzeganie przez część społeczeństwa obszarów chronionych jako bariery rozwojowej (w szczególności obszarów NATURA 2000) oraz potrzeba podnoszenia świadomości i kwalifikacji administracji publicznej w zakresie gospodarowania na obszarach chronionych

UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE

SZANSE

ZAGROŻENIA

GOSPODARKA

Rozwój technologii ICT i możliwość jego wykorzystania w wielu dziedzinach – w działalności gospodarczej (w tym w turystyce), kulturze, opiece zdrowotnej, edukacji

Rozwój powiązań sieciowych krajowych i zagranicznych (szczególnie w kontekście transferu wiedzy)

Wizerunek województwa jako regionu czystego i ekologicznego

Wzrost popytu zewnętrznego na produkty i usługi firm regionu

Rozwój i promowanie współpracy z krajami Unii Europejskiej

Drenaż mózgów

Rosnąca konkurencja ze strony gospodarek wschodnioazjatyckich

Dekoniunktura w krajach powiązanych gospodarczo z Polską i województwem podlaskim

SPOŁECZEŃSTWO

Wzrost popytu na żywność ekologiczną, tradycyjną i regionalną oraz żywność wysokiej jakości

Wzrost świadomości ekologicznej

Upowszechnianie się zjawiska kształcenia przez całe życie

Wzrost aktywności zawodowej i fizycznej starzejącego się społeczeństwa jako szansa rozwoju usług specjalistycznych z zakresu rehabilitacji, geriatry, dietetyki itp. oraz rozwoju tzw. srebrnej gospodarki silver economy

Wzrost zainteresowania nowymi formami turystyki (w tym w szczególności turystyką kwalifikowaną)

Silna antropopresja na środowisko przyrodnicze

POŁOŻENIE

Przygraniczne położenie województwa na ciągach

Marginalizacja województwa wynikająca z utrzymy-

komunikacyjnych, umożliwiające bezpośrednie połączenie w transporcie lądowym pomiędzy krajami bałtyckimi a resztą Unii Europejskiej oraz Dalekim Wschodem
Bliskość chłonnego rynku zbytu aglomeracji warszawskiej

wania się słabej dostępności komunikacyjnej
Wzrost natężenia ruchu, szczególnie ciężarowego na niedostosowanych drogach
Ograniczanie połączeń w transporcie publicznym

POLITYKI ZEWNĘTRZNE

Ukierunkowanie priorytetów rządowych na obszary wymagające wsparcia ze strony poziomu centralnego
Polityka Unii Europejskiej nastawiona na rozwój transportu multimodalnego, wspierająca rozwój infrastruktury na obszarach najbardziej jej pozbawionych
Dostępność środków z funduszy strukturalnych na działalność innowacyjną i inną prorozwojową
Realizacja inwestycji energetycznych (energia elektryczna i gaz)
Cele Europy ukierunkowane na ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu (Zielona Europa)
Deglomeracja poprzez przeniesienie wybranych urzędów centralnych do małych i średnich miast

Ograniczenia polityczne, administracyjne i ekonomiczne skutkujące zmniejszonymi możliwościami wykorzystania przygranicznego położenia regionu i wejścia na wschodnie rynki zbytu
Regulacje prawne i rozwiązania systemowe, zwłaszcza w zakresie kontraktacji usług medycznych, skutkujące dalszym ograniczaniem dostępności do usług medycznych
Niewystarczające zabezpieczenie środków na zadania delegowane JST, skutkujące m.in. ograniczeniem nakładów inwestycyjnych
Realizacja instrumentów polityk zewnętrznych wpływających na osłabienie konkurencyjności podlaskich firm

5. Cele rozwoju województwa podlaskiego

5.1. Struktura celów

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego podporządkowane są realizacji wizji rozwoju i stanowią swego rodzaju ścieżki dojścia do wizji. Dlatego na poziomie celów strategicznych wyróżniono trzy cele tego typu:

1. Dynamiczna gospodarka;
2. Zasobni mieszkańcy;
3. Partnerski region.

Trzy cele strategiczne są ze sobą ściśle powiązane i współzależne (Rysunek 1).

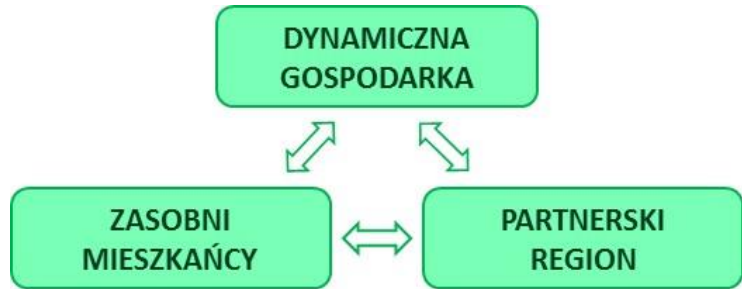
Wybór celów strategicznych jest następstwem analizy uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa podlaskiego w latach dwudziestych XXI wieku oraz kluczowych wniosków z przeprowadzonej diagnozy strategicznej województwa podlaskiego (Rysunek 2).

Każdy z celów strategicznych zawiera w sobie cele operacyjne, które z kolei określają zarówno kluczowe kierunki działań, jak i głównych interesariuszy. Cele operacyjne ukierunkowane są na wykorzystywanie potencjałów województwa i służą reakcji na określone wyzwania rozwojowe.

Koncentracja polityki rozwoju na trzech celach strategicznych odpowiada jednocześnie potrzebom i aspiracjom mieszkańców regionu. Dynamiczna gospodarka pozwoli utrzymać korzystną trajektorię rozwoju dzięki między innymi: przemysłom przyszłości, systemowi

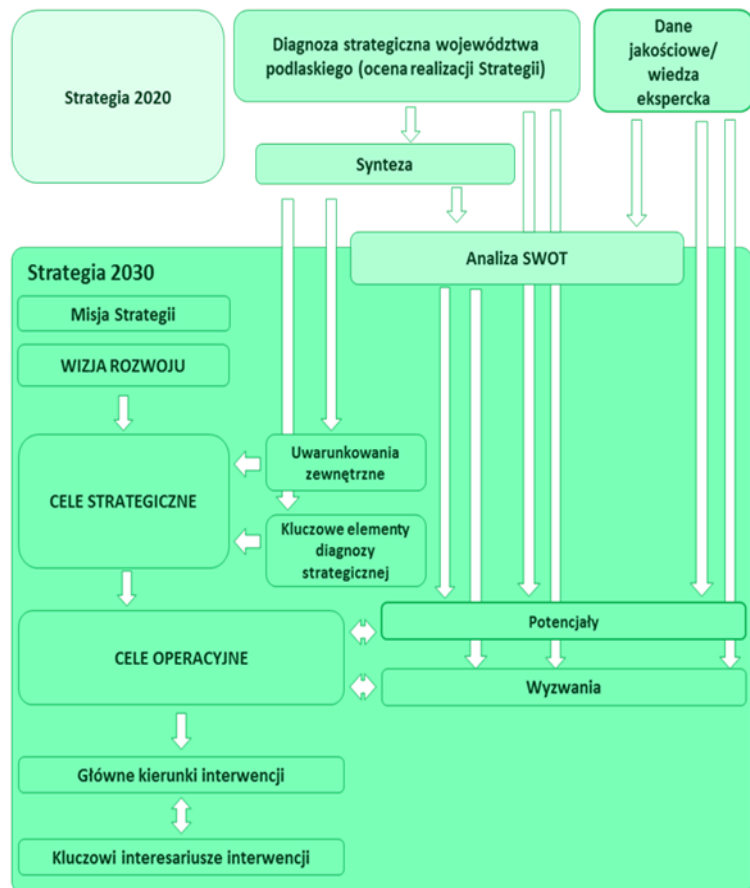
otwartych innowacji, lokalnej przedsiębiorczości, rewolucji energetycznej oraz wdrożeniu i rozpowszechnieniu idei e-podlaskie. Zwiększenie zasobności mieszkańców będzie odbywało się dzięki budowaniu i wzmacnianiu kompetencji mieszkańców Podlaskiego, a także działaniom zwiększającym możli-

Rysunek 1. Relacje między celami strategicznymi

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Schemat budowy celów w Strategii województwa

Źródło: opracowanie własne.

wości rozwijania aktywności społecznych w nowoczesnych przestrzeniach wysokiej jakości. Oczywiście, zasobność mieszkańców regionu będzie również efektem osiągnięcia sukcesów w pozostałych celach strategicznych, głównie w celu dynamiczna gospodarka.

Realizacja celu strategicznego partnerski region wiąże się ze stymulowaniem dobrego rządzenia, rozwijaniem kapitału społecznego, wspieraniem relacji międzynarodowych i ponadregionalnych oraz wykorzystaniem potencjału, jaki wynikać może z zewnętrznego zainteresowania województwem podlaskim.

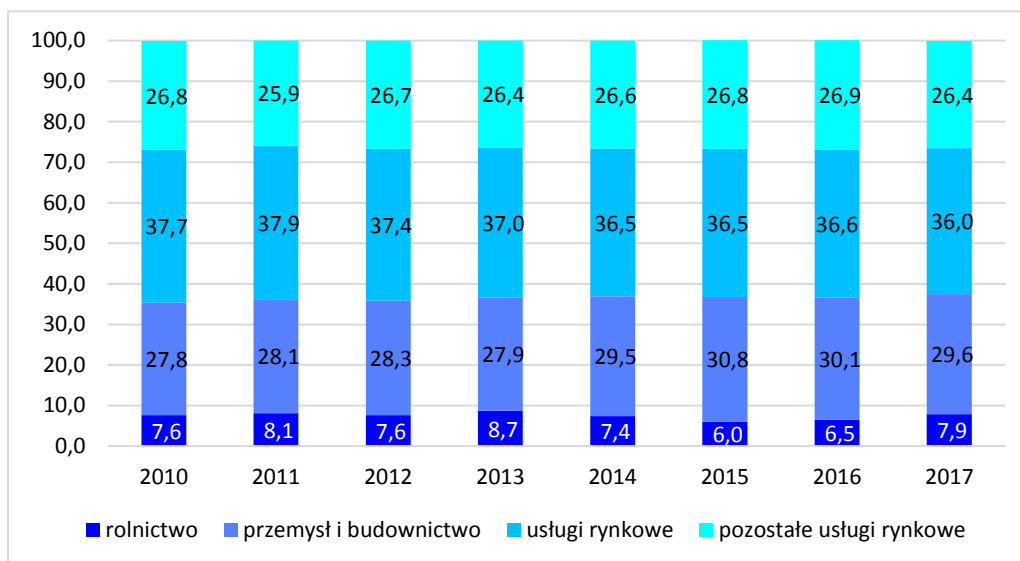
Te cele strategiczne i operacyjne realizowane będą we współpracy poszczególnych interesariuszy (wymiar partycypacji społecznej) oraz z uwzględnieniem specyfiki przestrzennej (wymiar terytorialny). Dążenie do wdrożenia strategii oznacza także identyfikowanie stosownych kierunków działań oraz możliwości ich współfinansowania.

Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka

Kluczowe elementy diagnozy strategicznej

- ✓ przemysł i budownictwo sukcesywnie zwiększają swój udział w regionalnej gospodarce, ciągle jednak jest on niższy niż średnia w kraju

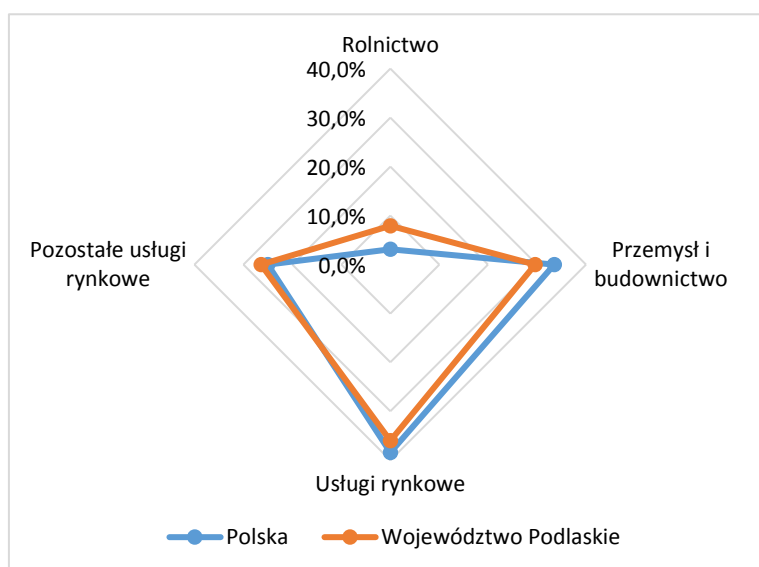
Wykres 1. Struktura wartości dodanej brutto w województwie podlaskim według sekcji PKD w latach 2010-2017 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ wysoki udział rolnictwa o niskiej produktywności w strukturze gospodarczej regionu (dwuipółkrotnie wyższy udział w WDB niż przeciętnie w kraju)

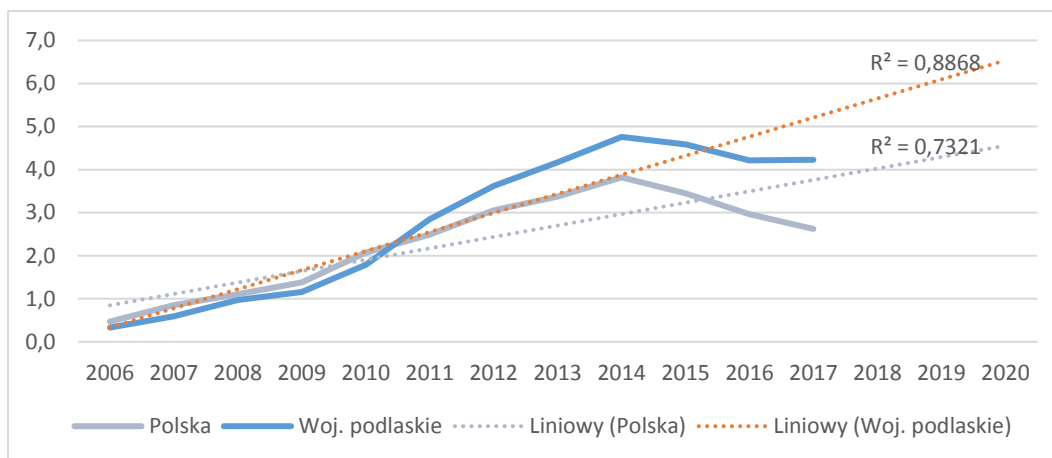
Wykres 2. Struktura wartości dodanej brutto w Polsce i województwie podlaskim według sekcji PKD w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ udział ekologicznych gospodarstw rolnych z woj. podlaskiego w liczbie ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce na poziomie 15,9% daje regionowi drugie miejsce w kraju.

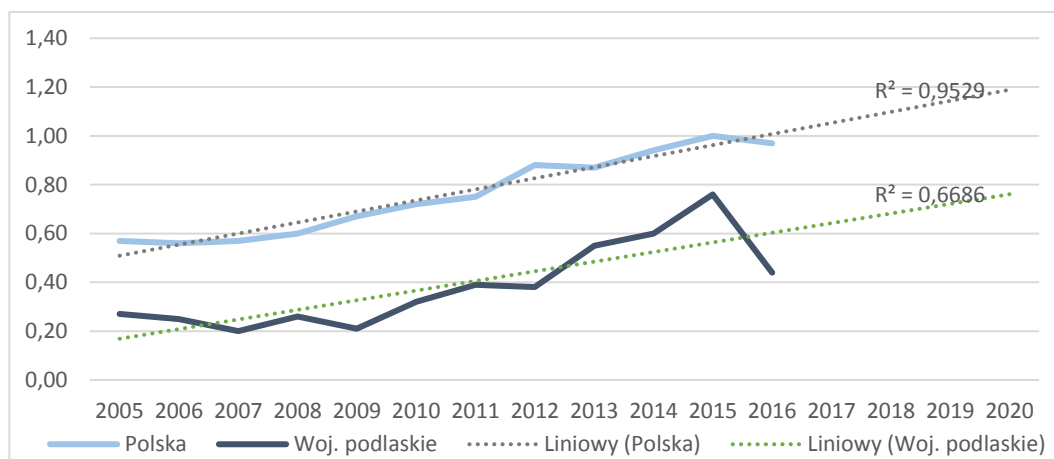
Wykres 3. Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat w ogólnej powierzchni użytków rolnych w latach 2006-2017 z trendem do roku 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ udział woj. podlaskiego w krajowym eksporcie jest niski, jednak istotny dla gospodarki regionu (20% regionalnego PKB). Widoczna jest wysoka dynamika eksportu w regionie (w latach 2010- 2017 eksport wzrósł na poziomie 189%),
- ✓ ciągle widoczna jest ograniczona atrakcyjność inwestycyjna regionu, która przekłada się na niski udział kapitału zagranicznego,
- ✓ region ciągle zmaga się z niskim poziomem innowacyjności (pod względem nakładów na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB województwo podlaskie znajduje się na 10 miejscu wśród wszystkich województw).

Wykres 4. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB (ceny bieżące) w latach 2005-2016 z trendem do roku 2020

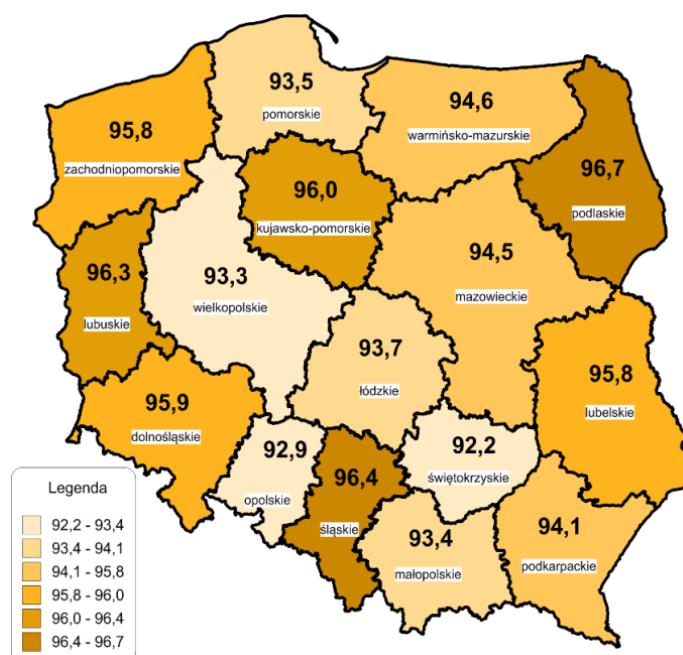

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ niski stopień zróżnicowania źródeł finansowania innowacji (innowacje finansowane przede wszystkim ze środków własnych przedsiębiorstw), przyczynia się do niskiego poziomu innowacyjności regionu,
- ✓ na niskim poziomie jest współpraca przedsiębiorstw z jednostkami B+R (przeważnie proste formy współpracy o małej wartości dodanej) oraz aktywność jednostek naukowych w sieciach międzynarodowych,
- ✓ pozytywnym aspektem współpracy w zakresie działalności innowacyjnej w województwie jest współpraca przedsiębiorstw w ramach inicjatyw klastrowych (w latach 2015-2017 w sektorze przemysłowym, w zakresie działalności innowacyjnej w ramach inicjatyw klastrowych współpracowało 10,0% ogółu przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie przy średniej dla kraju 5,7%),
- ✓ w regionie występują nieliczne jednostki naukowe o wysokiej ocenie parametrycznej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego,

- ✓ region charakteryzuje relatywnie dobrze rozwinięta sieć kształcenia na poziomie wyższym (choć nieliczne uczelnie zostały wysoko ocenione w ogólnopolskich rankingach) oraz moda na studiowanie,
- ✓ zidentyfikowany w regionie niski poziom przedsiębiorczości widoczny jest szczególnie na obszarach peryferyjnych (obszary wiejskie i miejskie poza strefą bezpośredniego wpływu Białegostoku i ośrodków subregionalnych),
- ✓ mimo mniejszej niż w kraju intensywności funkcji turystycznej, położenie przygraniczne oraz walory przyrodnicze stanowią potencjał do rozwoju wybranych form turystyki,
- ✓ region uzależniony jest od importu energii (osiąga najniższe wyniki w kraju w wytwarzaniu energii). Jednocześnie osiąga ponadprzeciętne wyniki w produkcji energii ze źródeł odnawialnych (2. miejsce w kraju),
- ✓ dynamicznie rozwinęła się infrastruktura dostępowa w obszarze Internetu – region osiąga najlepsze w skali kraju wskaźniki dostępności Internetu dla przedsiębiorstw.

Mapa 1. Podmioty gospodarcze posiadające dostęp do szerokopasmowego Internetu w 2017 roku (w %)*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie
 Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL.

Cel operacyjny 1.1. Przemysł przyszłości

Cel operacyjny przemysłu przyszłości jest odpowiedzią na globalną transformację obejmującą dotychczasowe funkcjonowanie przedsiębiorstw przemysłowych, którą nazywa się przemysłem 4.0. Postęp technologiczny, robotyzacja oraz informatyzacja powodują zmianę modeli biznesowych i sposobów produkcji.

Należy zapewnić wzrost udziału przemysłu w strukturze gospodarczej w oparciu o jego zakorzenione w regionie branże (szczególnie wchodzące w skład inteligentnych specjalizacji), unowocześniając je w oparciu o najnowsze trendy rozwoju przemysłu 4.0 i przekształcając je w ten sposób w „przemysł przyszłości”. Przykładem może być inicjatywa Dolina rolnicza 4.0

Jednym ze sposobów wzmocnienia pozycji przemysłowej województwa podlaskiego będzie wzmacnianie internacjonalizacji działalności firm. Wsparcie eksportu, przyciąganie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionu, jak i wsparcie wychodzenia firm podlaskich na rynki zagraniczne (w formie inwestycji bezpośrednich) powinno przełamywać problem, jakim jest ograniczony potencjał rynku regionalnego. Niska chłonność regionalnego rynku i ograniczony potencjał inwestycyjny rodzimych przedsiębiorstw sprawiają, że ekspansja na rynki zewnętrzne powinna być szansą na wzrost gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy wysokiej jakości.

Ważne jest poszukiwanie dróg rozwoju w zacieśnianiu współpracy z innymi obszarami, tak w kraju, jak i za granicą w celu zwiększenia dostępu do zewnętrznych rynków produktów i kapitału na rzecz przyspieszenia rozwoju regionalnego.

Przemysł przyszłości powinien być wykorzystany np. do rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej, która może być jedną ze specjalności województwa podlaskiego odpowiadającą trendom popytu w Europie i w kraju. Kluczowym celem powinna być nie tylko sama produkcja żywności ekologicznej, ale zapewnienie jej odpowiedniego przetworzenia i dotarcia z własnymi markami na rynki docelowe. Tylko dzięki zintegrowanemu podejściu do żywności ekologicznej region jako jej wytwórca może osiągnąć znaczące korzyści ekonomiczne z tego kierunku działalności gospodarczej.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">1. Dynamiczne firmy przemysłowe i dobra kondycja całego sektora przemysłowego2. Firmy zdolne do zdobywania nowych rynków zbytu i zwiększania wartości eksportu, szczególnie na rynkach wymagających3. Wysoki potencjał naukowy w wybranych dziedzinach4. Rozwinięte działy gospodarki w różnych częściach województwa: metalowo-maszynowy, sektor medyczny, przemysł rolno-spożywczy, przemysł drzewny, meblarstwo, branża jachtowa, budownictwo.	<ol style="list-style-type: none">1. Włączenie gospodarki Województwa Podlaskiego w przemysł 4.0 oraz wykorzystanie transformacji światowego przemysłu2. Wzmacnianie relacji na linii biznes – nauka3. Wzmocnienie potencjału firm regionu w zakresie szeroko rozumianej internacjonalizacji4. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej województwa5. Włączenie województwa w trendy światowe w zakresie popytu na żywność ekologiczną pod własnymi markami

Główne kierunki interwencji:

1. Promocja gospodarcza regionu w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
2. Internacjonalizacja podlaskich przedsiębiorstw, w szczególności wsparcie eksportu;
3. Wsparcie inwestycji w obszarach inteligentnych specjalizacji województwa;
4. Wsparcie sieciowania przedsiębiorstw, tworzenia i rozwoju klastrów;
5. Wzmacnianie relacji na linii biznes – nauka;

6. Poprawa jakości zarządzania w podlaskiej gospodarce, w tym z wykorzystaniem platform i technologii cyfrowych

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Przedsiębiorcy budujący przewagi firm w oparciu o nowoczesne i innowacyjne rozwiązania technologiczne, procesowe, organizacyjne;
2. Organizacje wspierające relacje biznes – nauka – instytucje otoczenia biznesu;
3. Instytucje zajmujące się promocją gospodarczą województwa:
4. Uczelnie, ośrodki badawczo-rozwojowe i inne centra tworzenia i transferu wiedzy.

Cel operacyjny 1.2. Podlaski system otwartych innowacji

Innowacyjność oraz otwartość na zmiany powinny charakteryzować nie tylko kluczowe przedsiębiorstwa, ale cały region. Działania prowadzone w sposób tradycyjny w warunkach niezwykle dynamicznego otoczenia nie mogą przynosić sukcesów tak w działalności gospodarczej, jak naukowej czy organizacyjnej. Celem musi być zapewnienie wyjątkowej innowacyjności szczególnie w obrębie inteligentnych specjalizacji, zarówno sektora usług jak i przemysłu. Ważna będzie również transformacja potrójnej helisy (biznes – nauka – administracja) w helisę poczwórną obejmującą dodatkowo interesariuszy reprezentujących szeroki wachlarz użytkowników innowacji, czyli głównie mieszkańców regionu. Wdrożenie modelu otwartych innowacji (*open innovation*) zgodnie, z którym przedsiębiorstwa nie powinny polegać wyłącznie na wynikach własnych prac badawczo-rozwojowych, ale korzystać z zewnętrznych źródeł innowacji poprzez współpracę z innymi podmiotami, jest szczególnie ważne w województwie podlaskim, w którym dominują rodzime przedsiębiorstwa o ograniczonym potencjale badawczo-rozwojowym. W otwartym podejściu do innowacji istotne będzie wspieranie potencjału instytucji otoczenia biznesu, których usługi skierowane do firm powinny być kluczowym czynnikiem budowania innowacyjności całego województwa.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">1. Grupa wysoce innowacyjnych przedsiębiorstw, w tym start-upów2. Inni przedsiębiorcy działający w regionie posiadający znaczącą pozycję na rynkach europejskich i światowych3. Uczelnie wyższe posiadające potencjał badawczy odpowiadający potrzebom gospodarki4. Stosunkowo wysoki udział mieszkańców z wykształceniem wyższym	<ol style="list-style-type: none">1. Zwiększenie innowacyjności firm (wprowadzanie nowych produktów i ulepszanie ich)2. Podniesienie innowacyjności uczelni wyższych3. Efektywne wykorzystywanie finansowania innowacyjności biznesu4. Zwiększenie poziomu wzajemnej współpracy przedsiębiorstw (w tym start-upów) oraz współpracy z sektorem naukowo-badawczym

Główne kierunki interwencji:

1. Stymulowanie współpracy nauki i gospodarki;
2. Wspieranie innowacji sieciowych (w ramach klastrów, platform start-upowych, porozumień);
3. Wsparcie nowych produktów i usług wysoko zaawansowanych technologicznie;
4. Wspieranie działalności B+R;
5. Ułatwianie dostępu do zróżnicowanych źródeł finansowania działalności innowacyjnej, w tym B+R;
6. Wspieranie innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych;
7. Wsparcie instytucji otoczenia innowacyjnej gospodarki;
8. Innowacje społeczne jako forma rozwiązywania wyzwań społeczno-gospodarczych (starzenie się społeczeństwa, rewolucja cyfrowa, zmiany klimatu, konieczność ciągłego dostosowywania kompetencji mieszkańców i inne).

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Przedsiębiorcy budujący przewagi firm w oparciu o nowoczesne i innowacyjne rozwiązania technologiczne, procesowe, organizacyjne;

2. Uczelnie, ośrodki badawczo-rozwojowe i inne centra tworzenia i transferu wiedzy;
3. Instytucje otoczenia innowacyjnej gospodarki (np. parki przemysłowe i naukowo-przemysłowe);
4. Inne organizacje wspierające relacje biznes – nauka – instytucje otoczenia biznesu;
5. Organizacje społeczne.

Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość

W celu operacyjnym lokalna przedsiębiorczość kluczowym zagadnieniem jest tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju firm, które swoją pozycję budują w oparciu o lokalne zasoby i potencjały. Województwo podlaskie będzie wykorzystywało i wspierało rozwój postaw przedsiębiorczych jego mieszkańców, ale również przyjezdnych.

Przedsiębiorczość można rozumieć jako zdolność do wykorzystania własnego potencjału. Obejmuje ona kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Wymienione elementy będą rozwijane u mieszkańców regionu na wszystkich etapach kształcenia. Ponadto będą tworzone korzystne warunki na poziomie lokalnym dla zakładania nowych firm, szczególnie przez młodych mieszkańców regionu. Rozwój przedsiębiorczości będzie obejmował również pobudzanie pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich oraz poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności zamieszkującej na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i objętych ochroną. Z uwagi na czyste środowisko przyrodnicze należy wykorzystywać dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego oraz lokalnego przetwórstwa produktów rolniczych, a także do rozwoju wybranych form turystyki.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">1. Przedsiębiorcy, w tym rolnicy, którzy od lat prowadzą działalność w regionie, świadczący o możliwościach osiągnięcia sukcesu2. Luki w zaspokojeniu popytu na poziomie lokalnym3. Kontakty handlowe regionu z Rosją, Białorusią oraz bliskość rynków wschodnich (w tym ruch graniczny)4. Imigracja ekonomiczna (głównie z Białosii i Ukrainy)5. Unikatowe walory turystyczne o randze międzynarodowej i krajowej, umożliwiające rozwój wybranych form aktywności turystycznej	<ol style="list-style-type: none">1. Podniesienie ogólnego poziomu przedsiębiorczości2. Skuteczne wykorzystanie imigracji zarobkowej dla pobudzenia przedsiębiorczości na poziomie lokalnym3. Inteligentny rozwój stabilnych kontaktów handlowych z partnerami zza wschodniej granicy

Główne kierunki interwencji:

1. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i wiedzy z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej na wszystkich etapach edukacji;
2. Wspieranie powstawania nowych oraz rozwoju istniejących przedsiębiorstw, w tym w aspektach organizacyjnym, edukacyjnym i finansowym;
3. Rozwój ekologicznych i zrównoważonych form produkcji rolniczej oraz powiązany z nimi rozwój lokalnego przetwórstwa i sprzedaży żywności wysokiej jakości (także poprzez udział w grupach producentów) i wspieranie koncepcji krótkich łańcuchów dostaw;
4. Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o m.in. walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe i lokalne produkty turystyczne.
5. Wspieranie rozwoju usług uzdrowiskowych

Kluczowi interesariusze interwencji:

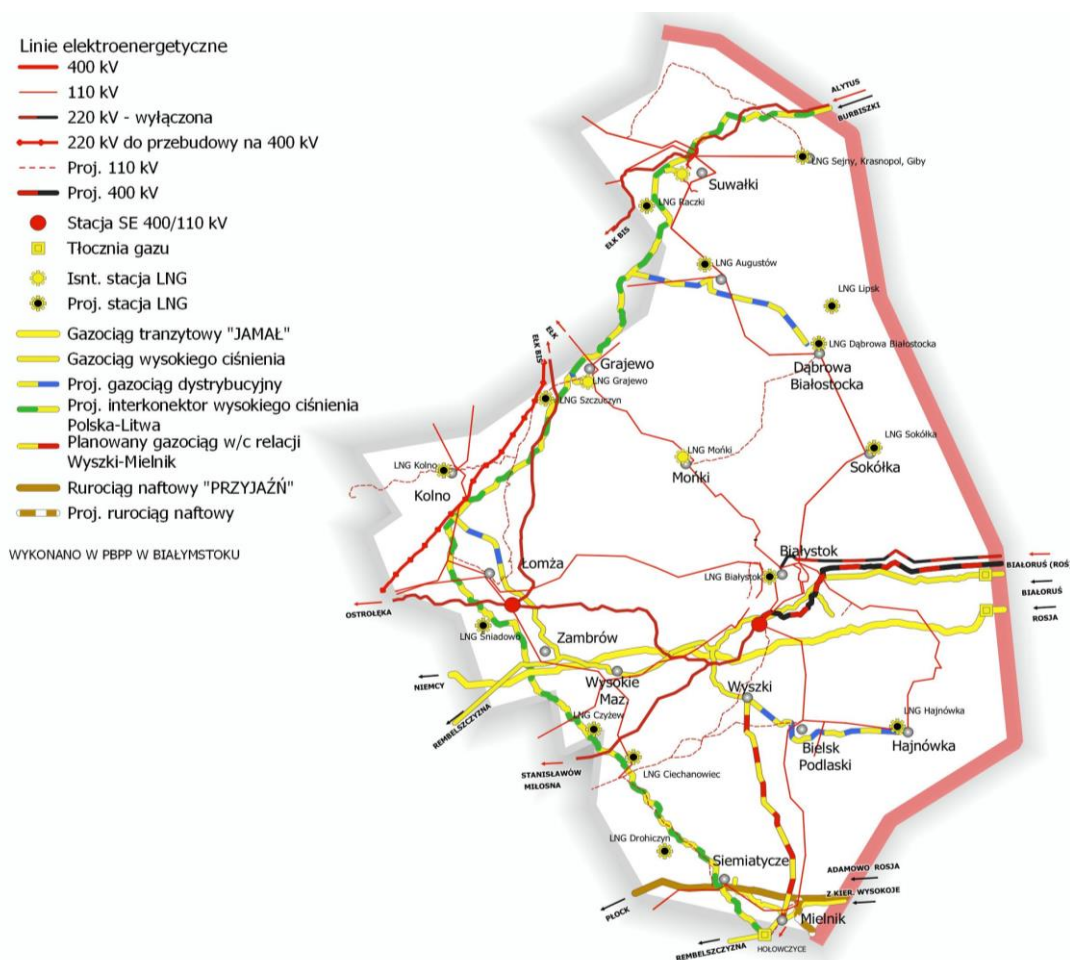
1. Przedsiębiorcy;
2. Mieszkańcy chcący założyć działalność gospodarczą na terenie województwa;

3. Instytucje otoczenia biznesu;
4. Samorządy lokalne.

Cel operacyjny 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego

Wykorzystanie polityk prowadzonych przez UE oraz rząd Polski do przeprowadzenia rewolucji energetycznej, która doprowadzi nie tylko do wzrostu udziału energii odnawialnej (OZE) w ogólnym zużyciu energii, ale również sprawi, że właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy. Jednocześnie region zmierza do wykorzystania szansy, jaką stanowi możliwość wdrażania gospodarki obiegu zamkniętego, która potencjalnie może oznaczać obniżenie kosztów funkcjonowania przedsiębiorstw oraz obniżenie opłat za wykorzystanie czynników środowiskowych po stronie mieszkańców. Koncepcja gospodarki obiegu zamkniętego jest jednym z najważniejszych priorytetów Unii Europejskiej i będzie w związku z tym wspierana przez fundusze strukturalne. Działania na rzecz energii ze źródeł odnawialnych oraz gospodarki obiegu zamkniętego będą stanowiły wkład województwa podlaskiego w walkę z globalnymi zmianami klimatu jako jednego z najważniejszych wyzwań współczesności. Województwo podlaskie powinno stać się liderem we wdrażaniu rozwiązań z zakresu OZE i gospodarki obiegu zamkniętego, co nie tylko zapewni bezpośrednio wyższą konkurencyjność podlaskich firm i lepszą jakość życia mieszkańcom, ale też stworzy innowacyjny sektor gospodarczy, w którym specjalizacja może przynieść znaczące korzyści ekonomiczne. Podlaskie powinno być eksporterem rozwiązań i technologii OZE i gospodarki obiegu zamkniętego.

Mapa 3. Infrastruktura energetyczna województwa

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none"> 1. Warunki przyrodnicze i gospodarcze do rozwoju sektorów OZE (głównie energia z biomasy i energia słoneczna) 2. Dotychczasowe doświadczenia w wykorzystywaniu OZE 3. Pozytywne nastawienie mieszkańców do OZE 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Transformacja energetyczna pozwalająca na zapewnienie regionowi bezpieczeństwa energetycznego 2. Przygotowanie społeczne, technologiczne, organizacyjne do gospodarki obiegu zamkniętego

Główne kierunki interwencji:

1. Wspieranie rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE) i energetyki rozproszonej;
2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury energetycznej przesyłowej i dystrybucyjnej, w tym rozwoju inteligentnych systemów przesyłu i dystrybucji energii;
3. Rozbudowa sieci gazowniczej;
4. Realizacja strategii niskoemisyjnych m.in. w obszarach takich jak: transport publiczny, efektywność energetyczna, jakość powietrza;
5. Rozwój i wdrażanie w przedsiębiorstwach, instytucjach i gospodarstwach domowych technologii gospodarki obiegu zamkniętego;
6. Edukacja ekologiczna.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Przedsiębiorcy;
2. Mieszkańcy;
3. Samorzady;
4. Inne instytucje publiczne;
5. Organizacje społeczne;
6. Klastry energii.

Cel operacyjny 1.5. E-podlaskie

Całe województwo powinno przejść na system gospodarki cyfrowej, dokonując skoku rozwojowego i pomijając etapy naśladownictwa regionów podobnych, lecz nieco lepiej rozwiniętych. Rozwiązaniem dla województwa podlaskiego powinno być jak najszybsze wdrażanie modeli i rozwiązań najnowszej generacji. E-podlaskie oznacza poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw, ale jednocześnie zwiększenie dostępności mieszkańców do usług publicznych. Wymagać to będzie kontynuacji działań w zakresie rozwoju infrastruktury i systemów teleinformatycznych w całym regionie, cyfryzacji danych i informacji, rozwoju kompetencji cyfrowych oraz usług świadczonych drogą elektroniczną (hardware i software). Przy charakterystycznej dla województwa podlaskiego niskiej gęstości zaludnienia jedną z ważnych form poprawy dostępu do usług publicznych jest ich dostarczanie w formie cyfrowej. Oddalenie wielu mieszkańców od ośrodków miejskich skłania do położenia szczególnego nacisku na dalszy rozwój e-administracji, czy e-zdrowia.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">1. Najlepsza w skali kraju dostępność Internetu dla przedsiębiorstw2. Wysoka skłonność firm podlaskich do wykorzystywania Internetu jako elementu wzmacniania łańcuchów wartości i kontaktów z klientami i kooperantami3. Znaczne doświadczenie w regionie w zakresie rozwoju e- usług publicznych, w tym e-administracji i e-zdrowia	<ol style="list-style-type: none">1. Rozwój sieci dostępowej Internetu dla mieszkańców na bazie istniejących sieci szerokopasmowych2. Zachęcenie podmiotów publicznych do tworzenia podaży e-usług3. Zachęcenie mieszkańców i przedsiębiorców do korzystania z oferowanych e-usług

Główne kierunki interwencji:

1. Poprawa jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorstw dzięki usługom cyfrowym (e-biznes, e-edukacja, e-administracja, e-zdrowie);
2. Wykorzystywanie technologii cyfrowych do poprawy konkurencyjności w działalności gospodarczej, w tym w turystyce;
3. Wdrażanie koncepcji Smart City i Smart Village;
4. Poprawa standardu życia mieszkańców i konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez równy dostęp do Internetu (przy optymalnym wykorzystaniu istniejących zasobów sieci szkieletowo-dystrybucyjnych);
5. Działania na rzecz przygotowywania społeczeństwa, przedsiębiorców, nauki i administracji do tworzenia i korzystania z rozwiązań cyfrowych.

Kluczowi interesariusze interwencji:

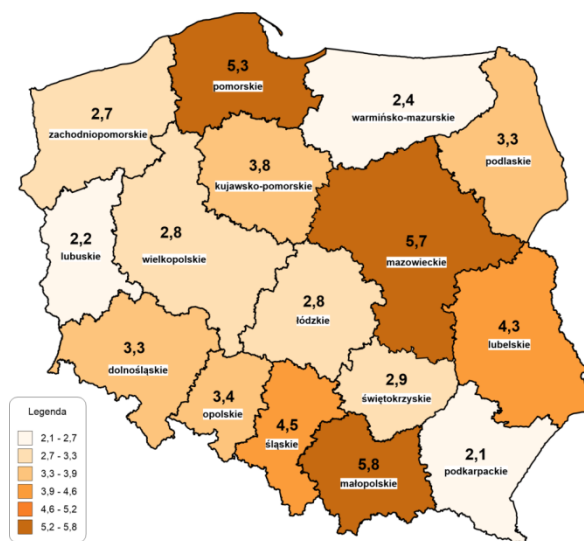
1. Przedsiębiorcy;
2. Mieszkańcy;
3. Samorządy;
4. Inne instytucje publiczne rozwijające cyfrowy dostęp do usług;
5. Organizacje społeczne.

Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy

Kluczowe elementy diagnozy strategicznej

- ✓ niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku, przejawia się występowaniem niedoboru pracowników posiadających kwalifikacje poszukiwane przez pracodawców,
- ✓ region charakteryzuje się niższym, w porównaniu do innych województw, odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w 2017 roku w województwie podlaskim 85,5% dzieci w wieku 3-6 lat korzystało z edukacji przedszkolnej, przy średniej dla Polski wynoszącej 86,4%),
- ✓ skłonność mieszkańców woj. podlaskiego do stałego rozwoju kompetencji w ramach kształcenia ustawicznego jest niższa niż przeciętnie w kraju (w 2017 roku 3,3 % osób dorosłych w wieku 24-65 lat uczących się lub doszkalających przy 4% w kraju). Widoczna jest również tendencja spadkowa wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat.

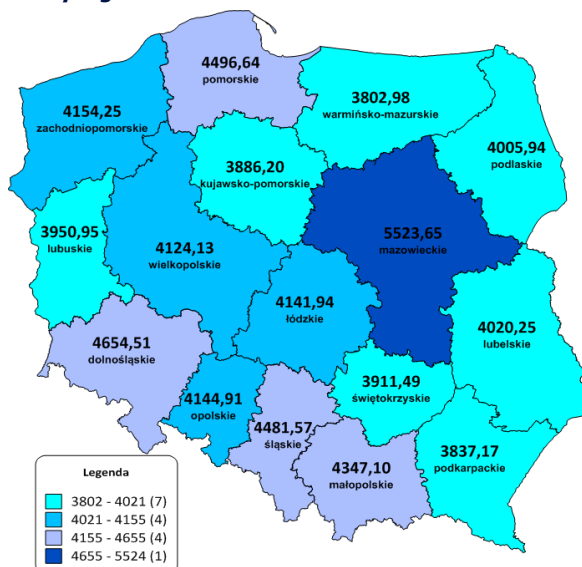
Mapa 4. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (% ogółu ludności danej grupy wiekowej) w 2017 r.

* przedziały danych są domknięte lewostronnie
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL.

- ✓ region charakteryzuje relatywnie dobrze rozwiniętą sieć kształcenia na poziomie wyższym (choć nieliczne uczelnie zostały wysoko ocenione w ogólnopolskich rankingach) oraz moda na studiowanie,
- ✓ niskie PKB wytwarzane w regionie przekłada się na dość niskie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie, które w 2017 r. stanowiło 88,5% średniej krajowej.

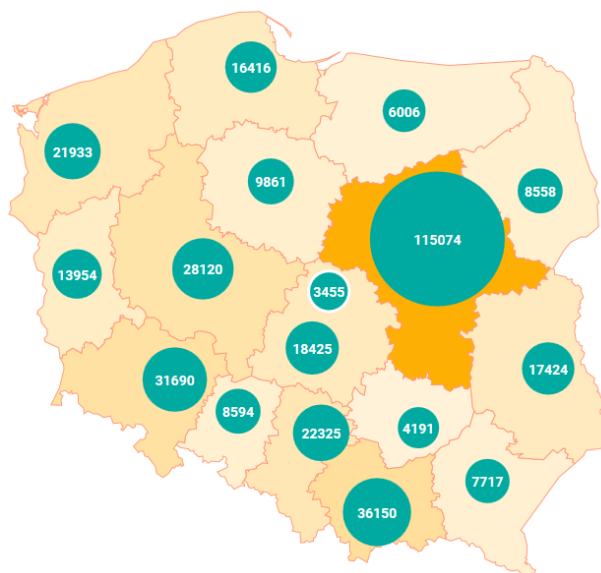
Mapa 5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL

- ✓ Podlaskie należy do grona województw, w których najszybciej rozwijała się infrastruktura dostępowa w obszarze Internetu, poprawie ulegają także kompetencje cyfrowe społeczeństwa,
- ✓ liczba cudzoziemców posiadających ważne dokumenty uprawniające do pobytu od 2017 roku stale rośnie, co może wzmocnić kapitał ludzki w regionie.

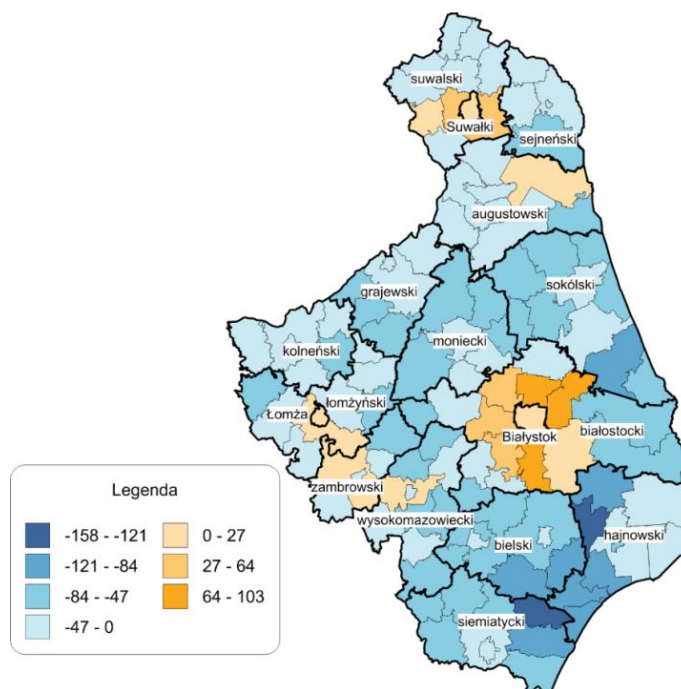
Mapa 6. Liczba cudzoziemców posiadających ważne dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce w 2018 r.

Źródło: www.migracje.gov.pl (data dostępu: 18.12.2018 r.).

- ✓ potencjał ludnościowy regionu jest silnie powiązany ze zjawiskami demograficznymi (postępująca depopulacja – choć na tle kraju region zachowuje dobrą strukturę demograficzną); niekorzystne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny – jednak widoczna jest w ostatnich latach poprawa wskaźników; starzejące się społeczeństwo – woj. podlaskie jest jednak stosunkowo młodym regionem, jeśli chodzi o strukturę wiekową populacji; drenaż mózgów – choć proces w ostatnich latach spowolnił nadal obserwuje się negatywne zjawisko nadwyżki osób młodych opuszczających województwo nad liczbą osób osiedlających się w regionie.

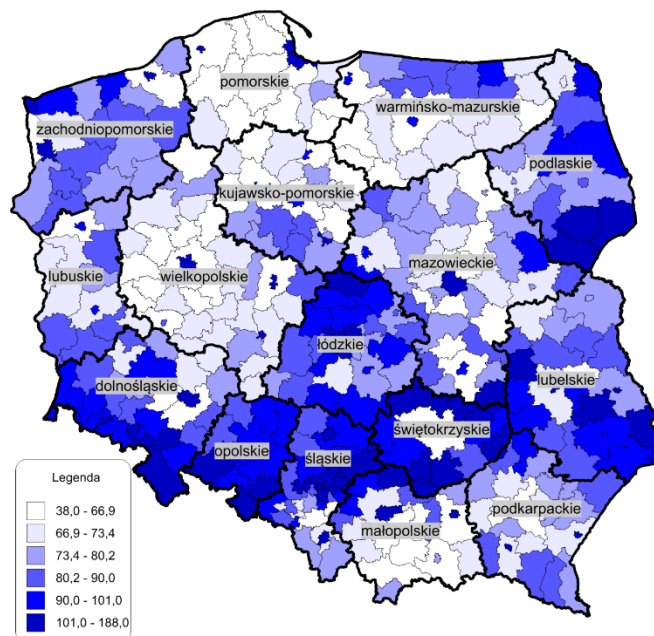
Mapa 7. Zmiana liczby ludności w latach 2013-2017 (os./1000 mieszkańców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL

- ✓ choć w regionie nastąpiła ogólna poprawa w zakresie dostępności usług zdrowotnych, ze względu na rosnący wskaźnik umieralności oraz starzejące się społeczeństwo niezwykle istotny jest dalszy ich rozwój (szczególnie w zakresie dostępu do specjalistów, który jest ciągle na niskim poziomie).

Mapa 8. Zaawansowanie procesów starzenia się społeczeństwa w powiatach w 2017 r. (w osobach)*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ walory środowiskowe oraz niski poziom emisji zanieczyszczeń sprawia, że region jest jednym z najczystszych w Polsce. Ciągłe jednak problematyczną kwestią jest zwiększająca się liczba odpadów. Istotny jest zatem dalszy rozwój postaw ekologicznych w skali lokalnej,
- ✓ wskaźnik dostępności transportowej województwa – drogowej i kolejowej – jest jednym z najniższych w kraju,
- ✓ region stoi przed szansą rozwijania transportu intermodalnego w przewozach towarowych, którą upatruje się w rozwoju infrastruktury kolejowej w obrębie Kuźnicy Białostockiej i Siemianówki.

Wyróżnienie celu strategicznego zasobni mieszkańcy ma skupić uwagę polityki rozwoju regionu na budowaniu i rozwijaniu silnego kapitału ludzkiego, który traktowany jest jako najważniejszy zasób regionu.

Celem działań każdego samorządu powinno być niewątpliwie zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców. W województwie podlaskim zadanie to zbiega się ze szczególnymi specyficznymi uwarunkowaniami. Przede wszystkim w regionie obserwuje się procesy depopulacji, a w szczególności migracji ludzi młodych, często bardzo dobrze wykształconych, nie tylko z obszarów wiejskich, ale i z miast o charakterze ośrodków subregionalnych. Odpływ mieszkańców, w tym tak zwany „drenaż mózgow”, staje się ważnym ograniczeniem możliwości rozwoju gospodarczego.

Przedsiębiorcy we wszystkich subregionach wskazują na trudności w zatrudnieniu kompetentnych kadr jako kluczowy czynnik ograniczający możliwości rozwoju działalności gospodarczej. Na niedobór pracowników nakładają się dodatkowo dwa inne niezwykle ważne czynniki. Pierwszy z nich to proces starzenia się społeczeństwa i oczekiwany, a nawet już odczuwalny odpływ doświadczonych pracowników, którzy kończą aktywność zawodową w swoich aktualnych miejscach pracy. Drugi czynnik, to powszechnie zauważalne niedostosowanie kwalifikacji i kompetencji kształtowanych w systemie edukacji do potrzeb pracodawców.

Pomimo poprawy wartości wskaźników województwo podlaskie należy do grona województw o najwyższych odsetkach ludności dotkniętych ubóstwem, na co nakładają się dość słabe wskaźniki aktywności społecznej i braki w infrastrukturze społecznej. Szczególnie ważne są różnice wewnątrz województwa w zakresie dostępności do edukacji oraz usług medycznych (pomimo dobrych wskaźników na tle kraju).

Cel strategiczny zasobni mieszkańcy będzie realizowany przez następujące cele operacyjne:

1. Kompetentni mieszkańcy;
2. Aktywni mieszkańcy;
3. Przestrzeń wysokiej jakości.

Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy

W wyniku realizacji celu operacyjnego kompetentni mieszkańcy nastąpi znaczący wzrost jakości kapitału ludzkiego, a przez to zwiększy się zarówno atrakcyjność inwestycyjna, jak i jakość życia w regionie.

Ważnym kierunkiem działań w ramach celu będzie wspieranie procesów dostosowania się mieszkańców regionu (w tym imigrantów) do ciągłych zmian, w tym na przykład ciągłego podnoszenia kompetencji czy przekwalifikowywania się. Zdolność do takiej elastyczności zapewniają tak zwane kompetencje kluczowe. Szczególnie intensywny rozwój kompetencji kluczowych wśród uczniów, będzie ważnym elementem podnoszenia kapitału ludzkiego w województwie podlaskim, a zarazem jego wyróżnikiem. W ramach celu realizowana będzie idea identyfikacji u dzieci ich specyficznych talentów. Wykorzystanie talentu, zdolności czy choćby predyspozycji każdego dziecka będzie ważnym atutem w budowaniu kapitału ludzkiego regionu.

Niezbędne jest zdecydowanie lepsze wykorzystanie znacznego potencjału szkół prowadzących kształcenie zawodowe w zakresie kształcenia ściśle dostosowanego do zmieniających się potrzeb pracodawców. W ramach realizacji celu podejmowane będą działania dostosowujące kształcenie zawodowe do potrzeb gospodarczych danego obszaru w ramach ścisłej współpracy szkół zawodowych, pracodawców, organów prowadzących, samorządów, władz oświatowych. Będą prowadzone działania zmierzające do upowszechniania kształcenia zawodowego, a jednocześnie do podnoszenia jego jakości.

Istotne z punktu widzenia rozwoju gospodarki jest kształcenie osób dorosłych pozwalające na elastyczne dopasowywanie się do wymagań rynku pracy. Ważnym zadaniem jest zmotywowanie dorosłych do stałej aktualizacji i podwyższania kompetencji. Ponadto istotne jest dopasowanie systemu kształcenia do specyficznych potrzeb osób dorosłych, a także zapewnienie kształcenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy, co pozwala niwelować dysproporcje pomiędzy popytem a podażą na pracę.

W ramach celu operacyjnego ważne będą działania zapewniające uczestnictwo mieszkańców regionu w dokonującej się rewolucji cyfrowej. Wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego ulegają obecnie cyfryzacji. Możliwość korzystania z dobrodziejstw rozwoju zależy od kompetencji użytkowników. Zarówno dzieci i młodzież, jak i dorośli wymagają wsparcia w zakresie kompetencji digitalnych. Obecnie kształtowanie tych kompetencji można porównać do niegdysiejszego znaczenia upowszechniania umiejętności pisania i czytania. Aktywna polityka rozwoju województwa podlaskiego będzie zmierzała do zapewnienia mieszkańcom regionu wyższych kompetencji cyfrowych.

Na poziomie szkolnictwa wyższego wspierane będą działania pozwalające uczelniom województwa podlaskiego włączać się w budowanie silnej i konkurencyjnej specjalizacji poprzez nowoczesne kształcenie studentów na kierunkach dających duże szanse zatrudnienia i wsparcia firm potrzebujących odpowiednio przygotowanych kadr. Ponadto szkoły wyższe będą włączały się we współpracy z samorządem i przedsiębiorcami w rozwój kształcenia się przez całe życie.

Potencjały	Wyzwania
1. Rozwinięty system szkół prowadzących kształcenie zawodowe	1. Modernizacja przemysłu zachęcająca absolwentów szkół do podejmowania pracy w województwie podlaskim
2. Znaczne inwestycje w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe województwa podlaskiego w perspektywie finansowej 2014-2020	2. Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy
3. System szkolnictwa podstawowego, ponadpodstawowego, w tym zawodowego, wyższego, który może zostać wykorzystany do upowszechniania wysokiej jakości edukacji cyfrowej oraz kształcenia ustawicznego	3. Skuteczne ograniczanie "drenażu mózgów" do innych regionów
4. Rozwijający się sektor firm IT oraz inne branże wymagające pracowników o wysokich kwalifikacjach	4. Zwiększenie skłonności mieszkańców woj. podlaskiego do kształcenia ustawicznego

Główne kierunki interwencji:

1. Szkolnictwo wyższe na potrzeby inteligentnych specjalizacji regionu;
2. Szkolnictwo zawodowe dopasowane do potrzeb rynku pracy, współpracujące w procesie kształcenia z pracodawcami;
3. Kształcenie ustawiczne powszechne i wykorzystujące potencjał regionalnych instytucji edukacyjnych zgodne z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu;
4. Wysokiej jakości edukacja cyfrowa powszechna na wszystkich etapach kształcenia;
5. Rozwój kompetencji kluczowych i talentów uczniów we wszystkich szkołach;
6. Doskonalenie kadry nauczycieli pod kątem nowoczesnych metod kształcenia i potrzeb rozwijającego się regionalnego popytu na kompetencje.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Szkoły podstawowe i średnie;
2. Uczelnie wyższe;
3. Szkoły prowadzące kształcenie zawodowe;
4. Przedsiębiorcy;
5. Jednostki samorządu terytorialnego;
6. Mieszkańcy;
7. Organizacje społeczne;
8. Samorządy gospodarcze oraz organizacje rynku pracy.

Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy

Realizacja celu operacyjnego aktywni mieszkańcy powinna przyczynić się do zwiększenia szans Podlasi na twórcze i zgodne z własnymi aspiracjami kształtowanie ścieżek życiowych, zarówno osobistych, jak i zawodowych.

W zakresie wzrostu aktywności zawodowej i społecznej realizowane będą działania skierowane do różnych grup społecznych, zarówno osób z różnych powodów nieaktywnych zawodowo (np. z niepełnosprawnościami, ale również osób wspierających je w codziennym życiu), jak i osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym (np. po pięćdziesiątym roku życia), czy starających się przekwalifikować (np. odchodzący z rolnictwa). Potrzebne będą działania o szerokim spektrum, dotyczące przede wszystkim wsparcia mieszkańców w dostosowywaniu ich kompetencji do bieżących wymagań. Istotnym obszarem działania będzie tworzenie warunków sprzyjających godzeniu ról rodzinnych i zawodowych, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi. Ważne będą również działania w samych zakładach pracy polegające na dostosowywaniu stanowisk pracy do potrzeb osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, czy zwiększające świadomość przedsiębiorców w zakresie wykorzystania potencjału łączenia doświadczenia ludzi starszych z możliwościami ludzi młodych.

Jednym ze sposobów niwelowania niedoborów kadrowych może być zatrudnianie imigrantów. Jednak niezbędne jest podjęcie działań związanych z ich adaptacją zawodową, obejmującą identyfikację kompetencji, dostosowywanie kompetencji do potrzeb regionalnych pracodawców czy potwierdzanie kompetencji posiadanych już przez imigrantów czy nabytych w trakcie kształcenia w regionie. Działania takie znacząco poprawiłyby sytuację podlaskich pracodawców w zakresie dostępu do wysokiej jakości zasobów pracy dostosowanych do ich potrzeb.

Wzrost aktywności społecznej będzie następował na skutek realizacji działań wspierających jednostki i grupy społeczne w zakresie podnoszenia ich aktywności w sferze samorealizacji. Wsparciem będą objęte inicjatywy służące wzbogaceniu regionalnej oferty rozwoju kulturalnego, sportowego, edukacyjnego w formie imprez i wydarzeń, warsztatów, spotkań tematycznych służących głównie włączeniu społecznemu i wzrostowi aktywności mieszkańców. Ważne będą również działania wspierające różne organizacje społeczne działające na rzecz aktywizacji mieszkańców na poziomie regionalnym i lokalnym. W szczególności na obszarach wiejskich istotne jest wspieranie roli lokalnych animatorów.

W zakresie ochrony zdrowia i poprawy zdrowia publicznego nacisk będzie położony na zapewnienie dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych ukierunkowanych na wczesne rozpoznanie choroby, szybką diagnostykę i leczenie, w tym rehabilitację, lecznictwo sanatoryjne. Uznając konieczność rozwoju opieki medycznej związanej ze starzeniem się społeczeństwa i dezaktywizacją zawodową, należy mieć również na uwadze działania w zakresie profilaktyki chorób i promocji zdrowego stylu życia, a także opieki długoterminowej i geriatrycznej. Istotny będzie także rozwój funkcji uzdrowiskowych.

Zapewnienie aktywności mieszkańców wymaga poprawy spójności społecznej poprzez zapewnienie usług na rzecz osób i środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotne jest w tym kontekście wzmocnienie roli ekonomii społecznej i solidarnej.

Potencjały	Wyzwania
1. Aktywny sektor edukacji i szkolnictwa wyższego	1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców
2. Organizacje społeczne realizujące działania na rzecz aktywizacji społecznej	2. Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców
3. Ludzie aktywni, starający się pracować na rzecz społeczności regionalnej i środowisk lokalnych	3. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa publicznego i zdrowotnego
4. Aktywne samorządy lokalne tworzące warunki dla rozwoju społecznego	4. Zmiana stereotypowego postrzegania regionu jako miejsca o małych szansach realizacji indywidualnych aspiracji

-
5. Zagraniczni studenci i imigranci (również z innych części kraju), którzy wiążą swoją przyszłość z regionem	5. Stworzenie nowoczesnej i dostępnej dla wszystkich oferty realizacji potrzeby aktywności społecznej mieszkańców
	6. Skuteczne warunki i zachęty dla imigrantów z za wschodniej granicy
-

Główne kierunki interwencji:

1. Wspieranie mieszkańców, w tym imigrantów w zdobywaniu i rozwijaniu kompetencji na wszystkich etapach życia;
2. Działania w kierunku wzrostu aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców, w tym osób o utrudnionym dostępie do rynku pracy;
3. Rozwój oferty kulturalnej, edukacyjnej, sportowej, rekreacyjnej oraz innych form realizacji aktywności społecznych;
4. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa;
5. Wspieranie działań promujących przyswajanie i wdrażanie idei zdrowego stylu życia;
6. Wspieranie rodzin w opiece nad dzieckiem i osobami zależnymi;
7. Rozwijanie działań z zakresu aktywnej integracji i przedsiębiorczości społecznej.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Mieszkańcy;
2. Samorządy;
3. Szkoły podstawowe i średnie;
4. Szkoły wyższe;
5. Szkoły zawodowe;
6. Organizacje społeczne;
7. Instytucje kultury, organizacje sportowe i podmioty medyczne;
8. Przedsiębiorcy.

Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości

W celu operacyjnym przestrzeń wysokiej jakości realizowane będą działania wpisujące się w ideę zrównoważonego rozwoju. Nowoczesny region rozwijający się w sposób zrównoważony, to region optymalnie wykorzystujący uwarunkowania przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-kulturowe. Przestrzeń wysokiej jakości oznacza w tym kontekście:

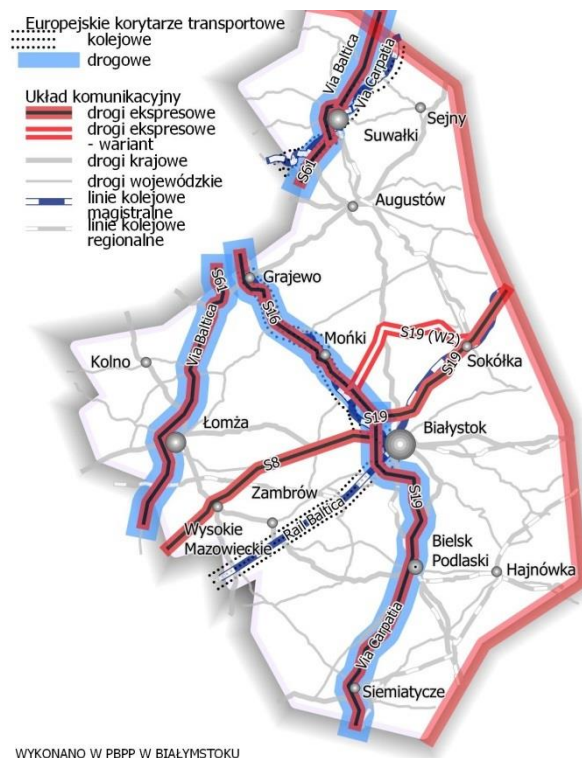
- ✓ wysokiej jakości środowisko przyrodnicze i wykorzystywanie jego atutów dla podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej i atrakcyjności zamieszkania z myślą o przyszłych pokoleniach;
- ✓ wysoką dostępność wewnętrzną i zewnętrzną województwa;
- ✓ dostęp do odpowiednich usług na poziomie lokalnym i regionalnym, co związane jest również z gwarancją dobrych połączeń komunikacyjnych;
- ✓ nowoczesną przestrzeń gospodarczą;
- ✓ atrakcyjną i uniwersalnie dostępną przestrzeń życiową;
- ✓ kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

W ramach realizacji niniejszego celu operacyjnego polityka rozwoju będzie koncentrowała się na wykorzystaniu trendów światowych i europejskich w zakresie podejścia do problematyki środowiskowej. Wspierane będą działania rozwijające gospodarkę cyrkularną. Środki na gospodarkę cyrkularną powinny być wykorzystane także na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw oraz obniżenie kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych. Cele dotyczące walki z ociepleniem klimatu muszą być związane ze wzrostem konkurencyjności gospodarki (w tym produkcji rolniczej) i jakości życia. Istotne jest podjęcie działań związanych z zapobieganiem niedoborom wody (w tym rozwój błękitno-zielonej infrastruktury), zarówno na potrzeby komunalne jak i np. rolnictwa. Jednocześnie ważne jest podejmowanie działań w odniesieniu do obszarów szczególnego zagrożenia powodzią na terenie województwa.²

Działania strategiczne będą związane z rozwojem infrastruktury komunikacyjnej, obejmującym budowę i modernizację dróg oraz linii kolejowych, rozwój transportu zbiorowego, budowę terminali intermodalnych.

² Obszary wskazane w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego

Mapa 9. Główny układ transportowy województwa

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

Dostępność odpowiednich usług (cel operacyjny 2.2.) wymaga rozwoju i modernizacji infrastruktury, w której te usługi są świadczone (zmiany ilościowe i jakościowe, w tym zapewniające dostępność osobom z niepełnosprawnościami), zgodnie z hierarchią sieci osadniczej i gdzie to możliwe, w formie zdeinstytucjonalizowanej. Ważne będzie zagwarantowanie usług podstawowych na poziomie gminnym, powiatowym i regionalnym w sferze edukacyjnej, ochrony zdrowia, kulturowej i administracyjnej.

W odniesieniu do działań związanych z ochroną zabytków będą one zgodne z obowiązującymi regulacjami w tym zakresie na poziomie krajowym oraz wszystkich szczeblach samorządu.

W zakresie edukacji wspierane będą działania modernizujące szkoły oraz gwarantujące dzieciom i młodzieży bezpieczne warunki dotarcia do szkół, jak i samej nauki.

Odrębne działania będą ukierunkowane na realizację potrzebnych procesów rewitalizacji, które muszą uwzględniać zmiany społeczne, ekonomiczne, techniczne, środowiskowe i funkcjonalno-przestrzenne. Ponadto ważne będą działania ukierunkowane na rozwój infrastruktury technicznej oraz wprowadzanie rozwiązań zmniejszających zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego (ograniczenie smogu, promocja transportu niskoemisyjnego, rozwój elektromobilności).

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stosunkowo wysoki poziom rozwoju opieki medycznej 2. Wysokiej jakości, czyste środowisko przyrodnicze 3. Walory przyrodnicze stanowiące istotną przewagę województwa podlaskiego i determinujące jego charakter 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosnące potrzeby w zakresie nowoczesnej przestrzeni do życia, pracy oraz przestrzeni usługowej 2. Dostosowanie się do zmian klimatycznych 3. Zwiększająca się z roku na rok liczba nagromadzonych odpadów stwarzająca poważne zagrożenie dla ludzi i środowiska 4. Upowszechnianie się postaw ekologicznych w skali lokalnej 5. Wykorzystanie szansy, jaką jest rozwój transportu multimodalnego 6. Poprawa stanu infrastruktury transportowej 7. Zwiększenie dostępności transportowej obszarów obecnie peryferyjnych

Główne kierunki interwencji:

1. Rozwój i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej oraz różnych form transportu (w tym autobusowej komunikacji publicznej);
2. Rozwój funkcji komunikacyjnych regionu w ruchu osobowym i towarowym (w tym drogowych, kolejowych i lotniczych) o znaczeniu regionalnym i międzynarodowym;
3. Rozwój i modernizacja infrastruktury i przestrzeni dla usług zdrowotnych i społecznych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa;
4. Rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej i kulturowej;
5. Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska i przestrzeni dla gospodarki o obiegu zamkniętym;
6. Działania związane z zapobieganiem i ograniczaniem skutków zmian klimatu, w tym w zakresie infrastruktury służącej retencjonowaniu wód oraz ochronie przeciwpowodziowej;
7. Ochrona zasobów kulturowych, przyrodniczych i wartości krajobrazowych;
8. Wspieranie działań rewitalizacyjnych i związanych z odnową wsi;
9. Wspieranie rozwoju nowoczesnych przestrzeni dla biznesu (m.in. tereny inwestycyjne, przestrzenie coworkingowe, inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne i przemysłowe).

Kluczowi interesariusze interwencji:

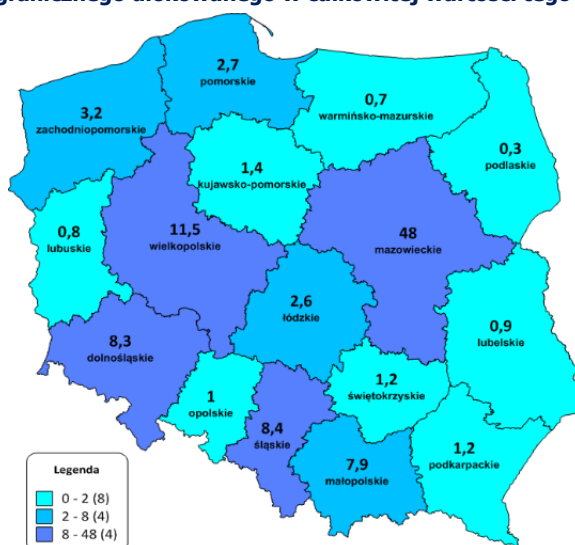
1. Mieszkańcy;
2. Samorządy;
3. Przedsiębiorcy;
4. Organizacje społeczne;
5. Instytucje i organizacje świadczące usługi publiczne;
6. Instytucje i organizacje działające w sferze ochrony środowiska oraz transportu.

Cel strategiczny 3. Partnerski region

Kluczowe elementy diagnozy strategicznej

- ✓ w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju w regionie zidentyfikowano 7 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz wskazano znaczną część województwa podlaskiego jako obszary problemowe pod kątem koncentracji problemów społecznych, ekonomicznych oraz społeczno-ekonomicznych,
- ✓ region wypada niekorzystnie pod względem liczby organizacji pozarządowych, które odzwierciedlają poziom „pomostowego” kapitału społecznego, czyli relacji łączących osoby sobie obce (w 2016 roku region był na 14 pozycji w kraju),
- ✓ na niskim poziomie jest współpraca przedsiębiorstw z jednostkami B+R (przeważnie proste formy współpracy o małej wartości dodanej) oraz aktywność jednostek naukowych w sieciach międzynarodowych,
- ✓ niska atrakcyjność inwestycyjna regionu przekłada się na małą aktywność kapitału zagranicznego w województwie.

Mapa 10. Udział kapitału zagranicznego ulokowanego w całkowitej wartości tego kapitału w Polsce w 2016 r.*

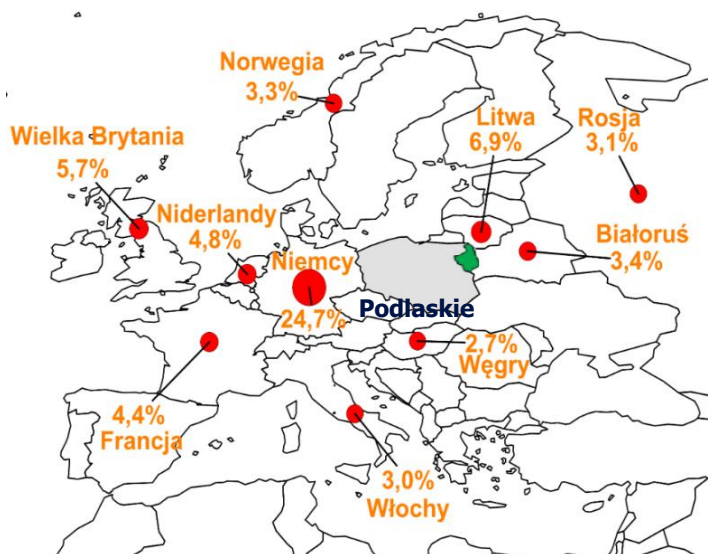

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

- ✓ położenie geograficzne sprzyja nawiązywaniu różnych form wymiany usług i towarów ze wschodem (państwa wschodnie nie są jednak głównym rynkiem wymiany towarowej regionu).

Mapa 11. Udział eksportu i dostaw wewnątrzspółnotowych podlaskich przedsiębiorstw do wybranych krajów w eksporcie i dostawach wewnątrzspółnotowych ogółem w 2017 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych KAS.

-
- ✓ ciągle słaba dostępność transportowa utrudnia relacje z partnerami handlowymi zza wschodniej granicy, ale także na osi północ – południe – potrzeba dalszych inwestycji związanych z korytarzami Via Baltica i Via Carpatia,
 - ✓ notowany jest wzrost liczby cudzoziemców – region staje się miejscem atrakcyjnym pod kątem zatrudnienia, zwłaszcza dla obywateli państw zza wschodniej granicy.
-

W warunkach pogarszających się trendów globalnych oraz zachodzących zmian w UE, np. w sposobie finansowania, kluczowego znaczenia nabiera doskonałość zarządzania rozwojem regionalnym i lokalnym w województwie. Podobnie jak w sektorze gospodarczym, braki lub słabości zasobów organizacji powinny być uzupełniane poprzez pozyskiwanie tych zasobów z zewnątrz. Najlepszą drogą prowadzącą do wzmocnienia regionu o brakujące zasoby jest współpraca, ponieważ w trakcie jej realizacji powstają dodatkowe korzyści (zaufanie, synergia). Współpraca pozwala organizacjom tworzyć nawet globalne przewagi konkurencyjne i umożliwia osiągnięcie ambitnych celów. Z punktu widzenia rozwoju regionu ważne jest rozwijanie wszelkich form współpracy i powiązań sieciowych w układach zewnętrznych, poprzez ciągłe komunikowanie się, wymianę informacji, wiedzy, dobrych praktyk oraz tworzenie powiązań o różnym stopniu formalizacji.

Partnerstwa, które są istotą niniejszego celu strategicznego powinny być rozpatrywane w ujęciu:

- podmiotowym – w tym znaczeniu kluczowe jest pojęcie poczwórnej helisy (biznes, nauka, administracja, społeczność mieszkańców) – co oznacza, że cel ten pozostaje w ścisłych relacjach z pozostałymi celami strategicznymi;
- terytorialnym – istotne są zarówno relacje współpracy wewnątrz województwa, jak i współpraca z partnerami spoza regionu;
- zarządczym, czyli uwzględniającym zarówno potrzebę budowania i wykorzystywania kompetencji współpracy, ale również efektywnego podejścia do tego zagadnienia (np. odpowiednio przygotowane kampanie promujące województwo).

Cel strategiczny partnerski region będzie realizowany przez następujące cele operacyjne:

1. Dobre zarządzanie;
2. Kapitał społeczny;
3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne;
4. Gościnny region.

Cel operacyjny 3.1. Dobre zarządzanie

Wyznaczenie celu operacyjnego dobre zarządzanie jest odpowiedzią na coraz wyższe wymagania świadomych mieszkańców, a także rosnącą złożoność polityk oraz instrumentów stosowanych na różnych szczeblach administracji. Dobre zarządzanie wymaga wysokich kompetencji na wszelkich poziomach organizacyjnych.

Działania realizowane w tym celu operacyjnym będą koncentrowały się na podnoszeniu kompetencji zarządczych samorządów (w tym w zakresie planowania strategicznego, przestrzennego i finansowego), przydatnych zarówno w działalności pojedynczych organizacji, jak i w układach współpracy (np. w ramach obszarów funkcjonalnych).

Wspierane będą inicjatywy służące wymianie dobrych praktyk, w tym współpracy ponadnarodowej, budowaniu partnerstw, zawieraniu porozumień, opracowywaniu wspólnych strategii czy planów działania. Szczególną rolę w promowaniu współpracy powinien odgrywać samorząd województwa.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">1. Doświadczenia samorządów lokalnych we współpracy terytorialnej, w tym transgranicznej2. Świadomość wśród samorządów znaczenia sprawnej organizacji i efektywnego zarządzania w procesach rozwojowych3. Doświadczenia samorządów w relacjach z biznesem, w tym z firmami zagranicznymi	<ol style="list-style-type: none">1. Podniesienie zdolności zarządczych administracji lokalnej i regionalnej, w tym w obszarze współpracy z inwestorami2. Aktywne włączenie organizacji regionalnych (w tym samorządowych) w realizację projektowanego celu 3 KSRR (Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie)

Główne kierunki interwencji:

1. Wzmacnianie kompetencji administracji;
2. Wzmacnianie zarządzania publicznego na poziomie regionalnym i lokalnym.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Samorządy lokalne i samorząd województwa;
2. Partnerstwa samorządowe – np. realizujące strategie obszarów funkcjonalnych, w tym stowarzyszenia realizujące inicjatywy na rzecz rozwoju obszarów funkcjonalnych, partnerstwa ponadlokalne.

Cel operacyjny 3.2. Kapitał społeczny

Wyznaczenie celu operacyjnego dotyczącego kapitału społecznego służy podkreśleniu znaczenia umiejętności współpracy opartej na zaufaniu dla realizacji różnorodnych celów. Kapitał społeczny traktowany jest jako ważny czynnik rozwoju regionów. Ścieżką do budowania kapitału społecznego tworzą działania ukierunkowane na kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz wspieranie dialogu społecznego. Województwo podlaskie będzie w tym celu wykorzystywać znaczny potencjał kulturowy regionu wynikający m.in. z jego wielonarodowego i wielokulturowego charakteru. Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmocnienie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Integralnym elementem kapitału społecznego i jego specyfiką jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania osób reprezentujących różne wartości, tradycje, normy zachowań i sposoby życia.

Ze względu na fakt, że kapitał społeczny tworzy się i oddziałuje na wszystkich płaszczyznach społecznych, działania realizujące niniejszy cel operacyjny będą miały szeroki zakres ukierunkowany na możliwie szerokie spectrum organizacji. Konieczne są działania zachęcające do współpracy zarówno w poczwórnej helisie, jak i między jej poszczególnymi elementami.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">Potencjał kulturowy regionu, w tym instytucji kulturyAktywne organizacje społeczne, w tym pozarządoweDoświadczenia współpracy w ramach realizacji instrumentów terytorialnych (ZIT, RLKS)	<ol style="list-style-type: none">Podniesienie jakości kapitału społecznegoZwiększenie aktywności mieszkańców, w tym w podejmowaniu działań w ramach organizacji społeczeństwa obywatelskiegoZwiększenie otwartości mieszkańców województwa na współpracę wewnątrz regionu, jak i współpracę zewnętrznąPodniesienie poziomu tolerancji dla imigrantów

Główne kierunki interwencji:

1. Wspieranie rozwoju i kompetencji organizacji społecznych;
2. Wzmocnianie tożsamości lokalnej, regionalnej i narodowej;
3. Kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich;
4. Wspieranie dialogu społecznego;
5. Promocja projektów współpracy wewnątrzregionalnej;
6. Wspieranie działań rewitalizacyjnych na rzecz budowy kapitału społecznego.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Mieszkańcy województwa;
2. Organizacje społeczne, w tym instytucje kultury, budujące tożsamość;
3. Samorządy lokalne i samorząd województwa;
4. Lokalne Grupy Działania.

Cel operacyjny 3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne

Województwo podlaskie jest otwarte na współpracę ponadregionalną. Ograniczony potencjał gospodarczy i społeczny województwa sprawiają, iż ważne jest poszukiwanie czynników rozwoju w zacieśnianiu współpracy z innymi obszarami, tak w kraju, jak i za granicą. Partnerstwa powinny wspierać przepływy kapitału, ludzi, idei.

W ramach celu operacyjnego będzie pogłębiana współpraca w grupie pięciu województw Polski Wschodniej. Przede wszystkim w tym gronie można wymieniać doświadczenia i kształtować politykę publiczną skierowaną do obszarów słabiej rozwiniętych. Dobrym przykładem współpracy w ramach Polski Wschodniej jest prowadzony od 2009 r. w Brukseli Dom Polski Wschodniej.

Województwo podlaskie sąsiaduje z trzema województwami: mazowieckim, warmińsko-mazurskim i lubelskim.

W odniesieniu do województwa mazowieckiego, rozwój połączeń komunikacyjnych spowodował, że Warszawa „przybliżyła się” do województwa podlaskiego. Potencjał społeczno-gospodarczy metropolii warszawskiej, nieporównywalny z innymi polskimi miastami i regionami stanowi szansę dla obszarów znajdujących się w jego zasięgu. Interwencja w ramach celu operacyjnego będzie ukierunkowana na:

- wspieranie współpracy podmiotów z województwa podlaskiego z partnerami ze stolicy w zakresie biznesu, ale też nauki, administracji czy zasobów ludzkich,
- rozwijanie inicjatyw na szczeblu lokalnym, których przykładem jest współpraca 25 gmin województwa mazowieckiego i podlaskiego w ramach realizacji Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Tygiel Doliny Bugu”,
- dalsze wzmocnianie powiązań komunikacyjnych między miastami położonymi w obszarach na styku województwa mazowieckiego i podlaskiego,
- tworzenie i rozwój ponadregionalnych produktów turystycznych (np. Wielkiego Gościńca Litewskiego), w tym w oparciu o powiązania historyczne i kulturowe.

Współpraca województwa podlaskiego z województwem warmińsko – mazurskim przejawia się natomiast m.in. w:

- dążeniu do poprawy powiązań komunikacyjnych pomiędzy województwami,
- aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów na styku województw, np. w ramach inicjatywy rozwojowej EGO SA i samorządami dorzecza Biebrzy,
- wspólnych działaniach na linii biznes-nauka na rzecz rozwoju specjalizacji ponadregionalnych (np. ekologia, produkcja i przetwarzanie żywności),
- wspólnej promocji i budowania produktów turystycznych (np. w oparciu o szlak Pisa – Narew, dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe z wykorzystaniem ekologicznych szlaków greenways).

W przypadku województwa lubelskiego wspólne działania powinny dotyczyć m.in.:

- wzmocnienia powiązań transportowych (drogowych i kolejowych) m.in. dzięki wspieraniu do końca realizacji drogi ekspresowej S19 (części Via Carpatia),
- uwzględnienia powiązań przyrodniczych wynikających z położenia doliny rzeki Bug oraz rozwoju turystyki i działań związanych ze wzrostem znaczenia szlaków turystycznych związanych z walorami przyrodniczo-kulturowymi wzdłuż Bugu;

- tworzenia nowych szlaków turystycznych o znaczeniu międzynarodowym oraz ponadregionalnym,
- wzmocnienia współpracy gospodarczej oraz pogłębienia wspólnych relacji z partnerami z Białorusi i Ukrainy.

W odniesieniu do partnerów z zagranicy, województwo podlaskie będzie rozwijać wielowymiarowe relacje z Białorusią. Sytuacja międzynarodowa nie zawsze sprzyja takim dobrym relacjom transgranicznym, jednak w długofalowym interesie rozwoju regionu jest utrzymywanie, i jeśli to możliwe, pogłębianie powiązań gospodarczych, kulturalnych, turystycznych, naukowych czy współpracy samorządów. W zakresie czynników komunikacyjnych ważnym elementem wspierającym, zwłaszcza rozwój turystyki transgranicznej, jest występowanie międzynarodowych pieszych, kajakowych i rowerowych przejść granicznych z Białorusią. Ważne jest dostosowanie infrastruktury przejść granicznych do rosnącego ruchu oraz dalszy rozwój sieci przejść granicznych.

Bliskość położenia geograficznego sprzyja nawiązywaniu współpracy w zakresie wymiany towarów i usług również z Litwą i Rosją. Istotna jest także współpraca samorządów z woj. podlaskiego i Litwy w celu poprawy jakości życia w obszarach przygranicznych. Podlascy przedsiębiorcy coraz chętniej korzystają także z importu usług pracowniczych, głównie z Białorusi i Ukrainy.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none"> 1. Położenie geopolityczne i sąsiedzkie kontakty międzynarodowe 2. Bliskie położenie i dobra komunikacja ze stolicą Polski 3. Doświadczenie we współpracy w ramach makroregionu Polski Wschodniej 4. Organizacje realizujące projekty współpracy, uczestniczące w wartościowych sieciach 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie poziomu kompetencji organizacji w zakresie nawiązywania partnerstw i wykorzystywania współpracy dla wzmocnienia potencjału samych organizacji 2. Wzmocnienie instytucji regionalnych, by te mogły pełnić rolę liderów w sieciach współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej

Główne kierunki interwencji:

1. Wspieranie inicjatyw współpracy podmiotów z województwa podlaskiego z otoczeniem krajowym i zagranicznym (finansowe, organizacyjne, szkoleniowe);
2. Wspieranie aktywności organizacji, których celem jest poszukiwanie i zawiązywanie nowych form współpracy terytorialnej z otoczeniem województwa podlaskiego;
3. Rozwój współpracy transgranicznej.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Samorządy budujące partnerstwa transwojewódzkie, jak i międzynarodowe;
2. Ośrodki naukowe wchodzące w krajowe i międzynarodowe sieci współpracy;
3. Organizacje społeczne realizujące projekty partnerskie z podmiotami spoza regionu.

Cel operacyjny 3.4. Gościnny region

Region gościnny zachęca do przyjazdów, pobytów, zarówno czasowych (np. w celach turystycznych czy edukacyjnych), jak i wiązania swojej przyszłości z danym środowiskiem regionalnym i lokalnym. Województwo podlaskie w obliczu znaczącej depopulacji będzie zwiększało potencjał osiedleńczy regionu tworząc korzystne warunki życia zarówno dla mieszkańców innych regionów Polski jak i imigrantów z zagranicy.

Tego typu założenia wymagają działań również w sferze budowania marki województwa, która powinna być narzędziem w przełamywaniu stereotypowego postrzegania regionu. W ramach działań strategicznych eksponowane będą cechy regionu jako doskonałego miejsca do pracy i życia. Taki wizerunek będzie sprzyjał także lokowaniu inwestycji w regionie, gdyż inwestorzy będą mogli zapewnić nowym pracownikom zatrudnienie w wyjątkowej lokalizacji. Przełamanie stereotypu regionu o „ogólnej niskiej atrakcyjności inwestycyjnej” wymagać będzie budowania spójnej i atrakcyjnej oferty skierowanej do inwestorów zagranicznych z konkretnych branż, które już dziś dobrze rozwijają się w regionie i mogą stanowić ważny wkład w globalne łańcuchy wartości firm międzynarodowych. Strategiczne położenie województwa może sprzyjać inwestycjom wykorzystującym bliskość szlaków tranzytowych.

Potrzebne będą działania związane z zachętami do podejmowania inwestycji w regionie przez kapitał zagraniczny i krajowy, z zastrzeżeniem, iż preferowane będą inwestycje tworzące wysokiej jakości miejsca pracy możliwie powiązane ze specjalnościami gospodarczymi województwa. Z drugiej strony należy podkreślić, iż największą atrakcyjność z punktu widzenia zewnętrznych inwestorów posiadają sektory, w których na miejscu inwestor zostanie dobrych dostawców, odbiorców czy kooperantów.

W realizacji celu operacyjnego ważne będą działania ukierunkowane na włączanie przyjezdnych w aktywność na rzecz regionu, a także społeczności lokalnych.

Potencjały	Wyzwania
<ol style="list-style-type: none">Wyjątkowe w skali kraju środowisko przyrodnicze stwarzające dogodne warunki do życia i wypoczynkuAtrakcyjne miejsca pracy, w szczególności dla obywateli państw zza wschodniej granicyUczelnie wyższe oferujące dobre warunki do kształcenia na przyszłościowych kierunkach	<ol style="list-style-type: none">Skuteczne i efektywne zachęcanie do reemigracji (powroty do województwa)Zmiana wizerunku regionu na zewnątrzZmiana stereotypowego podejścia do imigrantów w różnych grupach społecznychBudowa społeczeństwa otwartego na nowych mieszkańcówSkuteczne wykorzystanie potencjału imigrantów dla wzmocnienia kapitału ludzkiego w regionie

Główne kierunki interwencji:

- Promocja województwa jako atrakcyjnego miejsca zamieszkania, inwestycji, pracy, studiowania, wypoczynku;
- Tworzenie warunków do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej;
- Podnoszenie świadomości mieszkańców regionu o roli imigracji w rozwoju społeczno-gospodarczym;
- Rozwój inicjatyw lokalnych wspierających włączenie społeczne imigrantów.

Kluczowi interesariusze interwencji:

1. Organizacje społeczne działające na rzecz integracji i włączenia społecznego;
2. Samorządy promujące jakość życia i wspierające rozwój dogodnych warunków osiedleńczych oraz warunków dla prowadzenia biznesu;
3. Uczelnie wyższe otwarte na studentów z różnych części Polski i świata;
4. Przedsiębiorcy oferujący możliwości rozwoju zawodowego imigrantom ekonomicznym oraz starający się budować wspólne przedsięwzięcia z inwestorami spoza regionu.

5.2. Cele Strategii a inteligentne specjalizacje województwa

Inteligentne specjalizacje stanowią odpowiedź na pogłębiający się w ostatnich latach dystans dzielący konkurencyjność i innowacyjność gospodarki Unii Europejskiej względem innych potęg gospodarczych. Wraz z malejącą dynamiką wzrostu gospodarczego, stały się podstawą do reorientacji polityki innowacyjnej, realizowanej tak na poziomie krajowym, jak i regionalnym.

Idea inteligentnych specjalizacji podkreśla rozwój oparty o prace badawczo-rozwojowe i innowacyjność, wykorzystujący endogeniczne przewagi konkurencyjne regionu. Inteligentne specjalizacje, to w skrócie, **kompetencje regionu**, które dzięki ścisłej współpracy biznesu i nauki mogą przyczynić się do jego transformacji, restrukturyzacji, czy wkroczenia na nowe ścieżki rozwoju oparte o innowacje.

Wyznaczenie inteligentnych specjalizacji jest kluczowe i stanowi koncepcję wdrażania długofalowej polityki innowacyjnej, ukierunkowanej na efektywne i synergiczne wykorzystanie publicznego wsparcia na rzecz badań i rozwoju w celu wzmacniania najbardziej innowacyjnych obszarów podlaskiej gospodarki. Wdrożenie koncepcji inteligentnej specjalizacji jest także warunkiem przyznawania środków funduszy strukturalnych na wsparcie projektów w zakresie badań, rozwoju i innowacyjności (zarówno w perspektywie 2014-2020 jak i 2021-2027). Inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego wskazano w *Planie rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3)*³.

Inteligentne specjalizacje zostały wyłonione w „procesie przedsiębiorczego odkrywania” (proces identyfikacji oparty o pogłębione analizy i diagnozę, szereg spotkań, debat i dyskusji z przedsiębiorcami oraz przedstawicielami instytucji otoczenia biznesu, środowiska naukowego i administracji publicznej, a także mieszkańcami regionu).

Wyłanianie inteligentnych specjalizacji polegało na ocenie potencjału poszczególnych branż pod kątem możliwości ich rozwoju opartego o prace badawczo-rozwojowe i innowacyjność, wykorzystującego endogeniczne czynniki przewag konkurencyjnych przekładających się na dynamiczny oraz wszechstronny rozwój regionalnej gospodarki.

Plan wskazuje „**Rdzeń specjalizacji**”, jakim są „**Innowacje w obszarach, w których już dziś województwo wykazuje ponadprzeciętny potencjał**”. Podlaskie ma wszelkie atuty, by np. produkcja żywności, produkcja maszyn rolniczych i leśnych, urządzeń mechanicznych, czy statków i łodzi, mogły w większym stopniu budować przewagi konkurencyjne w oparciu o innowacje. Dotyczy to również szeroko rozumianego sektora medycznego (także w kontekście starzejącego się społeczeństwa) oraz ekoinnowacji (w tym dotyczących OZE i budownictwa).

Najbardziej innowacyjne branże województwa podlaskiego zostały zidentyfikowane w oparciu o udział w tworzeniu łańcucha wartości. Miarami wykorzystanymi do oceny tego udziału były m.in. współczynnik lokalizacji zatrudnienia (LQ – ang. *Location Quotient*) w odniesieniu do pracujących, który pozwala określić obszary gospodarki regionu, wyróżniające się na tle kraju w zakresie tworzenia miejsc pracy; wysoki potencjał naukowo-badawczy czy endogeniczne uwarunkowania regionu. Przyjmując powyższą

³Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3), załącznik do Uchwały Nr 120/1431/2016 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 1 marca 2016 r. https://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz_sie_wiecej_o_programie/zapoznaj_sie_z_prawem_i_dokument/plan-rozwoju-przedsiębiorczosci-w-oparciu-o-inteligentne-specjalizacje-województwa-podlaskiego-na-lata-2015-2020.html

metodologię wyłoniono inteligentne specjalizacje określone jako „**Rdzeń specjalizacji**”, do których zalicza się:

- **sektor rolno-spożywczy i sektory powiązane;**
- **przemysł metalowo-maszynowy, szkodniczy i sektory powiązane z nimi łańcuchem wartości;**
- **sektor medyczny oraz nauki o życiu i sektory powiązane z nimi łańcuchem wartości;**
- **ekoinnowacje, nauki o środowisku i sektory powiązane z nimi łańcuchem wartości** (w tym OZE, budownictwo zasobooszczędne, efektywne przetwarzanie drewna).

Uzupełnieniem rdzenia są te działalności gospodarcze, które wykazują dynamikę wzrostu na tyle obiecującą, że można nazwać je „**Specjalizacjami wschodzącymi**” w „**sektorach o dużym potencjale wzrostu**”. Jednocześnie specjalizacje wschodzące są to sektory objęte Krajowymi Inteligentnymi Specjalizacjami, nieuwzględnione w rdzeniu regionalnych IS, a także pozostałe sektory wykazujące regionalny wzrost zatrudnienia znacznie przewyższający dynamikę krajową.

RIS3 jest dokumentem, którego zapisy podlegają monitoringowi i na dalszym etapie ewentualnej aktualizacji wynikającej ze zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych w województwie podlaskim. Wyniki badania *Ewaluacja wsparcia podlaskich inteligentnych specjalizacji w dziedzinie innowacyjności oraz badań i rozwoju*⁴ wskazują, że zdefiniowany w podlaskim Planie RIS3 „rdzeń” specjalizacji można ocenić jako trafny. Zgodnie z raportem, potencjalną specjalizacją „wschodzącą” jest branża ICT. Przyjęto założenie, że ICT występuje w każdym z sektorów zaliczanych do inteligentnych specjalizacji jako dostawca różnych usług i rozwiązań. Branża ICT stanowić może zatem inteligentną specjalizację w ujęciu horyzontalnym. Jednocześnie, odnosząc się do branży ICT, oceniając jej trafność, kierując się tymi samymi kryteriami co przy ocenie „rdzenia” IS, należy stwierdzić, że w grupach PKD charakteryzujących się najwyższymi wartościami współczynnika LQ oraz wśród towarów o największej wartości eksportu powyższa branża nie występuje.

W ramach przygotowań do kolejnej perspektywy finansowej konieczna będzie weryfikacja spełnienia warunku podstawowego dla wdrażania celu polityki „Bardziej inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej”. Analiza obejmie potrzebę dostosowania regionalnego systemu wspierania innowacyjności do nowych wymagań, a co za tym idzie, ewentualnej aktualizacji strategii na rzecz inteligentnej specjalizacji.

Nie ulega jednak wątpliwości, że jednym z najważniejszych celów polityki ukierunkowanej na rozwój jest skierowanie wsparcia publicznego do tych sektorów gospodarki, które mają największy potencjał rozwojowy.

⁴*Ewaluacja wsparcia podlaskich inteligentnych specjalizacji w dziedzinie innowacyjności oraz badań i rozwoju*
<http://sai.rot.wrotapodlasia.pl/Vizualize/SearchReports.aspx>

6.2. Obszary strategicznej interwencji

Podstawą realizacji celów Strategii jest, m.in. ich terytorializacja. Podejście terytorialne do polityki rozwoju oznacza właściwą identyfikację cech poszczególnych obszarów, tj. rozpoznanie ich zasobów endogenicznych, wyzwań i barier rozwojowych, a w rezultacie uwzględnienia lokalnego kontekstu dla prowadzenia działań rozwojowych. Podejście to wymaga w pierwszej kolejności dobrej diagnozy terytoriów, w celu identyfikacji potencjałów, które później przełożą się na ich rozwój. Następnie niezbędne jest wyznaczenie obszarów strategicznej interwencji (OSI) z punktu widzenia priorytetów polityki rozwoju województwa, jak również zaprojektowanie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego definiuje obszar strategicznej interwencji jako *wskazany w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje finansowane z różnych źródeł, w tym w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne i w zasoby ludzkie, lub rozwiązywania regulacyjne.*

Obszary strategicznej interwencji zostały również wyznaczone na poziomie krajowym. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wskazują OSI, dla których na poziomie regionalnym należy zaprogramować wsparcie o charakterze komplementarnym w stosunku do wsparcia w krajowych strategiach rozwoju. Są to miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

Biorąc pod uwagę wnioski z diagnozy województwa podlaskiego, w tym zidentyfikowane potencjały i problemy rozwojowe oraz dotychczasowe doświadczenia regionu w podejściu do OSI, wyróżniono także obszary strategicznej interwencji istotne z punktu widzenia rozwoju regionu, takie jak: Białystok i jego obszar funkcjonalny, ośrodki subregionalne, miasta powiatowe oraz obszary wiejskie, w tym cenne przyrodniczo. Obszary funkcjonalne Białegostoku, Łomży i Suwałk zostały wskazane w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

1. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze – to miasta powyżej 20 tys. mieszkańców z wyłączeniem miast wojewódzkich oraz mniejsze, z liczbą ludności pomiędzy 15-20 tys. mieszkańców będące stolicami powiatów, w których występuje utrata funkcji w następujących obszarach: gospodarczych funkcji kontrolnych, przemysłowych, turystycznych, handlowych, kultury, dostępności do szkolnictwa wyższego oraz zagrożenia depopulacją. Na terenie całego kraju zostały wskazane 122 takie miasta, wybrane na podstawie wieloskaźnikowej metodyki opracowanej na potrzeby Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. W województwie podlaskim jest 7 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze: Hajnówka, Zambrów, Augustów, Łomża, Grajewo, Sokółka i Bielsk Podlaski⁵.

Każde z tych miast charakteryzuje się innym stopniem nasilenia problemów społeczno-gospodarczych oraz różnymi wskaźnikami utraty funkcji. Dlatego zakres działań będzie dostosowany do potrzeb danego miasta i funkcji przez nie pełnionych. W przypadku tego OSI kluczowa jest odbudowa bazy gospodarczej miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz wzmocnienie ich roli jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej. Stąd szczególne znaczenie

⁵ Na etapie programowania interwencji polityki spójności na lata 2021-2027 mogą zostać zaktualizowane dane, które posłużyły delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze ujętej w SOR i KSRR, co może mieć wpływ na listę miast.

mają działania, które pobudzą rozwój przedsiębiorczości (cel operacyjny 1.3 *Lokalna przedsiębiorczość*), rozwiną kształcenie i szkolenia zawodowe (cel operacyjny 2.1 *Kompetentni mieszkańcy*), w szczególności w sektorach wpisujących się w zdefiniowane specjalizacje danego obszaru powiązanego funkcjonalnie oraz zaktywizują lokalną społeczność na rzecz pobudzania rozwoju. Istotne znaczenie powinny też mieć działania realizujące cel operacyjny 3.1 *Dobre zarządzanie*, a także cel operacyjny 2.3 *Przestrzeń wysokiej jakości*. Należy im dedykować także kompleksowe działania realizowane w celu operacyjnym 3.4 *Gościnny region*, które zwiększą ich atrakcyjność osiedleńczą oraz przyciągną zewnętrzne zasoby. W odniesieniu do Łomży, jako największego miasta spośród wskazanych i ośrodka subregionalnego, oddziałującego ponadlokalnie, istotne jest wzmacnianie dalszego rozwoju usług społecznych, stymulowanie rozwoju gospodarczego i dostępności do szkolnictwa wyższego. Wzmacnianiu efektywności powyższych działań będzie służyła realizacja celu operacyjnego 3.2 *Kapitał społeczny*.

Mapa 13. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

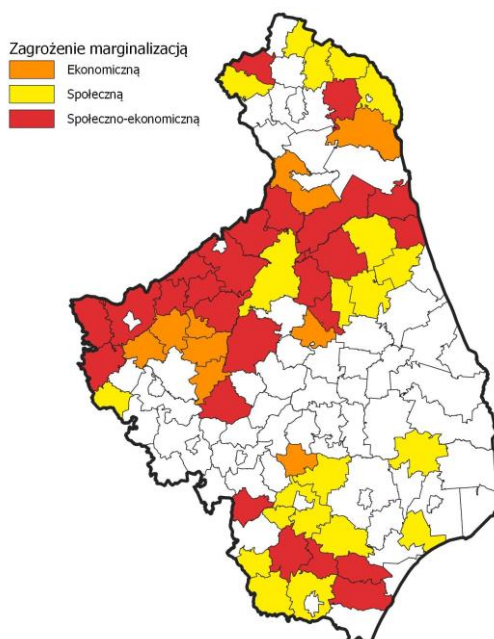
2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – to zróżnicowane przestrzennie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. Obszary te, podobnie jak miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, zostały wyznaczone na podstawie wielowskaźnikowej metodyki opracowanej na potrzeby SOR. Na terenie województwa podlaskiego obszary zmarginalizowane można podzielić na gminy, gdzie nastąpiła:

- a) **kumulacja problemów społeczno-ekonomicznych:** Jasionówka, Jaświły, Nowy Dwór, Suchowola, Przerośl, Krasnopol, Bargłów Kościelny, Lipsk, Sztabin, Grajewo, Radziłów, Rajgród, Szczuczyn, Wąsosz, Grabowo, Kolno, Turośl, Zbójna, Trzcianne, Rutki, Dziadkowice, Grodzisk, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Klukowo,
- b) **kumulacja problemów ekonomicznych:** Knyszyn, Giby, Augustów, Mały Płock, Stawiski, Jedwabne, Przytuły, Wizna, Poświętne,

- c) **kumulacja problemów społecznych:** Dąbrowa Białostocka, Janów, Korycin, Sidra, Filipów, Puńsk, Sejny, Rutka-Tartak, Szypliszki, Goniądz, Miastkowo, Boćki, Brańsk, Rudka, Wyski, Drohiczyn, Perlejewo, Siemiatycze, Dubicze Cerkiewne, Narew⁶.

Zgodnie z KSRR, planowana interwencja na obszarach zmarginalizowanych powinna prowadzić do osiągnięcia konkretnych celów, takich jak: rozwój lokalnych firm, wzrost liczby miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców, wzrost bazy dochodowej samorządów terytorialnych. Na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją kluczowe będzie realizowanie celu operacyjnego 1.3 dotyczącego lokalnej przedsiębiorczości, w szczególności nastawionej na rozwój ekologicznych form produkcji rolniczej i powiązany z nim rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości. Przedsiębiorczość na części obszarów może wiązać się także z lokalnymi produktami turystycznymi, jak również z działaniami związanymi z rozwojem odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej (cel operacyjny 1.4 *Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego*). Istotne jest także wzmocnienie powiązań funkcjonalnych gmin wiejskich z miastami oraz poprawa dostępności usług publicznych (inwestycje w niezbędną infrastrukturę – cel operacyjny 2.3), a także poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem i zdolności do nawiązywania współpracy. Zapewnienie trwałych podstaw rozwoju obszarów zagrożonych marginalizacją będzie wymagało włączenia się poszczególnych gmin w szersze procesy rozwojowe, tworzenie partnerstw ponadlokalnych, co oznacza duże zaangażowanie w realizację celu operacyjnego 3.1 *Dobre zarządzanie*. W przypadku gmin położonych wzdłuż granicy zewnętrznej UE, podejmowane działania będą koncentrować się na zmniejszaniu ich peryferyjności, poprzez poprawę dostępności do lokalnych i regionalnych ośrodków rozwoju oraz nawiązywanie współpracy transgranicznej (cel operacyjny 3.4 *Gościnny region*).

Mapa 14. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją wg gmin

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

⁶ Na etapie programowania interwencji polityki spójności na lata 2021-2027 mogą zostać zaktualizowane dane, które posłużyły delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze ujętej w SOR i KSRR, co może mieć wpływ na listę gmin.

3. Subregionalne ośrodki wzrostu. Suwałki i Łomża stanowią w naturalny sposób ponadlokalne ośrodki wzrostu o dosyć wyraźnie zakreślonym zasięgu. Jako miasta średnie o charakterze ośrodków subregionalnych, odgrywają ogromne znaczenie w rozwoju województwa, ponieważ:

- przenoszą impulsy rozwojowe generowane w stolicy województwa na pozostałe obszary,
- zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia efektów synergii wskutek połączenia potencjałów rozwojowych różnych miejsc,
- zapewniają spójność społeczną i zrównoważony przestrzennie rozwój, gwarantując dostępność przestrzenną do usług publicznych.

Dysponują one rozbudowaną infrastrukturą publiczną (np. szpitale wojewódzkie, szkoły wyższe, ponadlokalne instytucje administracyjne, duże placówki kultury). Łomża i Suwałki, będące jednymi z najbardziej liczebnych miast regionu, dają też większe perspektywy zamieszkałej na ich terenie ludności. Charakteryzują się one zdecydowanie wyższym poziomem przedsiębiorczości w porównaniu z pozostałym obszarem województwa (z wyłączeniem miasta Białystok).

Stopa bezrobocia w powiecie suwalskim była w roku 2017 najniższą wśród wszystkich powiatów województwa podlaskiego, co koresponduje z niskim poziomem bezrobocia w samym mieście. Analogiczna sytuacja nie występuje jednak w przypadku Łomży, w której stopa bezrobocia, podobnie jak w całym powiecie łomżyńskim, jest wyższa od średniej w województwie. Suwałki posiadają także dogodniejsze warunki do rozwoju gospodarczego z partnerami z zagranicy ze względu na położenie blisko granicy państwa. Ponadto są położone na ważnym szlaku komunikacyjnym łączącym Warszawę z krajami bałtyckimi. Z drugiej strony pozostają miastem z najdłuższym czasem dojazdu do stolicy województwa. Natomiast poważną barierą rozwojową Łomży jest słabe skomunikowanie miasta – szczególnie brak połączeń kolejowych z Białymstokiem i Warszawą. Obydwa miasta wykazują w ostatnich latach pozytywne tendencje demograficzne, co jest istotne w regionie borykającym się z poważnymi problemami demograficznymi.

Poza Łomżą i Suwałkami, trzecim ośrodkiem subregionalnym (choć niewyodrębnionym statystycznie), dominującym w południowej części województwa, jest Bielsk Podlaski. Jest on miastem o silnej pozycji gospodarczej, ale jednocześnie wskazanym w KSRR jako miasto tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Problemy rozwojowe Bielska Podlaskiego dotyczą m.in. depopulacji, pogarszania się struktury wieku, niedostosowania kwalifikacji zawodowych mieszkańców do potrzeb lokalnej gospodarki. Z drugiej strony powiat bielski jest drugim ośrodkiem po Białymstoku, w którym odnotowuje się najwyższą wartość eksportu oraz największą liczbę eksporterów w całym województwie. Jednakże odczuwalne problemy demograficzne Bielska Podlaskiego mogą prowadzić do utraty przez to miasto jego funkcji gospodarczych.

W subregionalnych ośrodkach wzrostu nadal należy wspierać usługi publiczne, dostępność transportową, działania z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska, podnoszenia jakości kapitału ludzkiego. Wzmacnianie pozycji Łomży, Suwałk i Bielska Podlaskiego powinno opierać się w dużym stopniu na rozwijaniu ich potencjału gospodarczego i poprawieniu atrakcyjności inwestycyjnej bazującej na potencjale endogenicznym tych miast. Szczególne znaczenie ośrodków subregionalnych w procesach rozwojowych województwa powinno znaleźć odzwierciedlenie w ich udziale w realizacji wielu celów operacyjnych. W obszarze dynamicznej gospodarki ważne będzie realizowanie swoich specjalizacji w ramach celu operacyjnego 1.1 *Przemysły przyszłości*. Kluczowe znaczenie dla rozwoju ośrodków subregionalnych będzie miała realizacja celu operacyjnego 2.1 *Kompetentni mieszkańcy* i celu operacyjnego 2.3 *Przestrzeń wysokiej jakości*. Ograniczone zasoby i duże wyzwania przed jakimi staje region sprawiają, że potencjał ośrodków subregionalnych musi być w pełni wykorzystany, czemu będzie służyło szerokie wdrażanie wszystkich celów operacyjnych wchodzących w skład celu strategicznego 3. *Partnerski region*.

Mapa 15. Subregionalne ośrodki wzrostu

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

4. Białystok i jego obszar funkcjonalny. Stolica województwa podlaskiego jest najsilniejszym biegunem wzrostu w całym województwie. Białystok wraz z gminami: Choroszcz, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Turośń Kościelna, Wasilków, Zabłudów, tworzy Białostocki Obszar Funkcjonalny (BOF).

Potencjał społeczny i gospodarczy Białegostoku powoduje, że jest on naturalnym rynkiem pracy i aktywności gospodarczej dla mieszkańców okolicznych gmin. Stolica województwa jest miejscem, gdzie mieszkańcy całego regionu korzystają z funkcji gospodarczych, naukowych i społecznych wyższego rzędu, których nie mogą otrzymać na szczeblu lokalnym. Dlatego, zgodnie z KSRR, zakłada się skierowanie do stolic województw działań, które w szczególny sposób wzmocnią mechanizmy planowania i zarządzania strategicznego oraz inicjatywę współpracy i partnerstwa pomiędzy miastami i wewnątrz miejskich obszarów funkcjonalnych, a także wypromują podejście partycypacyjne w zakresie zarządzania miastami. Zakres interwencji na obszarze Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego powinien się koncentrować na wsparciu kształcenia wyższego i edukacji zawodowej w celu zapewnienia wykształconych kadr na potrzeby dynamicznego rynku pracy oraz ukierunkowaniu posiadanego potencjału na wzmacnianie innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw, również na arenie międzynarodowej. Służyć temu będzie realizacja celu operacyjnego 1.1 *Przemysły przyszłości*, celu operacyjnego 1.2 *Podlaski system otwartych innowacji* czy celu operacyjnego 2.1 *Kompetentni mieszkańcy*. Wyjątkową rolę należy także przypisywać działaniom w zakresie uczelni wyższych służących rozwojowi inteligentnych specjalizacji regionu oraz wspieraniu efektywnych rozwiązań dotyczących szkolnictwa zawodowego. Zgodnie z przyjętym przez Unię Europejską podejściem do zmian klimatycznych istnieje potrzeba wspierania rozwiązań opartych na środowisku naturalnym, włączających jego elementy w przestrzeń miejską (np. architektura zielono-niebieska) do rozwiązywania problemów zanieczyszczenia środowiska i ułatwienia adaptacji do zmian klimatu. BOF może też odegrać ważną rolę w wypracowywaniu modelowych rozwiązań dla całego województwa w zakresie celów dotyczących rewolucji energetycznej i gospodarki obiegu zamkniętego (cel operacyjny 1.4.) Priorytetem jest wspieranie stosowania zaawansowanych technologicznie i innowacyjnie rozwiązań w zarządzaniu miastem i podnoszenie jakości jego przestrze-

ni, a także poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej, czemu będzie sprzyjać realizacja działań w ramach celu operacyjnego 3.1 *Dobre zarządzanie* oraz celu operacyjnego 2.3 *Przestrzeń wysokiej jakości*. Istotna, zarówno dla przedsiębiorców, jak i dla mieszkańców BOF, będzie realizacja działań w celu operacyjnym 1.5 *E-podlaskie*. Realizacja celów związanych z partnerskim regionem jest ważna we wszystkich obszarach funkcjonalnych, ale w przypadku BOF należy liczyć na aktywne działania w zakresie dobrego zarządzania (cel operacyjny 3.1.) oraz partnerstw międzynarodowych i ponadlokalnych (cel operacyjny 3.3.) oddziałujące na cały region.

5. Miasta powiatowe w województwie podlaskim to: Suwałki, Sejny, Augustów, Grajewo, Kolno, Łomża, Mońki, Sokółka, Białystok, Zambrów, Wysokie Mazowieckie, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze. Pełnią one funkcje ponadlokalne i stanowią istotne zaplecze społeczno-gospodarcze dla społeczności gmin sąsiadujących, głównie gmin wiejskich. Podobne funkcje dla mieszkańców okolicznych gmin pełni Łapy, chociaż nie są miastem powiatowym. W ośrodkach powiatowych rozwija się przede wszystkim przemysł przetwórczy (m.in. spożywczy i drzewny) oraz usługi nastawione na obsługę otaczających gmin. Realia społeczno-gospodarcze miast powiatowych są pierwotną przyczyną regresu rozwoju. Niskie PKB wytwarzane w poszczególnych powiatach, przekłada się na dość niskie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto. Wiąże się z tym niska skłonność miejscowej ludności do przedsiębiorczości. W efekcie słaby rozwój przemysłu i oparcie się w praktyce na pojedynczych branżach sprawia, że ludzie w wieku produkcyjnym, o poszukiwanych na rynku pracy kwalifikacjach, migrują do większych ośrodków. Konieczne jest zatem dostarczenie tym miastom pewnego impulsu rozwojowego, którym może być zachęcanie miejscowych przedsiębiorców do podejmowania działań proinnowacyjnych. W miastach powiatowych szczególne znaczenie należy przypisywać rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości (cel operacyjny 1.3.), powiązanej z dostosowywaniem kompetencji mieszkańców (cel operacyjny 2.1.) oraz z ich aktywizacją (cel operacyjny 2.2.). Obok zachęt i bodźców kierowanych do przedsiębiorców i osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, należy w dalszym ciągu inwestować w infrastrukturę dostępową, tzn. wysokoprzepustowe sieci teleinformatyczne, jak i dobrej jakości drogi i linie kolejowe, które poprawią dostępność wewnętrzną i zewnętrzną ośrodków powiatowych, ale także w infrastrukturę zapewniającą wysoką jakość usług publicznych świadczonych na poziomie powiatu (cel operacyjny 2.3 *Przestrzeń wysokiej jakości*). Takie działania niewątpliwie uruchomią potencjał endogeniczny każdego miasta.

Mapa 16. OSI Miasta powiatowe

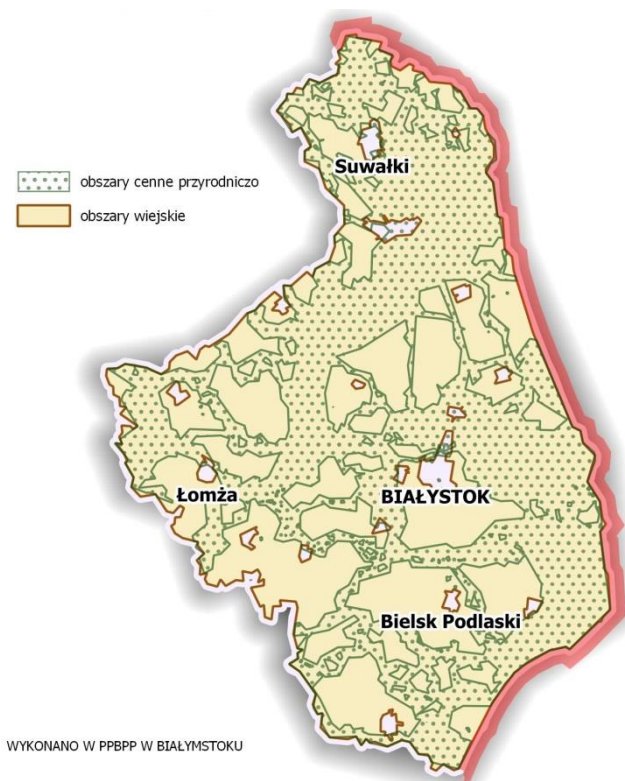

6. Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne

Województwo podlaskie jest regionem o przewadze obszarów wiejskich. Na łączną liczbę 118 gmin przypada 78 gmin wiejskich, w których mieszka ok. 40% ogółu populacji. Jest również regionem bardzo zróżnicowanym. Z jednej strony można tu znaleźć tereny o dużych walorach ekologicznych, takich jak: rozległe tereny bagienne w dolinach Biebrzy, Narwi i Rospudy, wyjątkowe kompleksy leśne (do których należą puszcze: Białowieska - jedyny w Polsce obiekt przyrodniczy wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, Knyszyńska i Augustowska), tereny posiadające szczególne walory krajobrazowe (np. Pojezierze Suwalsko–Augustowskie) oraz z drugiej strony występujące obszary intensywnego rolnictwa w zachodniej części województwa. Oznacza to, że na terenach wiejskich województwa podlaskiego istnieje potrzeba zastosowania różnorodnych instrumentów rozwoju, dostosowanych do funkcji przez nie pełnionych. Zakres interwencji powinien obejmować wachlarz instrumentów podnoszących jakość życia mieszkańców. Będzie temu służyć m.in. rozwój i unowocześnienie szkolnictwa począwszy od etapu przedszkolnego aż do kształcenia ustawicznego, rozwój infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i wodno-kanalizacyjnej. Niezbędne są działania dotyczące przywracania funkcji społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich w ramach odnowy wsi. Ważne będą działania promujące przedsiębiorczość i umiejętności konkurowania na rynku pracy. W odniesieniu do rolnictwa szczególne zagrożenie zaczyna stanowić brak wody. Stąd ważna jest mała retencja, program zalesień terenów nieużywanym rolniczo, ale też ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze. Istotną kwestią pozostaje także poprawa struktury obszarowej gospodarstw. Ze względu na przyjęty w regionie model energetyki rozproszonej, w dalszym ciągu należy wspierać inwestycje dotyczące produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, co będzie możliwe poprzez działania podejmowane w ramach realizacji celu operacyjnego 1.4 *Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego*. Polityka regionalna w stosunku do obszarów wiejskich powinna być oparta na inicjatywach lokalnych, rozwijających kapitał społeczny. W gminach, które są objęte szczególną ochroną prawną ze względu na obszary cenne przyrodniczo (m.in. obszary Natura 2000), co w wielu przypadkach może stanowić istotną barierę ich rozwoju, m.in. poprzez ograniczenia organizacyjne, społeczne, prawne i zwiększone koszty inwestycji, należy kontynuować działania z jednej strony dotyczące ochrony środowiska i wartości krajobrazowych, z drugiej zaś wspierające rozwój przedsiębiorczości, która pozwoli zachować walory przyrodnicze, w tym turystyki kwalifikowanej czy ekoturystyki. Rolnictwo na obszarach cennych przyrodniczo powinno rozwijać się w kierunku produkcji żywności wysokiej jakości oraz rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego. Na obszarach wiejskich zasadne będzie koncentrowanie się na realizacji działań służących realizacji celów operacyjnych związanych z przestrzenią wysokiej jakości (cel operacyjny 2.3.), a także rozwojem przedsiębiorczości (cel operacyjny 1.3.) w powiązaniu z aktywizacją mieszkańców (cel operacyjny 2.2.), szczególnie

w zakresie wspierania mieszkańców w zdobywaniu i rozwijaniu kompetencji na wszystkich etapach życia. W obszarze przedsiębiorczości można liczyć na rozwój ekologicznych i zrównoważonych form produkcji rolniczej i powiązany z nimi rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości.

Mapa 17. Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne

Źródło: Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

7. System realizacji

7.1. Zasady realizacji

W celu zapewnienia możliwie najlepszych efektów przy założeniu zaangażowania dostępnych zasobów finansowych, rzeczowych i ludzkich, proces realizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego powinien przebiegać zgodnie z określonymi zasadami. Do najważniejszych zasad realizacji Strategii należą:

- **PARTNERSTWO** – oznacza współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych i niepublicznych w realizacji wspólnych przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów Strategii, a także w monitorowaniu i ewaluacji podejmowanych działań. We współuczestniczeniu, współdecydowaniu muszą brać udział podmioty publiczne, prywatne i społeczne, których decyzje mają największy wpływ na przebieg procesów rozwojowych w regionie. Partnerzy społeczni i gospodarczy włączani są od samego początku i na każdym etapie na równorzędnych prawach.
- **INTEGRACJA** – cele określone w Strategii są realizowane w różnym zakresie przez wszystkie podmioty publiczne w ramach swoich kompetencji oraz w różnych układach terytorialnych. System realizacji uwzględnia integrującą rolę samorządu województwa w zakresie działań różnych podmiotów na poziomach regionalnym i lokalnym, przy jak najlepszym wykorzystaniu polityk krajowych i zagranicznych oddziałujących na województwo. Jednocześnie realizowana polityka rozwojowa będzie odpowiadać na specyficzne potrzeby terytoriów i bazować na ich wewnętrznym potencjale rozwojowym. Zakłada się wykorzystanie endogenicznego potencjału (zasobów terytorialnych) oraz umożliwienie realizacji interwencji odpowiadających na wyzwania rozwojowe, a jednocześnie precyzyjnie dostosowanych do lokalnych uwarunkowań.
- **KOORDYNACJA** – osiągnięcie celów Strategii wymaga kompleksowej koordynacji działań różnych podmiotów. Rolą wszystkich zaangażowanych partnerów jest przełamywanie barier i deficytów w zakresie koordynacji, zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym. Nadanie odpowiedniej wagi i znaczenia realizacji Strategii oznacza dążenie do wzmocnienia koordynacyjnej roli polityki regionalnej wobec innych polityk (koordynacja horyzontalna) oraz do zapewnienia koordynacji pionowej (wertykalnej) między działaniami różnych podmiotów.
- **SUBSYDIARNOŚĆ** – realizacja interwencji publicznej jest prowadzona przez różne podmioty na poziomie gwarantującym jej najwyższą efektywność. Każde działanie jest zaprogramowane i realizowane na możliwie najniższym, ale jednocześnie efektywnym dla danego zagadnienia, poziomie administracyjnym.
- **POSZANOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO** – realizacja celów i działań Strategii odbywa się w otaczającym nas środowisku przyrodniczym, które jest jednym z najważniejszych zasobów regionu. Strategiczne podejście do środowiska przyrodniczego przejawiać się będzie w rzeczywistym wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju, pozwalającej budować przewagi konkurencyjne województwa z myślą o warunkach życia przyszłych pokoleń.

7.2. System wdrażania

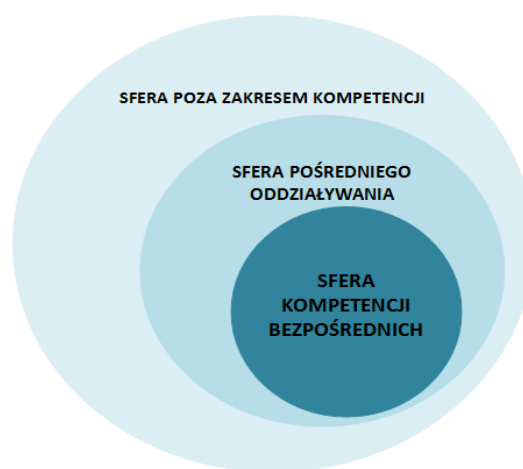
Cele i działania sformułowane w Strategii, ze względu na kluczowe znaczenie tego dokumentu w wytyczaniu kierunków rozwoju regionu, dotyczą bardzo różnorodnych dziedzin aktywności społeczno-gospodarczej, w tym takich, które wykraczają poza sferę kompetencji samorządu województwa. W związku z powyższym również system wdrażania Strategii powinien być bardziej zdekoncentrowany i wykraczać poza Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego (UMWP) i jego struktury. Biorąc zatem pod uwagę kompetencje samorządu województwa, sfery aktywności ujęte w Strategii można zobrazować następująco:

❖ Sfera bezpośrednich kompetencji i oddziaływania samorządu województwa

Sfera obejmuje obszary i zadania powierzone na mocy stosownych przepisów samorządowi województwa i jego organom, wojewódzkim samorządowym jednostkom organizacyjnym oraz spółkom z udziałem samorządu województwa. W sferze tej samorząd województwa jest podmiotem bezpośrednio realizującym i współfinansującym działania wskazane w Strategii.

❖ Sfera pośredniego oddziaływania samorządu województwa

Sfera dotyczy dziedzin aktywności, na które samorząd województwa może pośrednio wpływać na przykład za pośrednictwem zarządzanych przez siebie programów i projektów, w tym w szczególności współfinansowanych ze środków UE, jak również poprzez udział finansowy w przedsięwzięciach realizowanych przez podmioty od niego niezależne, np. samorządy lokalne, organizacje pozarządowe itp. Samorząd województwa w tej sferze pełni rolę koordynatora działań rozwojowych oraz zarządzającego środkami zewnętrznymi na ich realizację.

Schemat 1. Sfery aktywności ujęte w Strategii w zależności od kompetencji samorządu województwa.

❖ Sfera poza zakresem kompetencji samorządu województwa

Sfera dotyczy obszarów działalności, w których samorząd województwa nie dysponuje formalnymi kompetencjami, może natomiast poprzez swoje zaangażowanie, formułowane opinie, działania o charakterze lobbingowym czy doradczym mieć pośredni wpływ na działania podejmowane na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym lub być inspiratorem kluczowych przedsięwzięć rozwojowych z punktu widzenia regionu.

Samorząd województwa pełni w procesie wdrażania Strategii następujące role:

- podmiotu koordynującego działania rozwojowe,
- podmiotu programującego i zarządzającego procesami rozwoju,
- węzła sieci partnerów.

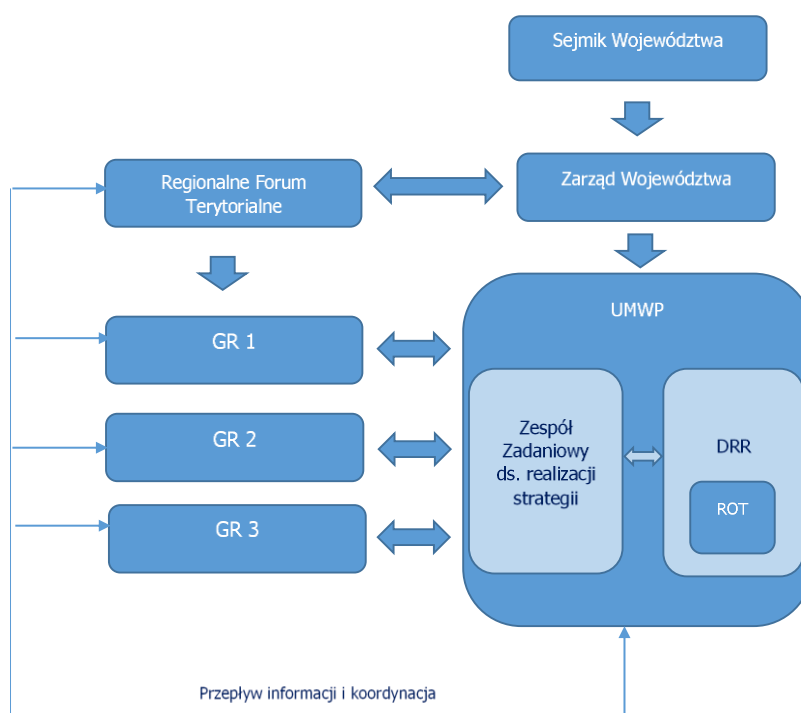
Instrumentem/forum dyskusji kształtującym i stymulującym strategiczne myślenie o rozwoju na poziomie regionalnym jest **Regionalne Forum Terytorialne (RFT)**. RFT pełni również funkcje związane z monitorowaniem Strategii, jest połączeniem funkcji komitetu monitorującego i sterującego. Ustalając skład RFT, Zarząd kieruje się zasadą partnerstwa, dlatego w skład RFT wchodzi przedstawiciele wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa, administracji rządowej

województwa, partnerów społeczno-gospodarczych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, uczelni oraz ekspertów zewnętrznych. Skład RFT zapewnia zrównoważony udział strony samorządowej, rządowej oraz partnerów społeczno-gospodarczych. W szczególności w skład RFT wchodzi przedstawiciele miast subregionalnych, największych w regionie uczelni, organizacji pozarządowych oraz reprezentanci środowisk gospodarczych.

Głównym celem RFT jest stymulowanie strategicznej dyskusji dotyczącej celów, kierunków i efektów polityki regionalnej w województwie, a także ich ocena z uwzględnieniem problemów społeczno-gospodarczych regionu. W tym celu RFT może korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub usług innych instytucji.

Koordynacja procesu zarządzania strategicznego została powierzona **Departamentowi Rozwoju Regionalnego (DRR)**, odpowiedzialnemu za politykę regionalną i planowanie strategiczne. Zadaniem DRR jest także monitorowanie postępów realizacji Strategii w kontekście zmian zachodzących w sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, m.in. za pośrednictwem **Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (ROT)**, utworzonego w strukturze tego departamentu.

RFT może wskazać potrzebę powołania i zdefiniować zakres działania **Grup Roboczych**. Grupy Robocze powołuje RFT w szczególności do przygotowania/opracowania programów i/lub planów rozwoju, w tym sektorowych, tworzonych na potrzeby realizacji celów Strategii. W skład Grup Roboczych mogą wchodzić osoby wskazane przez RFT oraz pracownicy UMWP. Obsługę logistyczną RFT oraz Grup Roboczych zapewnia DRR.

Schemat 2. Schemat organizacyjny instytucji systemu wdrażania SRWP

W ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego funkcjonuje **Zespół Zadaniowy ds. realizacji strategii (ZZ)**, składający się z dyrektorów departamentów, którego zadaniem jest czuwanie nad całością realizacji Strategii. Funkcję Przewodniczącego Zespołu Zadaniowego pełni Sekretarz Województwa, a jego zastępcą jest Dyrektor DRR.

Nowoczesna polityka rozwoju wymaga od Samorządu Województwa bardzo aktywnej roli, nie tylko w sferze bezpośrednich kompetencji, ale także jako inicjatora i animatora działań innych podmiotów, które w myśl zasady dobrego rządzenia (*good governance*) będą silniej niż do tej pory zaangażowane w realizację celów Strategii. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość wdrażania poszczególnych obszarów Strategii przez jednostki podległe samorządowi województwa, ale także niezależne wobec UMWP. Dodatkowo w umotywowanych przypadkach dopuszcza się możliwości tworzenia na potrzeby realizacji poszczególnych zadań jednostek o charakterze projektowym, kończących swoją działalność wraz z zakończeniem powierzonego zadania.

7.3. System monitorowania

Monitoring jest nieodzownym elementem systemu wdrażania Strategii. Systematyczna analiza postępów wdrażania Strategii stanowi podstawę do weryfikacji skuteczności jej realizacji, stając się kluczowym źródłem informacji w procesie decyzyjnym.

System monitorowania Strategii jest elementem szerszego systemu monitorowania polityki rozwoju. Zgodnie z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, kluczową rolę w polityce regionalnej, obok ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, odgrywa **samorząd województwa**, który pełni podstawową rolę w procesie programowania rozwoju, zarządzania rozwojem, realizacji działań rozwojowych na poziomie regionalnym oraz koordynowania działań rozwojowych na poziomie województwa. Samorząd województwa czuwa nad przebiegiem procesów realizacji polityki regionalnej, a w szczególności diagnozuje sytuację i potencjały/trendy rozwojowe (ścieżki rozwojowe) różnego typu obszarów (w tym OSI wskazane w KSRR). Istotną rolę samorządu województwa jest **monitoring** sytuacji w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego oraz ocena skuteczności i efektywności dotychczas stosowanych interwencji rozwojowych, kierowanych w ramach polityki regionalnej i polityk sektorowych do regionu.

Na zintegrowany system analityczno-monitoringowy dedykowany ocenie polityk rozwojowych, mających wpływ terytorialny składają się jednostki szczebla centralnego i regionalnego. Za prowadzenie monitoringu i analiz dotyczących realizacji polityk ujętych w kluczowych dokumentach strategicznych oraz monitoring sytuacji społeczno-gospodarczej kraju i regionów odpowiada **Krajowe Obserwatorium Terytorialne**. Obserwatorium wspomaga procesy decyzyjne na poziomie centralnym. Zapleczem analityczno-informacyjnym w obszarze sytuacji i procesów społeczno-gospodarczych w kraju i regionach jest **Główny Urząd Statystyczny (GUS)**.

W systemie analityczno-monitoringowym, na poziomie regionalnym, funkcjonują **Regionalne Obserwatoria Terytorialne** oraz **Wojewódzkie Ośrodki Badań Regionalnych**.

Powołane i zarządzane przez jednostki samorządu województwa **ROT-y** prowadzą badania, opracowują analizy i wspierają zarządzanie polityką rozwoju na poziomie regionalnym. Ich zadaniem jest zbieranie danych z różnych źródeł i przygotowanie najważniejszych informacji o zmianach społeczno-gospodarczych zachodzących w regionach, które następnie mają być wykorzystywane przy podejmowaniu regionalnych decyzji strategicznych i operacyjnych.

Obserwatoria regionalne tworzą system współpracy i przepływu informacji między najważniejszymi podmiotami publicznymi na poziomie regionalnym, biorącymi udział w planowaniu i realizacji polityki rozwoju w celu monitorowania i oceny całości interwencji publicznej mającej wpływ terytorialny. W realizacji wskazanych procesów, regionalne obserwatoria terytorialne współpracują z wojewódzkimi ośrodkami badań regionalnych, które funkcjonują w strukturach 16 urzędów statystycznych i stanowią wsparcie diagnostyczne oraz analityczne w monitorowaniu rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Komplementarność działań podejmowanych w ramach monitoringu dopełnia współpraca z jednostkami funkcjonującymi w ramach systemu ewaluacji polityki spójności: **Krajową Jednostką Ewaluacyjną** i **Jednostkami Ewaluacyjnymi** funkcjonującymi na poziomie regionów. Wymienione podmioty prowadzą własne działania analityczne oraz wymianę informacji między podmiotami zaangażowanymi w realizację polityki rozwoju oraz współpracują z instytucjami prowadzącymi działalność badawczą, edukacyjną i informacyjną w obszarze zarządzania rozwojem. W województwie podlaskim, rolę jednostki ewaluacyjnej pełni **Regionalne Obserwatorium Terytorialne**. Połączenie w jednej komórce prac badawczo-analitycznych realizowanych przez regionalne obserwatorium terytorialne i re-

gionalną jednostkę ewaluacyjną, pozwala na specjalizację badawczą jednej komórki organizacyjnej oraz sprawne zarządzanie regionalnym systemem monitorowania i ewaluacji.

Wskaźniki monitorowania

W procesie monitorowania realizacji Strategii kluczową rolę będą odgrywały wskaźniki realizacji celów strategicznych, wymienione w tabeli 1. Proces monitorowania strategicznego opiera się na ograniczonej liczbie wskaźników monitorowania każdego z celów strategicznych. O doborze wskaźników decydowała adekwatność dla celu strategicznego oraz dostęp do danych. Z uwagi na konieczność zachowania możliwości porównawczych, głównym źródłem danych do monitorowania Strategii jest statystyka publiczna.

Tabela 1. Wskaźniki monitorowania celów strategicznych

Cel strategiczny	Nazwa wskaźnika	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Wartość pośrednia (2025)
Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka	PKB na 1 mieszkańca	zł	BDL	37 077 (2017)	wzrost o 30%
	Wartość produkcji sprzedanej wyrobów na 1 mieszkańca	zł	obliczenia własne na podstawie GUS	19 970 (2018)	wzrost o 30%
	Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca	EUR	obliczenia własne na podstawie KAS	1 853 (2018)	wzrost o 30%
Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny ze źródeł dochodowych na 1 osobę w gospodarstwie domowym	zł	obliczenia własne na podstawie GUS	1 379 (2017)	1 750
	Dochody własne JST na 1 mieszkańca	zł	obliczenia własne na podstawie BDL	2 570 (2018)	3 300
	Migracje międzywojewódzkie i zagraniczne na pobyt stały z regionu	os.	obliczenia własne na podstawie BDL	4 811 (2018)	4 000
Cel strategiczny 3. Partnerski region	Migracje międzywojewódzkie i zagraniczne na pobyt stały do regionu	os.	obliczenia własne na podstawie BDL	2 797 (2018)	3 000
	Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców	szt.	BDL	1,6 (2017)	2,0
	Ogólny poziom zaufania	%	GUS	86% (2018)	89%

Źródło: opracowanie własne.

W 2025 roku nastąpi przegląd śródkresowy realizacji celów Strategii. W trakcie przeglądu ustalone zostaną, i zatwierdzone przez Zarząd Województwa Podlaskiego, wartości docelowe wskaźników reali-

zacji celów strategicznych na 2030 rok oraz, w sytuacji uzasadnionych potrzeb, zostaną dokonane korekty w zestawie wskaźników strategicznych monitorowania Strategii.

Na poziomie wdrożeniowym określone zostaną dodatkowe kategorie wskaźników:

- 1) wskaźniki realizacji celów operacyjnych,
- 2) wskaźniki monitorowania obszarów strategicznej interwencji (OSI).

Monitorowaniem objęte zostaną również programy rozwoju⁷, poprzez które wdrażana będzie Strategia oraz regionalny program operacyjny (RPO). Dzięki stałemu monitorowaniu instrumentów wdrożeniowych Strategii, zapewnione zostanie operacyjne śledzenie postępów pełnego spektrum działań.

Co do zasady, Strategia będzie monitorowana w cyklu corocznym, a jej monitoring będzie integralną częścią Raportu o stanie województwa. Pierwszy raport z realizacji Strategii, jako integralna część Raportu o stanie województwa, opracowany zostanie w 2021 roku. Wyjątkiem będzie monitoring OSI, który będzie odbywał się w cyklu trzyletnim. O analizę wskaźników monitorowania OSI zostaną wzbogacone raporty roczne z realizacji Strategii w latach: 2021, 2024, 2027 i 2030.

Departament Rozwoju Regionalnego będzie odpowiedzialny za:

- przegląd śródkresowy realizacji celów Strategii,
- określanie dodatkowych, adekwatnych wskaźników na poziomie wdrożeniowym,
- wprowadzanie zmian w katalogu wskaźników na poziomie wdrożeniowym, w miarę potrzeb wynikających z uwarunkowań towarzyszących wdrażaniu,
- koordynację prac i przygotowywanie raportów z realizacji Strategii. Poszczególne departamenty UMWP oraz wojewódzkie jednostki organizacyjne, wchodzące w skład ZZ, odpowiadać będą za przygotowywanie odpowiednich informacji i wkładu do raportów w niezbędnym zakresie (m.in. w zakresie informacji o programach rozwoju).

⁷ Programy, o których mowa w art. 9 pkt 3 z dnia 6 grudnia 2006r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1295.

7.4. Ramy finansowe

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) wprowadziła nowy model rozwojowy – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Oczekiwanym rezultatem realizacji postawionych celów jest podniesienie konkurencyjności gospodarki, rozwijanie dbałości o środowisko naturalne i jakość życia przy jednoczesnym zachowaniu stabilności finansów publicznych. Szczególne wsparcie będzie kierowane do tych obszarów, które mając mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub są zagrożone utratą funkcji społeczno-gospodarczych.

W województwie podlaskim głównym narzędziem długofalowego planowania rozwoju jest Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Przyjmując założenia polityki rozwojowej na przyszłą dekadę, szczególną uwagę poświęcono przeciwdziałaniu rozwarstwieniu społecznemu i zmniejszaniu różnicowania w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych części naszego regionu. Polityka regionalna będzie wspierać działania wykorzystujące miejscowe, endogeniczne zasoby i potencjał społeczności lokalnej, które dostarczają impulsów dla inicjowania trwałego wzrostu gospodarczego, powstawania miejsc pracy wysokiej jakości, a przez to wzrostu dochodów oraz poprawy warunków życia mieszkańców. Aby zrealizować te ambitne zamierzenia rozwojowe, niezbędne jest dobranie odpowiednich środków finansowych umożliwiających realizację tych założeń.

Zgodnie z SOR, ciężar finansowania inwestycji publicznych po 2020 r. ma zostać przeniesiony w większym stopniu na środki krajowe, zarówno publiczne, jak i prywatne. Fundusze unijne będą nadal stanowiły istotne źródło finansowania inwestycji prorozwojowych w Polsce, ale ze względu na wzrost zamożności polskich regionów, ich udział w całkowitej puli środków rozwojowych i znaczenie będą relatywnie mniejsze (realna waga tych środków będzie mniejsza w relacji do PKB i do ogółu środków rozwojowych). Zadania dotychczas finansowane w ramach polityki spójności będą stopniowo realizowane z krajowych środków publicznych – zarówno z budżetu centralnego, jak i budżetów samorządowych, przy wzroście roli tych ostatnich w finansowaniu wysiłku rozwojowego. Wynika to ze spodziewanego, dość znacznego, zmniejszenia – i to zarówno w stosunku do okresu 2014-2020, jak i wcześniejszych oczekiwań – w perspektywie finansowej 2021-2027 puli środków dostępnych dla Polski zarówno w ramach polityki spójności jak i Wspólnej Polityki Rolnej UE.⁸ W związku z tym niewątpliwie zmaleje też pula środków Unii Europejskiej możliwych do wykorzystania w województwie podlaskim.

Zgodnie z projektem unijnego rozporządzenia ogólnego z 29 maja 2018 r., całkowita alokacja dla Polski na lata 2021 - 2027 w ramach polityki spójności wyniesie w przybliżeniu 61,5 mld euro. Ta kwota zostanie podzielona na dwa cele polityki spójności:

- 1) ok. 61 mld euro zostanie przeznaczony na realizację Celu 1 „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu”. Programy w jego ramach będą realizowane na poziomie krajowym. Na poziomie regionalnym programy będą tworzone dla każdego województwa (RPO) z uwzględnieniem sytuacji społeczno-gospodarczej, planów rozwoju, potrzeb danego obszaru oraz zgodnie z zasadami realizacji wymiaru terytorialnego. Zgodnie z KSRR przewidywana jest kontynuacja programu w województwach Polski wschodniej (PO PW) oraz realizacja programu ponadregionalnego skierowanego do najsłabszych gospodarczo obszarów (Program 2020+),

⁸ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, str. 12 i 280 oraz *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030* str. 109-110

- 2) ok. 0,5 mld euro na cel 2 „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) (EWT). W ramach Celu 2 realizowane będą programy współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej.

Zgodnie z propozycją Komisji Europejskiej, Polska jest zobowiązana przeznaczyć w ramach koncentracji tematycznej z alokacji EFRR:

- min. 35% na CP1 *Bardziej inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej,*
- min. 30% na CP2 *Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmian klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem*
- oraz 6% alokacji EFRR na zrównoważony rozwój obszarów miejskich.

W ramach EFS+ środki należy skoncentrować na następujących obszarach:

- wspieranie włączenia społecznego – min. 25% alokacji,
- zwalczanie form skrajnego ubóstwa – min. 2%.

W projekcie rozporządzenia ogólnego wskazano, że objęte nim fundusze mają przyczyniać się do osiągnięcia ogólnego pułapu 25% środków budżetu UE dedykowanych działaniom środowiskowym i klimatycznym. Nakłady na cele środowiskowo-klimatyczne mają wynosić 30% środków EFRR oraz 37% środków FS.

W ramach celu 1 polityki spójności województwo podlaskie zostało zakwalifikowane do grupy regionów słabiej rozwiniętych (o zamożności poniżej 75% unijnej średniej PKB per capita).

Obecnie budżet Unii Europejskiej i jej polityka spójności ewoluują w kierunku tworzenia na poziomie UE nowych instrumentów ukierunkowanych sektorowo (z odmiennym kluczem dystrybucji w stosunku do polityki spójności), zwiększenia udziału instrumentów finansowych kosztem grantów, poprawy efektywności wydatkowania środków, wzrostu wydatków na innowacyjność i na działania związane ze zmianami klimatu. Rolą regionalnych i lokalnych władz samorządowych będzie zachęcanie potencjalnych beneficjentów do szerszego korzystania z tych inicjatyw oraz wszechstronna pomoc okazywana zainteresowanym tym źródłem finansowania podmiotom. Do tej grupy instrumentów polityki europejskiej należą: CEF, Horyzont 2020, COSME, LIFE, Erasmus+ czy EaSI.

Instrumentami realizacji polityki regionalnej, wymienionymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 będą kontrakt programowy, kontrakt sektorowy i porozumienie terytorialne.

Kontrakt programowy to mechanizm uzgodnień pomiędzy rządem a samorządem województwa stanowiący zobowiązanie stron do realizacji zadań w ramach programu operacyjnego służącego realizacji umowy partnerstwa na lata 2021-2027 przygotowanego przez zarząd województwa, ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów wyznaczonych w stosunku do określonego w nim terytorium. Umowa pomiędzy stronami określa zasady, kierunki i warunki dofinansowania tego programu, w tym przedsięwzięcia priorytetowe realizowane w tym programie. Rezultaty ustaleń w kontrakcie będą miały istotny wpływ na wielkość i ukierunkowanie alokacji danego regionalnego programu operacyjnego. Kontrakt może wskazywać w wybranych obszarach zidentyfikowane przedsięwzięcia do realizacji w ramach krajowych programów operacyjnych, tj. projekty pozakonkursowe. Kontrakt programowy swym zakresem nie wykracza poza obszar województwa i powinien uwzględniać specyficzne potrzeby wskazanych na poziomie krajowym lub regionalnym OSI.

Kontrakt sektorowy to mechanizm uzgodnień między ministrem właściwym ze względu na zakres objęty kontraktem sektorowym, ministrem właściwym do spraw rozwoju regionalnego oraz zarządem województwa/zarządami województw, określający sposób realizacji programów rozwoju przygotowywanych przez właściwych ministrów w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie w regionie. Kontrakt sektorowy jest mechanizmem niezwiązanym ze środkami UE, który może być wykorzystany do uzgadniania realizacji wybranych programów rozwoju w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie. Kontrakt sektorowy będzie służył uzgodnieniu z zarządami województw zakresu i sposobu realizacji programu rozwoju w odniesieniu do tzw. części terytorialnej, jeśli taka zostanie wyodrębniona w programie rozwoju. Ustalenia kontraktu sektorowego będą więc stanowiły uszczegółowienie systemu realizacji danego programu rozwoju w odniesieniu do interwencji ukierunkowanej terytorialnie. Warunkiem zawarcia kontraktu sektorowego jest zagwarantowanie wkładu finansowego na realizację przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w części ukierunkowanej terytorialnie programu rozwoju, zarówno po stronie rządowej, jak i samorządu województwa. W kontrakcie sektorowym następuje wskazanie przedsięwzięć istotnych z punktu widzenia rozwoju danego terytorium, które powinny zostać zaadresowane w programie rozwoju.

Porozumienie terytorialne jest mechanizmem polegającym na urzeczywistnieniu planowania i realizowania procesów rozwojowych, podejmowanych/inicjowanych z poziomu lokalnego. Mechanizm ten powinien służyć rozwojowi współpracy samorządów, na obszarach gdzie zostały zidentyfikowane istotne dla rozwoju, więcej niż jednej JST (gminy/powiatu), potencjały społeczne/gospodarcze lub problemy, które ograniczają uruchomienie i wykorzystanie potencjałów. Porozumienie terytorialne może być wykorzystywane do określenia zakresu i sposobu realizacji wybranych przedsięwzięć, stanowiących zadanie własne danej gminy/powiatu i istotnych dla sąsiadujących JST lub JST wyższego szczebla, kluczowych dla rozwoju obszaru objętego porozumieniem, a jednocześnie istotnych dla rozwoju ponadlokalnego. Celem porozumienia terytorialnego jest wsparcie JST szczebla lokalnego (samorzady gminne/samorządy powiatowe) przez inne samorzady gminne, samorzady powiatowe, samorząd województwa lub rząd - w realizacji zadań własnych, które mają znaczenie ponadlokalne. Wsparcie w ramach porozumienia terytorialnego może mieć – w zależności od potrzeb i zakresu zaangażowania stron rodzaj: animacyjny, integrujący lub finansowy.

Ważną rolę w realizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2030 stanowi Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Podlaskiego na lata 2019 – 2041. Jako zestawienie przychodów i wydatków dokument ten umożliwi racjonalne oszacowanie, a następnie wykorzystanie środków inwestycyjnych pozostających w dyspozycji samorządu województwa podlaskiego. Przy planowaniu zarówno Wieloletniej Prognozy Finansowej, jak i budżetu województwa, istotnym aspektem powinno być wyodrębnienie wydatków związanych z realizacją Strategii oraz wskazanie kluczowych inwestycji własnych samorządu województwa podlaskiego. Pozwoli to na transparentność prowadzonych działań i ich ukierunkowanie na rzecz realizacji postawionych w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego celów.

Środki na realizację Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 będą pochodziły zarówno ze źródeł wewnętrznych, jak i zewnętrznych i będą to w szczególności:

- środki budżetu jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli,
- środki budżetu państwa,
- środki państwowych funduszy celowych, takich jak Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, budżety funduszy zarządzanych w ramach Polskiego Funduszu Rozwoju,
- środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej:
 - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,

- Europejski Fundusz Społeczny Plus,
- Fundusz Spójności,
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- pozostałe fundusze objęte zarządzaniem dzielonym (Europejski Fundusz Morski i Rybacki, Fundusz Azylu i Migracji, Instrument na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz, Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego),
- ramowe programy i inicjatywy unijne zarządzane przez Komisję Europejską np. CEF, LIFE, COSME, Horyzont Europa, Erasmus+, EaSI,
- pozostałe fundusze pochodzące z zagranicy (programy kredytowe, poręczeniowe i gwarancyjne), np. z Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Banku Światowego, Mechanizmu Finansowego EOG i MNF,
- środki prywatne,
- środki wycofane z instrumentów inżynierii finansowej w okresie 2007-2013 oraz instrumentów finansowych i pomocy zwrotnej w okresie 2014-2020, podlegające ponownemu wykorzystaniu w formie wsparcia zwrotnego.

Poniżej wskazane zostały przewidywane główne źródła finansowania Strategii w układzie poszczególnych celów operacyjnych:

Cele operacyjne	Przewidywane główne źródła finansowania
Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka	
1.1. Przemysły przyszłości	programy i inicjatywy unijne, środki prywatne, EFRR
1.2. Podlaski system otwartych innowacji	programy i inicjatywy unijne, środki prywatne, EFRR
1.3. Lokalna przedsiębiorczość	środki prywatne, EFRR, EFRROW, EFMR, EFS+
1.4. Rewolucja energetyczna gospodarka obiegu zamkniętego	FS, EFRR, środki budżetu państwa, środki budżetowe JST, środki prywatne, EFRROW
1.5. E - podlaskie	środki prywatne, środki budżetowe JST, środki budżetu państwa, EFRR, EFS+
Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy	
2.1. Kompetentni mieszkańcy	środki szkół wyższych, EFS+, środki prywatne, środki budżetowe JST
2.2. Aktywni mieszkańcy	środki budżetowe JST, środki budżetu państwa, środki szkół wyższych, EFS+, środki prywatne
2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	środki budżetu państwa, środki budżetowe JST, FS, EFRR, środki w ramach EWT, EFRROW
Cel strategiczny 3. Partnerski region	
3.1. Dobre zarządzanie	środki budżetu państwa, środki budżetowe JST, EFS+

3.2. Kapitał społeczny	EFS+, środki szkół wyższych, środki prywatne, środki budżetowe JST, EWT
3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadlokalne	środki budżetowe JST, EWT, programy i inicjatywy unijne, EFS+, EFRR
3.4. Gościnny region	środki budżetowe JST, środki budżetu państwa, programy i inicjatywy unijne, EWT, EFS+, EFRR

8. Strategia a dokumenty krajowe

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego powinna być spójna z kluczowymi dokumentami krajowymi. Poniżej dokonano oceny spójności ze Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego. Jednocześnie zgodność z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju zapewniona jest przez Plan Zagospodarowania Przestrzennego uwzględniający ustalenia i rekomendacje wynikające z tego dokumentu.

Tabela 2: Spójność Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego2030 z celami i obszarami Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Cele Strategiczne i Obszary SOR	Cele strategiczne i operacyjne SRWP 2030											
	Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka					Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy			Cel strategiczny 3. Partnerski region			
	1.1. Przemysły przyszłości	1.2. Podlaski system otwartych innowacji	1.3. Lokalna przedsiębiorczość	1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	1.5. E-podlaskie	2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.2. Aktywni mieszkańcy	2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	3.1. Dobre zarządzanie	3.2. Kapitał społeczny	3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne	3.4. Gościnny region
Cel szczegółowy I - Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną												
Obszar: Reindustrializacja	XXX	XX				X						
Obszar: Rozwój innowacyjnych firm		XXX			X	X						
Obszar: Małe i średnie przedsiębiorstwa			XXX			X						
Obszar: Kapitał dla rozwoju	X		X									XX
Obszar: Ekspansja zagraniczna	XXX										X	X
Cel szczegółowy II - Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony												
Obszar: Spójność społeczna							XXX			X		
Obszar: Rozwój zrównoważony terytorialnie	X		XX					XXX	X			XX
Cel szczegółowy III - Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu												
Obszar: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce									XX			
Obszar: Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem		X							XXX			
Obszar: E-państwo					XXX				X			
Obszar: Finanse publiczne									X			
Obszar: Efektywność wykorzystania środków UE									XXX		X	
Obszary wpływające na osiągnięcie celów strategii												
Obszar: Kapitał ludzki i społeczny						XXX				XXX		
Obszar: Cyfryzacja					XXX							
Obszar: Transport								XXX				
Obszar: Energia				XXX								
Obszar: Środowisko								XXX				
Obszar: Bezpieczeństwo narodowe									X			

X – spójność celów; XX – wysoka spójność celów; XXX – bardzo wysoka spójność celów.

Tabela 3: Spójność Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 z celami głównymi i szczegółowymi Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030

Cele Główne i Szczegółowe KSRR2030	Cele strategiczne i operacyjne SRWP 2030											
	Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka					Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy			Cel strategiczny 3. Partnerski region			
	1.1. Przemysł przyszłości	1.2. Podlaski system otwartych innowacji	1.3. Lokalna przedsiębiorczość	1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	1.5. E-podlaskie	2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.2. Aktywni mieszkańcy	2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	3.1. Dobre zarządzanie	3.2. Kapitał społeczny	3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne	3.4. Gościnny region
Cel szczegółowy I - Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym												
1.1 Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo												
1.1.1. Tworzenie warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki we wschodniej Polsce	X	XXX	XXX		XXX		XXX	XXX	XX	XXX	XX	X
1.1.2. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją	X		XXX	XX	XX		X	XX	XX	XX		
1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze				X		XX		XXX	X	X	X	X
1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska												
1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych						X		X		X		
1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność obszarów				XX	XX			XXX				X
Cel 2 Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych												
2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	X	X			XX	XXX	XXX			XXX		
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	X	X	XXX							X		XX
2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych specjalizacjach	XXX	XXX			X	X						
Cel 3 Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie												
3.1 Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem									XXX			
3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym i strategiczne zarządzanie rozwojem									XXX		XXX	
3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych									X			
3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej												

X – spójność celów; XX – wysoka spójność celów; XXX – bardzo wysoka spójność celów.

Na poziomie krajowym funkcjonują poza tym następujące strategie zintegrowane:

- Strategia Produktywności;
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego;
- Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030;
- Strategia Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030;
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030;
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku;
- Polityka energetyczna Polski do 2040 roku;
- Polityka ekologiczna państwa 2030.

9. Załączniki

1. Synteza diagnozy
2. System monitorowania wskaźników
3. Przebieg prac – do uzupełnienia na dalszym etapie

Załączniki dostępne są na stronie www.strategia.wrotapodlasia.pl

DIAGNOZA STRATEGICZNA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO – SYNTEZA

Niniejsza synteza jest wyborem kluczowych treści o charakterze strategicznym zawartych w opracowaniu *Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego* autorstwa: Anny Czauż, Edyty Dąbrowskiej (red.), Anny Kamińskiej, Grzegorza Koronkiewicza, Dominika Maślacha, Macieja Muczyńskiego i została zredagowana przez zespół w składzie: Wojciech Dziemianowicz, Bogusław Pławgo, Jacek Szlachta i Izabella Jurkiewicz.

Warszawa, styczeń 2020 r.

Spis treści:

1. WPROWADZENIE	3
2. MIESZKAŃCY, POZIOM I JAKOŚĆ ŻYCIA	4
2.1. NIEKORZYSTNE PROGNOZY DEMOGRAFICZNE	4
2.2. POZIOM ŻYCIA – MIĘDZY WYNAGRODZENIAMI, A JAKOŚCIĄ ZAMIESZKANIA	5
2.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY	8
2.4. KAPITAŁ LUDZKI	8
3. GOSPODARKA, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ	10
3.1. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	10
3.2. ROSNĄCY PKB I NISKA PRODUKTYWNOŚĆ	11
3.3. POTENCJAŁ EKSPORTOWY REGIONU	14
3.4. INNOWACYJNOŚĆ ORAZ RELACJE BIZNES – NAUKA	16
3.5. SIŁA SPECJALIZACJI REGIONU	18
4. PRZESTRZEŃ, UWARUNKOWANIA TERYTORIALNE I SPÓJNOŚĆ	21
4.1. POŁOŻENIE WOJEWÓDZTWA	21
4.2. ZALEŻNOŚĆ ENERGETYCZNA	24
4.3. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU INFORMATYCZNEMU	25
4.4. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE	26
4.5. SPÓJNOŚĆ TERYTORIALNA REGIONU	30
5. ŹRÓDŁA WYKORZYSTANE W SYNTEZIE	35
6. SPISY	36
6.1. SPIS TABEL	36
6.2. SPIS WYKRESÓW	36
6.3. SPIS MAP	36

1. WPROWADZENIE

Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego w pierwotnej wersji¹ została opracowana w układzie następujących obszarów problemowych: położenie strategiczne, zasoby ludzkie, konkurencyjność gospodarki oraz regionalne bieguny wzrostu. Niniejsza synteza, bazując na diagnozie pełnej, została opracowana w ujęciu trzech podstawowych płaszczyzn rozwoju społeczno-gospodarczego, zatem podejmuje zagadnienia dotyczące mieszkańców, gospodarki oraz wymiaru przestrzennego.

W ramach tych trzech płaszczyzn podjęto zagadnienia, które już w trakcie pierwszych dyskusji nad propozycją pełnej diagnozy były poruszane i szeroko komentowane przez ich uczestników.

Należy podkreślić, że w dalszych pracach nad aktualizacją Strategii elementy diagnozy mogą być rozbudowywane o te zagadnienia, które mogą pojawić się w trakcie uspołecznionych dyskusji o celach i kierunkach rozwoju.

W prezentowanej syntezie starano się skoncentrować na najważniejszych procesach i zjawiskach opisując ich stan, ograniczając jednocześnie do niezbędnego minimum stosowanie tabel i przeładowanie dokumentu liczbami (w przypadku wątpliwości sugeruje się skorzystanie z dokumentu źródłowego).

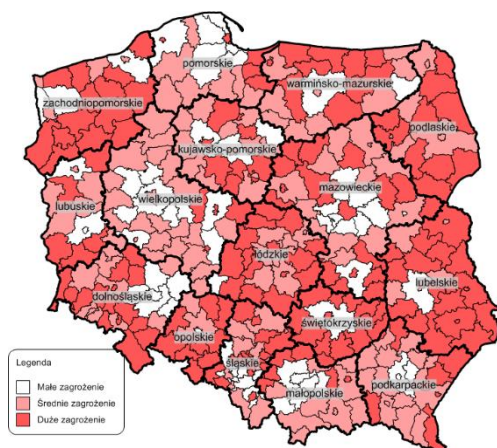
¹ Przytoczona na stronie tytułowej szeroka diagnoza opracowana przez zespół w składzie: A. Czauż, E. Dąbrowska, A. Kamińska, G. Koronkiewicz, D. Maślach, M. Muczyński (Diagnoza..., 2020).

2. Mieszkańcy, poziom i jakość życia

2.1. Niekorzystne prognozy demograficzne

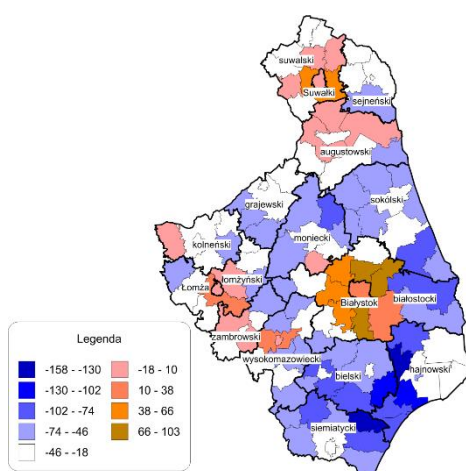
Według prognozy ludnościowej GUS do 2030 roku województwo podlaskie będzie regionem o znaczącym problemie depopulacji.

Mapa 1. Obszary problemów depopulacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w latach 2013-2017 (os./1000 mieszkańców)*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

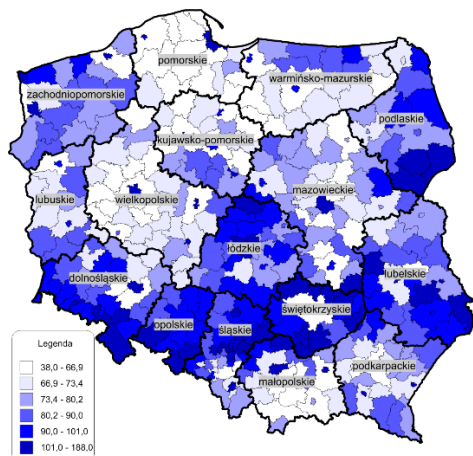
2013 roku do powiatów o największym ujemnym saldzie migracji należą powiaty grajewski oraz kolneński. Zmniejszające się tempo migracji w największym stopniu dotyczy powiatów hajnowskiego, zambrowskiego oraz łomży.

Województwo podlaskie jest regionem, w którym postępuje proces depopulacji (Mapa 1). W porównaniu do 2013 roku liczba mieszkańców zmniejszyła się o ponad 10 tys. osób. Pomimo niekorzystnych tendencji region zachowuje dobrą strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku i jego sytuacja prezentuje się korzystnie na tle innych regionów w kraju. Na zmniejszanie się populacji województwa podlaskiego decydujący wpływ w dalszym ciągu posiada niekorzystne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny, aczkolwiek w latach 2015-2017 zaobserwowano w zakresie obu wskaźników poprawę ujemnych wartości. W przypadku migracji ogółem oraz migracji zagranicznych w ostatnich latach obserwuje się poprawę ich sald. Natomiast saldo migracji wewnętrznych utrzymuje się na niezmiennym ujemnym poziomie.

Procesy demograficzne charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego (Mapa 2). W 2017 roku dodatnie wartości przyrostu naturalnego wystąpiły w powiatach grodzkich oraz w powiecie grajewskim, suwalskim oraz zambrowskim. Najwyższą wartość odnotowano w Białymstoku (3,4 os./1000 mieszkańców). W pozostałych powiatach w 2017 roku wystąpił ujemny przyrost naturalny. Najniższy przyrost naturalny (-9,5 os./1000 mieszkańców) zaobserwowano w powiecie hajnowskim. W 2017 roku jedynie w powiecie białostockim odnotowano dodatnie saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Od

Aktualna struktura wiekowa mieszkańców jest stosunkowo korzystna, ale występuje duże zagrożenie w związku z procesem starzenia się społeczeństwa.

Mapa 3. Zaawansowanie procesów starzenia się społeczeństwa w powiatach w 2017 r. (w os.)*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

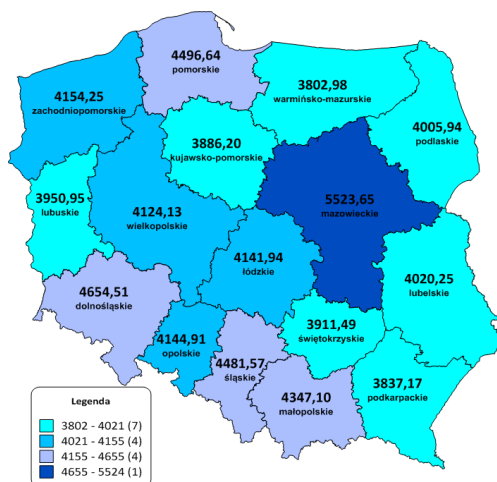
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie podlaskim obserwuje się negatywne tendencje w zmianie struktury wiekowej mieszkańców (Mapa 3). Choć województwo podlaskie jest stosunkowo młodym regionem, jeśli chodzi o strukturę wiekową populacji oraz strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku i pod względem udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej ludności zajmuje w Polsce 4 pozycję (za województwami: opolskim, warmińsko-mazurskim oraz podkarpackim), to wykazuje cechy społeczeństwa starzejącego się. W 2011 roku wskaźnik obciążenia demograficznego (stosunek liczby osób w wieku 65+ do ludności w wieku 0-19) powyżej 60 odnotowano w 11 powiatach, natomiast w 2017 roku wartość tę przekroczyły wszystkie powiaty województwa podlaskiego. Świadczy to o postępującym i rozszerzającym się zjawisku starzenia społeczeństwa w regionie.

2.2. Poziom życia – między wynagrodzeniami, a jakością zamieszkania

Region podlaski osiąga relatywnie niskie wskaźniki wynagrodzenia mieszkańców ...

Mapa 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2017 roku*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

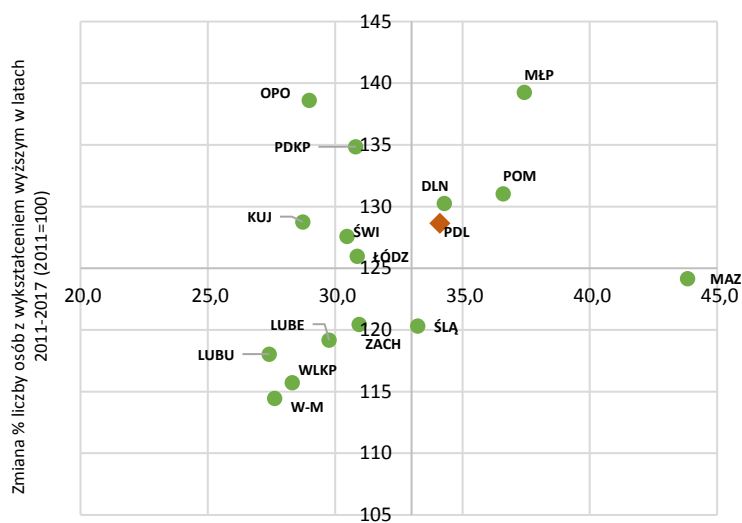
Niskie PKB wytwarzane w regionie przekłada się na dość niskie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie, które w 2017 r. stanowiło 88,5% średniej krajowej i plasowało województwo na 11 miejscu w kraju (Mapa 4). Jednocześnie obserwuje się pogłębianie dysproporcji względem reszty kraju. Jednakże biorąc pod uwagę duży wpływ na statystyki, wynagrodzeń charakteryzujących województwo mazowieckie, należy zauważyć, że faktyczne różnice pomiędzy województwem podlaskim a pozostałymi regionami kraju nie są aż tak duże. W latach 2010-2017 przeciętne miesięczne wynagrodzenie wzrosło o 32,7%, podobnie jak w kraju (31,8%).

Zróżnicowanie wewnątrzregionalne przeciętnego wynagrodzenia jest umiarkowane. W ujęciu powiatowym, w 2017 roku odnotowano rozpiętość od 103% średniej krajowej (w powiecie bielskim) do 79%

(w powiecie suwalskim). W ujęciu bezwzględnym, na kolejnych miejscach po powiecie bielskim, znalazły się powiaty: grajewski i wysokomazowiecki. Powiat m. Białystok uplasował się dopiero na czwartej pozycji w województwie, ze wskaźnikiem 92% średniej krajowej. W pozostałych ośrodkach subregionalnych wynagrodzenia były niższe, w Łomży na poziomie 81% średniej krajowej, zaś w Suwałkach na poziomie 82%.

...charakteryzuje się stosunkowo wysokim udziałem mieszkańców z wykształceniem wyższym ...

Wykres 1. Zmiana liczby osób z wykształceniem wyższym w latach 2011-2017

Odsetek osób z wykształceniem wyższym w 2017 r.

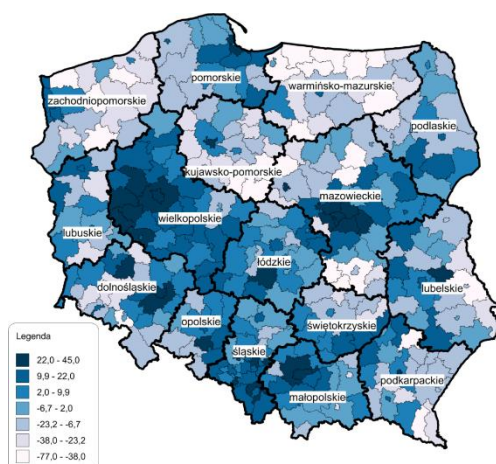
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

była wyższa niż średnio w skali kraju. Jednocześnie spada odsetek osób z wykształceniem zawodowym (branżowym pierwszego stopnia).

W województwie podlaskim w 2017 roku zarejestrowanych było blisko 40 tys. bezrobotnych. Stopa bezrobocia wynosiła 8,5%. W 2011 roku stopa bezrobocia wynosiła 14,1%. Osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym oraz wyższym stanowiły najniższy odsetek wśród bezrobotnych zarejestrowanych w województwie podlaskim.

...oraz przeciętną jakością życia.

Mapa 5. Powiaty, w których żyje się najlepiej*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie rankingu powiatów portalu RynekPierwotny.pl, <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniaowe/ranking-380-powiatow-gdzie-mieszka-REGON-najlepiej/8471/> (data do stępu: 27.09. 2018 r.).

Na rynku pracy przeważają osoby z wykształceniem wyższym lub policealnym i średnim zawodowym. Mniejszość stanowią osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące, co należy wiązać z kontynuacją przez te osoby kształcenia na poziomie wyższym. Struktura ludności według poziomu wykształcenia wskazuje na coraz wyższy poziom wykształcenia mieszkańców – odsetek osób z wykształceniem wyższym znacząco wzrósł w porównaniu do roku 2011 (Wykres 1). Co więcej, dynamika jego wzrostu

społeczeństwa dotyczy wypoczynku, ochrony zdrowia oraz uczestnictwa w kulturze.²

Najlepsze warunki życia występują w powiatach bielskim, wysokomazowieckim oraz w mieście Białystok (Mapa 5). Z kolei najniżej oceniono warunki życia w powiatach grajewskim, sejneńskim oraz kolneńskim. Na tle miast na prawach powiatów najlepiej, pod względem jakości i warunków życia oceniany jest Białystok. W skali kraju Białystok, na tle pozostałych miast na prawach powiatu, wyróżnia się pod względem dostępu do edukacji, ochrony zdrowia oraz stanu środowiska naturalnego.

Przeprowadzone w ramach diagnozy strategicznej analizy wskazują na następujące procesy wpływające na poziom warunków życia w regionie:

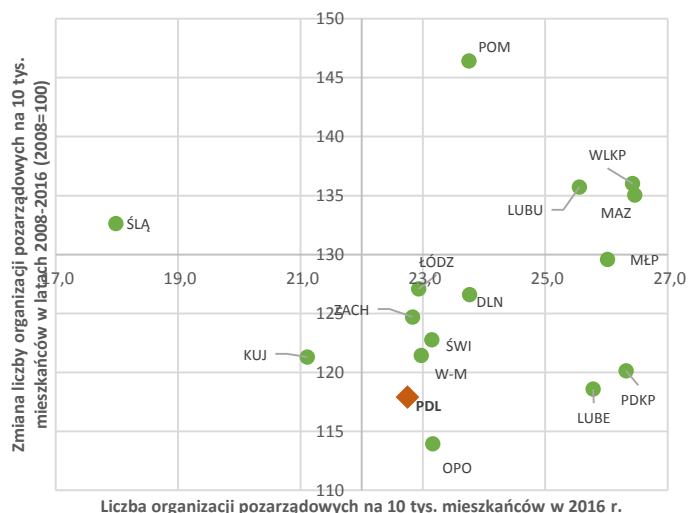
Zdrowie	Województwo podlaskie pod względem opieki medycznej przedstawia się stosunkowo dobrze. W regionie nastąpiła poprawa sytuacji w zakresie dostępności do lekarzy (systematyczny wzrost liczby lekarzy przypadających na 1000 osób) oraz pielęgniarek i położnych (tendencja wzrostowa z występującymi wahaniami)). Pozytywnie przedstawia się również dostępność łóżek w szpitalach. Negatywnie przedstawia się dostęp do specjalistów mierzony czasem oczekiwania na wizytę oraz liczbą pacjentów oczekujących na świadczenie. W regionie obserwuje się rosnący poziom umieralności ogólnej. Istotnym z punktu widzenia ochrony zdrowia jest również postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Kluczowe jest, zatem zapewnienie zaspokajania potrzeb osób starszych, nie tylko w zakresie opieki zdrowotnej czy usług opiekuńczych, ale także w zakresie edukacji i rozrywki.
Opieka przedszkolna	W województwie podlaskim na przestrzeni ostatnich lat zwiększyła się liczba dzieci do 3 roku życia, co w przyszłości wpłynie na liczbę dzieci w wieku przedszkolnym. W regionie występuje umiarkowany poziom ułobkowania, który w porównaniu do 2011 roku uległ poprawie. W większości gmin nie ma placówek opieki żłobkowej, czyli żłobków, oddziałów żłobkowych oraz klubów dziecięcych. Dostęp do edukacji przedszkolnej jest na umiarkowanym poziomie. W parze ze zwiększającą się liczbą dzieci w wieku przedszkolnym zwiększa się liczba placówek edukacji przedszkolnej (z wyjątkiem roku 2015). W regionie najwyższym odsetkiem dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkola charakteryzują się Łomża oraz Białystok.
Dostępność transportowa	Poprawie ulega dostępność drogową do miast powiatowych oraz Białegostoku. Zarówno w przypadku dojazdu do ośrodków powiatowych, jak i do ośrodka wojewódzkiego czas podróży uległ skróceniu. Znaczne skrócenie czasu podróży zauważalne jest w przypadku miejscowości najbardziej oddalonych od większych ośrodków. Poprawa dostępności transportowej wpływa na zwiększenie dostępności do usług publicznych świadczonych w ośrodkach powiatowych lub wojewódzkim.
Dochody	Dochody znacznej części mieszkańców województwa podlaskiego nie przekraczają granic ubóstwa (skrajnego, ustawowego oraz relatywnego), pomimo ich systematycznego zwiększania się. Do 2016 roku zmniejszyła się odsetek osób (z wyjątkiem 2014 r.), których dochody mieściły się we wskazanych granicach ubóstwa, co świadczyło o poprawie sytuacji podlaskich gospodarstw domowych. Jednak w 2017 roku nastąpiło znaczne pogorszenie wskaźników określających zasięg ubóstwa. W porównaniu do 2011 roku poprawa wskaźników nastąpiła w zakresie ubóstwa skrajnego oraz relatywnego. Pogorszenie dotyczy wskaźnika „ustawowej” granicy ubóstwa, która wskazuje na odsetek mieszkańców, którzy mogą ubiegać się o świadczenia z pomocy społecznej. W województwie podlaskim obserwuje się także spadek liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Jednak w dalszym ciągu poziom ten, w skali kraju, utrzymuje się na relatywnie wysokim poziomie.
Kultura	Mieszkańcy województwa podlaskiego chętnie uczestniczą w różnych formach kultury, przy czym najczęstszą formą są imprezy organizowane przez centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Kolejną formą, którą najczęściej wybierają Podlasianie oraz która systematycznie zyskuje na zainteresowaniu jest oferta kin. W porównaniu do 2011 aktywność ta zwiększyła się ponad 1,5-krotnie. Najślabiej wypada natomiast czytelnictwo w bibliotekach publicznych, które w województwie podlaskim, w kolejnych latach, utrzymuje się na zbliżonym, niskim poziomie. Największą część regionalnych wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowią wydatki samorządu województwa. Wysoki udział w wydatkach, w ujęciu regionalnym (uwzględniającym wszystkie szczeble JST), stanowi finansowanie działalności domów i ośrodków kultury, świetlic i klubów, a także bibliotek, muzeów oraz ochronę i konserwację zabytków.

² T. Panek, *Warunki życia gospodarstw domowych. Analiza porównawcza warunków życia gospodarstw domowych w układzie wojewódzkim. Diagnoza Społeczna 2015, Warunki i Jakość Życia Polaków – Raport*, Contemporary Economics 9/4, s. 128.

2.3. Kapitał społeczny

Nasylenie organizacjami pozarządowymi jest relatywnie niskie.

Wykres 2. Dynamika organizacji pozarządowych wg województw w latach 2008-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

ludności. Od 2008 roku ich liczba w regionie zwiększyła się o 15,2% (niższy wynik odnotowano jedynie w województwie opolskim – 12,2%).

2.4. Kapitał ludzki

Głównym problemem kształcenia zawodowego jest niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy...

Jednym z głównych problemów kształcenia, w szczególności kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym jest niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku, prowadzące do nierównowagi między popytem a podażą na pracę. Przejawia się to m.in. w występowaniu zjawiska bezrobocia, jak i jego współistnieniu z niezrealizowanymi ofertami pracy.

Największą grupę bezrobotnych wśród sklasyfikowanych (przez powiatowe urzędy pracy) zawodów stanowili robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (22,0%), natomiast wśród bezrobotnych absolwentów (do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki) – specjaliści (26,7%). Do najczęściej poszukiwanych przez pracodawców grup zawodowych należeli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (37,6%), operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (19,4%) oraz pracownicy przy pracach prostych (18,6%).³

... a skłonność Podlasiaków do kształcenia ustawicznego jest niższa niż przeciętnie w kraju.

System kształcenia przekłada się na sferę społeczno-gospodarczą. Istotne jest dopasowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy, co pozwala na niwelowanie dysproporcji zachodzących pomiędzy podażą a popytem na pracę. Istotne z punktu widzenia rozwoju gospodarki jest kształcenie osób

³ Źródło: *Bezrobotni i oferty pracy według zawodów i specjalności 2017 r.*, dokument dostępny w Internecie: <http://wupbialystok.praca.gov.pl/monitoring-zawodow-deficytowych-i-nadwyzkowych-raporty> (data dostępu: 17.09.2017 r.).

dorosłych, pozwalające na elastyczne dopasowywanie się do wymagań rynku pracy, jednak skłonność Podlasiaków do stałego rozwoju kompetencji w ramach kształcenia ustawicznego jest niższa niż przeciętnie w kraju. W województwie podlaskim w 2017 roku jedynie 3,3% osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczyło się lub dokształcało (8 miejsce w kraju), przy 4% wartości dla Polski. Jednocześnie względem roku 2011 odnotowano spadek wartości wskaźnika (4,6 % w 2011 r.).

Napływ nowych mieszkańców zza wschodniej granicy, może wzmocnić kapitału ludzki w regionie.

Na terenie województwa podlaskiego liczba cudzoziemców posiadających ważne dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce od 2017 roku stale rośnie. Zdecydowaną większość cudzoziemców stanowią Białorusini oraz Ukraińcy, ponadto Rosjanie i Litwini. W roku 2018 roku region zamieszkiwało 4099 osób z obywatelstwem białoruskim; 2087 osób z obywatelstwem ukraińskim, 328 Rosjanie, 304 Litwini oraz pozostali 1773 osoby. Ponad połowę, bo 55% cudzoziemców stanowią osoby w wieku 20-39 lat, 27% osoby w wieku 40-59 lat. Wydaje się, iż region, jak i cała Polska, gdzie notowany jest wzrost liczby cudzoziemców, staje się miejscem atrakcyjnym pod kątem zatrudnienia, zwłaszcza dla obywateli państw zza wschodniej granicy. Obecna sytuacja regionu nie wskazuje na istnienie w regionie potencjalnych zagrożeń wynikających z obserwowanych procesów migracyjnych.

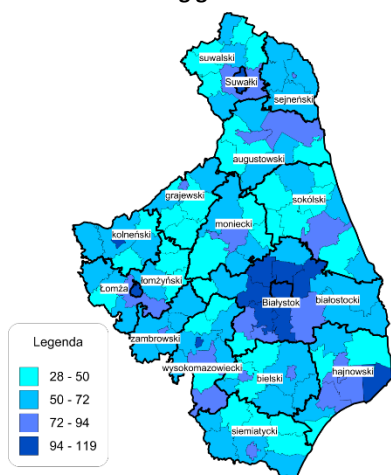
3. Gospodarka, przedsiębiorczość i innowacyjność

3.1. Przedsiębiorczość

Niezadowolający poziom przedsiębiorczości.

Województwo podlaskie należy do województw o niskim poziomie przedsiębiorczości, odzwierciedlonym zarówno w ujęciu statycznym (liczba podmiotów gospodarki narodowej

Mapa 6. Podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie podlaskim w 2017 roku według gmin*

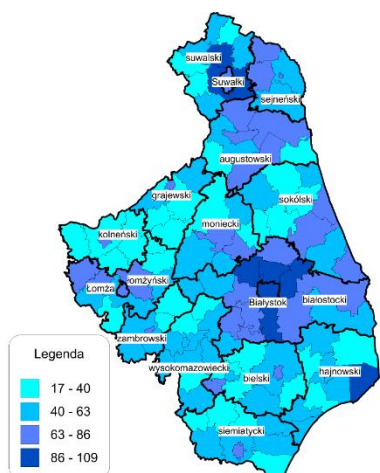
* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

zarejestrowanych w rejestrze REGON przypadających na 10 000 mieszkańców) (Mapa 6), jak i dynamicznym – liczba nowo rejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 000 mieszkańców (Mapa 7).

Od roku 2010 liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności systematycznie wzrasta. Jednak zauważalne jest osłabienie dynamiki tych zmian. Pomimo, iż w analizowanym okresie średnioroczne tempo zmian wartości wskaźnika w województwie podlaskim często przewyższało dynamikę wzrostu obserwowaną w skali kraju, przeprowadzone symulacje wskazują na przewidywany do 2023 wzrost wskaźnika w regionie o 5,3% przy średniej dla kraju 7,4%).⁴

Mapa 7. Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie podlaskim w 2017 roku*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Najwięcej firm działa na terenie Białegostoku i gmin pozostających w strefie jego bezpośredniego oddziaływania, jak również w miastach subregionalnych, tj. Łomży i Suwałkach. Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych jest zarejestrowanych w ośrodkach miejskich pełniących rolę miast powiatowych. Na pozostałym obszarze województwa zarówno na terenach wiejskich, jak i miejskich nasycenie podmiotami gospodarczymi jest niskie. Należy także zwrócić uwagę na kilka gmin oddalonych od ośrodka wojewódzkiego, ale cechujących się wysokim nasyceniem podmiotami gospodarczymi, są to Białowieża (101) i Dubicze Cerkiewne (80) w powiecie hajnowskim oraz Płaska (89) w powiecie augustowskim.

W 2017 r. województwo zajmowało 15 miejsce w kraju pod względem liczby nowych podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 000 mieszkańców (obniżyła się o ponad 15%, co oznaczało spadek o 3 pozycje w stosunku do 2010 roku). Pomimo wzrostu wartości wskaźnika w 2017 roku o 6%, tempo obserwowanych zmian jest zbyt niskie, aby nastąpiło zmniejszenie dystansu regionu do reszty kraju.

W układzie przestrzennym uwidacznia się znaczne zróżnicowanie w liczbie nowo rejestrowanych podmiotów

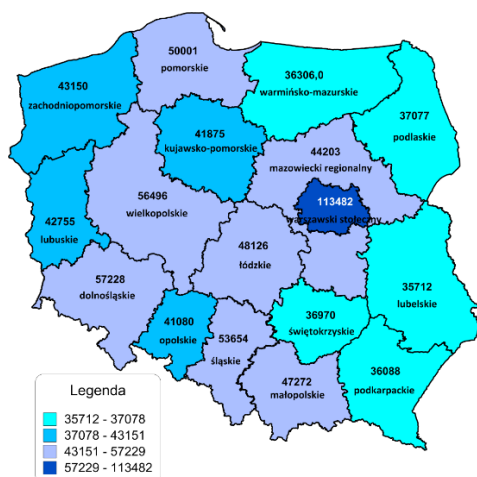
⁴ Do wyznaczenia prognozy posłużono się metodą modelu szeregów czasowych ARIMA. ARIMA jest elastyczną metodą pozwalającą na analizowanie szeregów czasowych danych (czyli danych mierzonych w ustalonych odstępach czasu).

gospodarczych pomiędzy poszczególnymi gminami. Pozostają one w bezpośrednim związku z ogólnym rozkładem przestrzennym działalności gospodarczej w regionie. W 2017 r. wskaźnik osiągnął najwyższą wartość w gminie Supraśl (109) w powiecie białostockim, zaś najniższą w gminie Radziłów (17) w powiecie grajewskim. Należy wskazać, że niektóre gminy oddalone od głównych ośrodków miejskich odnotowały wyższą wartość wskaźnika w województwie, tj. Białowieża (96) w powiecie hajnowskim, Jeleniewo (89) w powiecie suwalskim, Krasnopol (83) oraz Puńsk (82) w powiecie sejneńskim.

3.2. Rosnący PKB i niska produktywność

Pomimo widocznych pozytywnych trendów rozwojowych poziom PKB na mieszkańca jest wciąż niesatysfakcjonujący.

Mapa 8. Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2017 (w zł) *

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w województwie podlaskim, jak i w Polsce charakteryzuje się tendencją wzrostową. Jednak dynamika wzrostu w województwie podlaskim jest niższa niż w kraju. Na przestrzeni analizowanego okresu, tj. od 2010 do 2017 roku wartość PKB per capita w województwie podlaskim wzrosła o ponad 35% jednak dystans pomiędzy wartościami PKB per capita w województwie podlaskim oraz w Polsce zwiększa się (zarówno w wartościach względnych jak i bezwzględnych). W roku 2017 r. wzrost gospodarczy mierzony miernikiem PKB per capita wyniósł aż 8,1%, podczas gdy średnio w kraju było to 6,9%, co oznaczało, że Podlaskie okazało się najszybciej rozwijającym się województwem w Polsce (osiągając 71,6% średniej krajowej). W roku 2017 województwo podlaskie, pod względem wartości PKB per capita uplasowało się na 12 miejscu wśród wszystkich województw w Polsce, co było znaczącym awansem (Mapa 8).

Region jest zróżnicowany wewnątrz pod względem wartości wskaźnika PKB per capita. Najwyższa wartość występuje w podregionie białostockim (115,9% średniej wojewódzkiej, ale 82,1% średniej krajowej). Pozostałe dwa podregiony pod tym względem są podobne – wskaźnik dla podregionu łomżyńskiego wynosi 89,1%, a dla suwalskiego 86,2% średniej wojewódzkiej, zaś w odniesieniu do średniej krajowej, odpowiednio 63,1% oraz 61,1%.

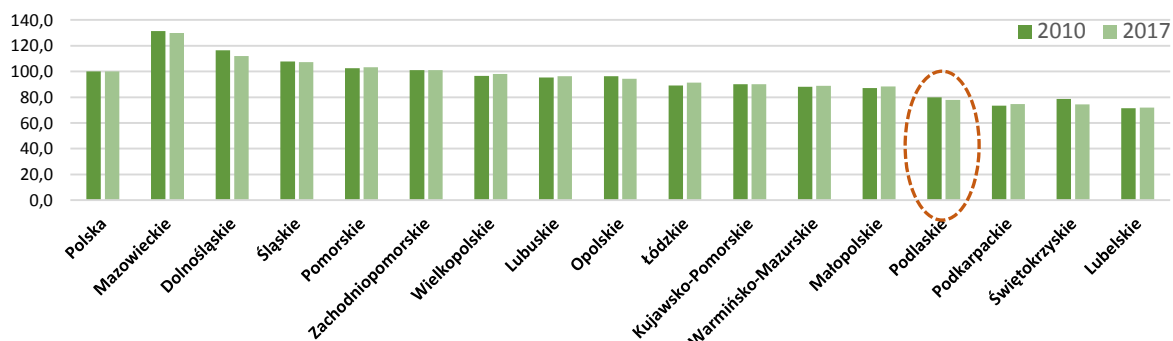
Produktywność gospodarki wymaga wzrostu.

Gospodarkę województwa podlaskiego cechuje niska wydajność pracy. Region niezmiennie od 2010 roku zajmuje w kraju 13 miejsce (Wykres 3). Mimo stałego wzrostu wartości rok do roku (średniorocznie o 3,2%), wydajność pracy w województwie w 2016 wynosiła zaledwie 77,9 % średniej dla kraju (spadek z 80% w 2010 r.).

Najwyższą wydajnością pracy charakteryzuje się działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz obsługa rynku nieruchomości (w 2015 r. 111% średniej krajowej i 3 pozycja w kraju), jednak od 2014 r.

widoczna jest tendencja spadkowa wskaźnika. Drugie miejsce pod względem wydajności pracy zajmuje przemysł i budownictwo. Jednakże w porównaniu do średniej krajowej stanowi on zaledwie 87%, co przekłada się na 13 miejsce wśród regionów. Najniższą wydajnością pracy w regionie charakteryzuje się sekcja: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (101,6%, co daje 10 miejsce w kraju), a mimo to, wydajność tego sektora w regionie jest wyższa od średniej wydajności sektora w kraju.

Wykres 3. Wydajność pracy na 1 pracującego w województwie podlaskim i w Polsce (Polska=100)

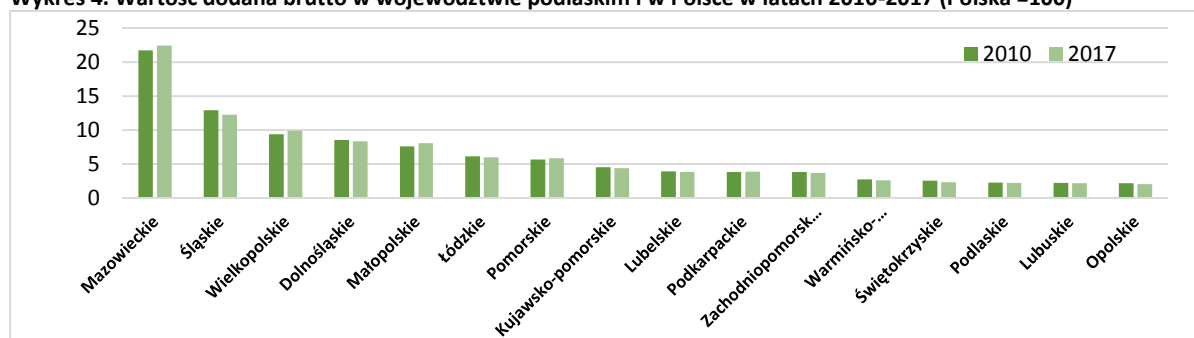
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W 2016 roku najwyższą wydajnością ogółem charakteryzowała się gospodarka podregionu białostockiego (115,0% średniej wojewódzkiej). Pozostałe podregiony odpowiednio niższą: suwalski – 89,7% oraz łomżyński – 87,6%. W porównaniu do średniej krajowej poziom wydajności pracy w gospodarce województwa podlaskiego stanowił 77,9%⁵.

Struktura wytwarzania wartości dodanej brutto województwa odzwierciedla problemy gospodarcze regionu...

Wartość dodana brutto ogółem (w cenach bieżących) w 2017 r. wypracowywana w województwie jest 14 pod względem wartości w kraju (Wykres 4).

Wykres 4. Wartość dodana brutto w województwie podlaskim i w Polsce w latach 2010-2017 (Polska =100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

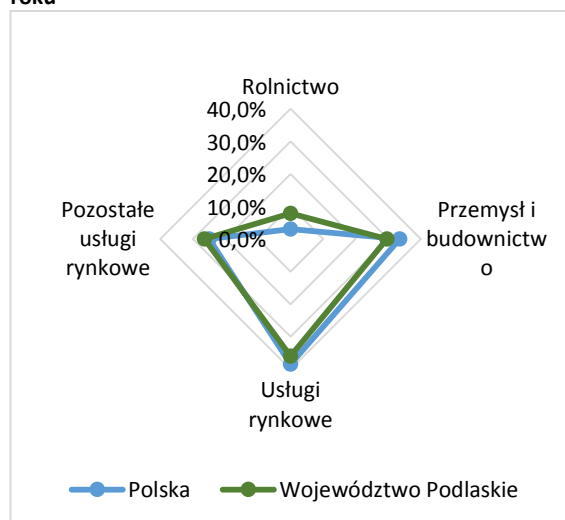
Najwyższy udział w tworzeniu WDB posiadają usługi rynkowe – 36,0% (wobec 38,4% w kraju) oraz pozostałe usługi – 26,4% (wobec 25,0% w Polsce). Znaczące różnice w udziałach w WDB w regionie i w Polsce dotyczą rolnictwa oraz przemysłu i budownictwa (Wykres 5).

Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo w województwie podlaskim stanowi dwupółkrotnie wyższy udział w WDB niż przeciętnie w kraju. Należy odnotować wzrost tego udziału w latach 2010-

⁵ GUS, *Rocznik Statystyczny Województw*, Warszawa 2018, s. 141.

2017 o 0,3 punktu proc. (Mapa 6). Z kolei przemysł i budownictwo sukcesywnie zwiększają swój udział w regionalnej gospodarce, jednak jest on niższy od średniej krajowej.

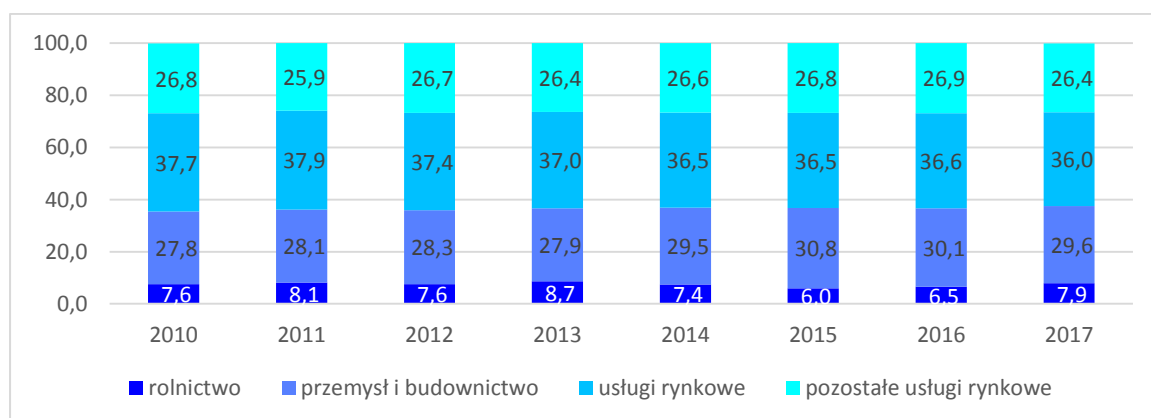
Wykres 5. Struktura wartości dodanej brutto w Polsce i województwie podlaskim według sekcji PKD w 2017 roku

Jednocześnie obserwowane są w regionie zróżnicowania przestrzenne WDB w zależności od sektora, co wskazuje na specyfikę poszczególnych części województwa. Udział rolnictwa w tworzeniu WDB jest najwyższy w podregionie łomżyńskim i jest niemal dwukrotnie wyższy w porównaniu do podregionu białostockiego. Przemysł i przetwórstwo przemysłowe oraz usługi, wnoszą najwyższy wkład do WDB w podregionie białostockim.

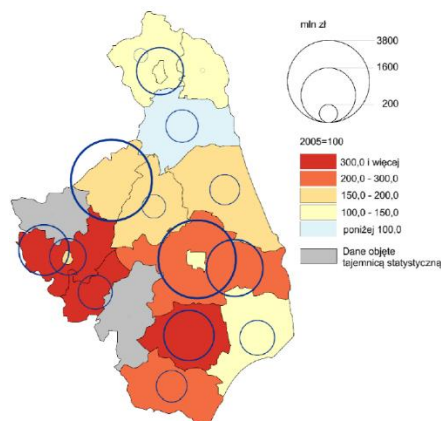
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Wykres 6. Struktura wartości dodanej brutto w województwie podlaskim według sekcji PKD w latach 2010-2017 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Mapa 9. Wielkość i dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w województwie podlaskim w 2015 roku (podmioty pow. 9 pracujących)

Źródło: Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2014-2020, Białystok 2018, s. 22.

...w tym słabo rozwinięty przemysł.

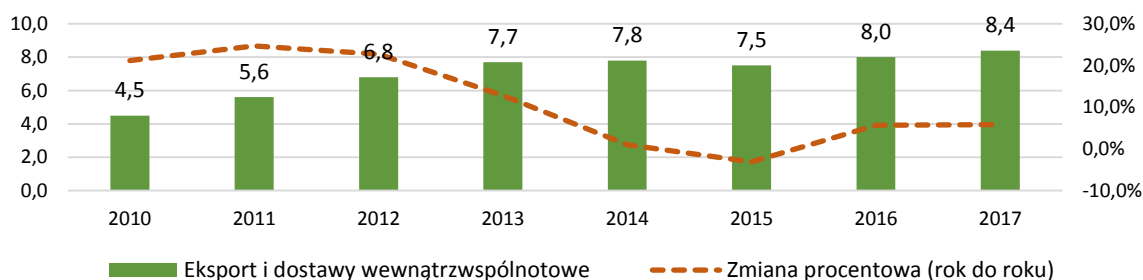
Największą wartość produkcji sprzedanej przemysłu w roku 2015 wykazywał powiat grajewski (rozwinięty przem. mleczarski). Poza powiatem grajewskim pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu w województwie dominuje miasto Białystok wraz z ziemskim powiatem białostockim (Mapa 9). Na kolejnych miejscach pod względem produkcji sprzedanej przemysłu uplasowały się powiaty: bielski (do którego zalicza się miasto Bielsk Podlaski), łomżyński (bez miasta Łomża) oraz miasto Suwałki. Najwyższą dynamikę wzrostu wartości produkcji sprzedanej przemysłu obserwowano natomiast w ośrodku bielskim i łomżyńskim.

3.3. Potencjał eksportowy regionu

Udział województwa w krajowym eksporcie jest za niski.

Województwo podlaskie zalicza się do grupy regionów o naj słabiej rozwiniętej bazie handlu zagranicznego⁶. Potwierdza, to niski udział wartości podlaskiego eksportu i dostaw wewnątrzspółnotowych w wartości ogółem dla Polski utrzymujący się na poziomie 1%. Mimo, iż w 2017 roku (w porównaniu do roku 2010) wartość podlaskiego eksportu i dostaw wewnątrzspółnotowych znacząco się zwiększyła, to jednak średnioroczna dynamika jest znacznie niższa w porównaniu z przeciętną dla Polski. Pomimo nieznacznego udziału w krajowym eksporcie, wartość wywiezionych z województwa podlaskiego towarów stanowi ok. 20% regionalnego PKB. Trzeba jednak podkreślić, iż dynamika eksportu w latach 2010 – 2017 na poziomie 189% okazała się znacznie wyższa, niż dynamika wcześniej omawianej WDB, gdyż ta wzrosła na przestrzeni lat 2010-2016 na poziomie 123%.

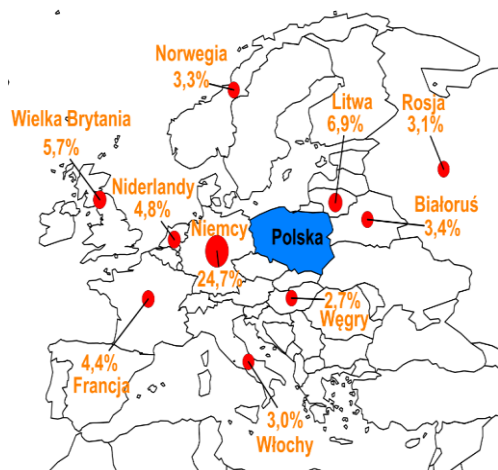
Wykres 7. Eksport i dostawy wewnątrzspółnotowe województwa podlaskiego w latach 2010-2017 (w mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej.

⁶ J. Grabowiecki, M. Fiedorczuk, *Wymiana handlowa regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, „Europa Regionum” 2013, tom XVI, s. 115-116.

Mapa 10. Udział eksportu i dostaw wewnątrzspółnotowych podlaskich przedsiębiorstw do wybranych krajów w eksporcie i dostawach wewnątrzspółnotowych ogółem w 2017 r.

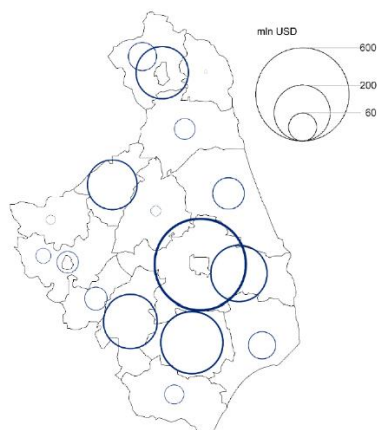

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie na podstawie KAS.

sprzyja nawiązywaniu innych form prowadzących do wymiany towarów i usług z danymi krajami. Ruch graniczny umożliwia cudzoziemcom dokonywanie w regionie zakupów towarów i usług. Podlascy przedsiębiorcy coraz chętniej korzystają także z importu usług pracowniczych, głównie z Białorusi i Ukrainy.

Mapa 11. Rozkład przestrzenny eksportu w województwie podlaskim w 2015 roku

Źródło: *Regionalny plan...*, op. cit., s. 23.

czyli produktów nisko przetworzonych.

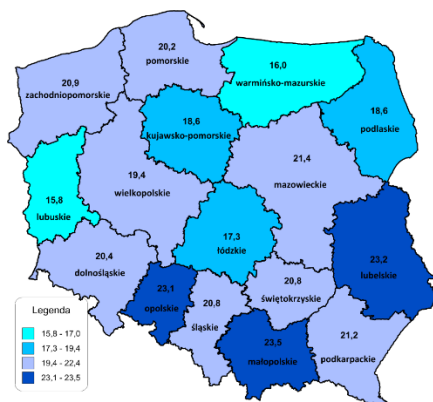
W wymiarze przestrzennym ośrodkiem dominującym w eksporcie jest Białystok wraz z powiatem ościennym (Mapa 11). Dominacja stolicy województwa wyraża się w najwyższej wartości eksportu oraz największej liczbie eksporterów. Na drugim miejscu znajduje się powiat bielski, na kolejnych powiaty wysokomazowiecki oraz miasto Suwałki. Na dalszym miejscu znajduje się powiat grajewski. Natomiast przedsiębiorstwa zlokalizowane w Łomży i powiecie ościennym nie prowadziły intensywnej działalności eksportowej. Najwyższą długookresową dynamikę eksportu (w latach 2009-2015) obserwowano w powiatach: kolneńskim, monieckim i zambrowskim.

Słabość eksportowa i kierunki eksportu wskazują, że należy lepiej wykorzystywać korzyści położenia.

Bliskie położenie geograficzne zagranicznych rynków zbytu, tj. Rosja, Białoruś i Ukraina pozytywnie wpływa na poziom kosztów transportu towarów. „Wschodni sąsiedzi” znajdują się w czołówce krajów docelowych podlaskiego eksportu. Należy jednak zauważyć, że głównym rynkiem eksportowym pozostają Niemcy, a udział „wschodnich sąsiadów” w warunkach spadku wartości wymiany handlowej nie zmienia się w znaczący sposób. Podlascy przedsiębiorcy nie zaprzestają poszukiwać innych, bardziej perspektywicznych kierunków zbytu (Mapa 10). W ciągu ostatnich 4 lat, podlascy przedsiębiorcy wkroczyli ze swoimi towarami do ponad 20 nowych krajów. Świadczy to o postępującej dywersyfikacji rynków zbytu, towarów wytworzonych w regionie. Kontakty handlowe regionu z Rosją, Białorusią i Ukrainą nie ograniczają się jedynie do wymiany towarowej. Bliskość położenia geograficznego

3.4. Innowacyjność oraz relacje biznes – nauka

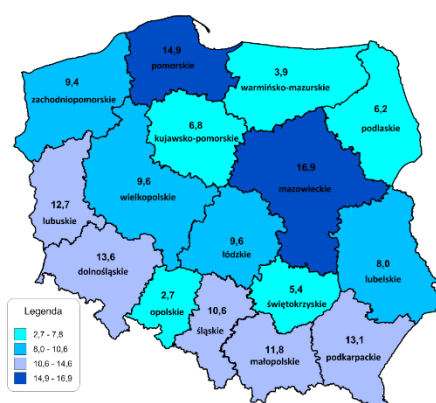
Mapa 12. Przedsiębiorstwa przemysłowe aktywne innowacyjnie w % ogółu przedsiębiorstw przemysłowych w latach 2015-2017*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2015-2017*, GUS, Warszawa, Szczecin 2018, s. 24 i nast.

Mapa 13. Przedsiębiorstwa z sektora usług aktywne innowacyjnie w % ogółu przedsiębiorstw z sektora usług w latach 2015-2017*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2015-2017...*, op. cit., s. 24 i nast.

przyspieszenia rozwoju innowacyjności (zarówno w skali pojedynczego przedsiębiorstwa, jak również całego regionu) powoduje konieczność rozciągnięcia w czasie poszczególnych działań związanych z wprowadzeniem innowacyjnego produktu lub usługi na rynek, które muszą być dostosowane do możliwości pozyskania kapitału.

...niskim poziomem współpracy przedsiębiorstw z sektorem naukowo-badawczym...

Firmy w województwie podlaskim korzystają przede wszystkim z prostych, o małej wartości dodanej, form współpracy z instytucjami badawczymi, a tym samym znaczna ich część przyjmuje nadal bierne postawy wobec innowacji. Potwierdzać zdaje się to również fakt, że w sektorze przemysłu, przedsiębiorstwa zdecydowanie rzadziej niż średnio w kraju, jako najkorzystniejszą oceniają współpracę z instytucjami badawczymi (18,2% przedsiębiorstw w regionie, przy 24,4% w Polsce).

Województwo podlaskie ciągle zmaga się z niskim poziomem innowacyjności...

Innowacyjność podlaskiej gospodarki cechuje dualizm, który przejawia się w znacznie lepszej kondycji sektora przemysłowego, niż usługowego na tle kraju (Mapa 12, Mapa 13). Mimo, to w sektorze przemysłu produkty nowe lub istotnie ulepszone stanowiły w województwie podlaskim tylko 4,6% przychodów ze sprzedaży ogółem w 2017 r., osiągając wynik prawie dwukrotnie niższy niż wynosi średnia dla Polski – 8,8. Sytuacja sektora usług jest znacznie gorsza, w 2017 r. wskaźnik mówiący o dochodach ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych dla tego sektora wyniósł 0,1%, przy średniej dla kraju wynoszącej 3,0%.

Pod względem nakładów na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB województwo podlaskie znajduje się na 10 miejscu wśród wszystkich województw. Wielkość nakładów na B+R pozostaje w bezpośrednim związku z liczbą jednostek aktywnych badawczo w regionie. W 2016 roku było 120 podmiotów i stanowiły one 2,4% ogółu jednostek w Polsce (11 miejsce w kraju). W przeważającej części (82,5% jednostek aktywnych badawczo), działały one w sektorze przedsiębiorstw.

...niskim stopniem zróżnicowania źródeł finansowania innowacji...

Podlaskie przedsiębiorstwa przemysłowe, które wprowadziły w latach 2015-2017 innowacje wykorzystywały w tym celu przede wszystkim środki własne. Niski stopień zróżnicowania źródeł, z których podlaskie przedsiębiorstwa innowacyjne pozyskują środki finansowe, należy uznać za poważną barierę rozwoju innowacyjności w regionie. Opieranie się na środkach własnych, szczególnie przy konieczności

W sektorze usług w województwie w ogóle nie wskazano takiej współpracy jako najkorzystniejszej (podczas gdy w kraju dla sektora usług wartość ta była na poziomie 16%). Cechą charakterystyczną województwa na tle Polski w obu sektorach (przemysłu i usług) jest znacznie częstsze ocenianie jako najbardziej korzystnej, współpracy z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania. Należy podkreślić, że ograniczona współpraca pomiędzy sektorem przedsiębiorstw i naukowo-badawczym jest nadal jedną z przyczyn niskiego poziomu innowacyjności gospodarki Polski, w tym województwa podlaskiego.

...niekorzystną strukturą nakładów na działalność innowacyjną...

W strukturze nakładów na działalność badawczo-rozwojową (B+R) dominują nakłady na działalność bieżącą (84,5% nakładów na B+R ogółem) – druga wartość w Polsce. W efekcie wydatki inwestycyjne stanowią zaledwie 15,5% przy średniej dla kraju – 19,6%. W finansowaniu prac B+R przeważa sektor rządowy, który posiada 63,1% udziału w wydatkach na ten cel w regionie. Z kolei z sektora przedsiębiorstw pochodzi 24,6% ogółu środków na B+R. Struktura instytucjonalna finansowania działalności B+R w regionie znacząco odbiega od przeciętnej w kraju, gdzie w 2016 roku dominował sektor przedsiębiorstw (52,5%), a dopiero na drugim miejscu znajdował się sektor rządowy (38,3%).

...koncentracji na pracach podstawowych nie prorozwojowych.

Również pod względem przeznaczenia środków na B+R ogółem województwo różni się od wielkości przeciętnych dla kraju. W zdecydowanej większości przypadków (67,0%) nakłady są przeznaczone na prowadzenie badań podstawowych. Jest to najwyższy odsetek w Polsce, przewyższający ponad dwukrotnie średnią dla kraju (29,0%). W efekcie tylko 8,8% środków jest wykorzystywanych na prowadzenie badań stosowanych – 16 miejsce w kraju, zaś 24,2% na prace rozwojowe (średnia dla Polski – 53,4%). Mimo zauważalnych zmian w okresie 2010-2017 struktura prowadzonych prac B+R nie uległa poprawie. Należy stwierdzić, iż region nie nadąża za zmianami dokonującymi się w kraju, gdzie nastąpiło przesunięcie środków na prace rozwojowe, które prowadzą bezpośrednio do wprowadzania innowacji na rynek.

Dalszy wzrost społeczno-gospodarczy regionu wymaga właściwego wykorzystania potencjału naukowego...

Województwo podlaskie charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią kształcenia na poziomie wyższym. Studenci mają możliwość studiowania na uczelniach publicznych oraz prywatnych. Podlaskie uczelnie, w większości przypadków nie są jednak dość dobrze oceniane zarówno przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (jedynie wybrane wydziały trzech największych uczelni, w ramach oceny parametrycznej), jak również w ogólnopolskich rankingach komercyjnych (ranking Perspektyw).

W ogólnopolskim rankingu szkół wyższych, w 2018 r. spośród podlaskich uczelni publicznych, najwyższe 29 miejsce zajął Uniwersytet Medyczny w Białymstoku. Politechnika Białostocka została sklasyfikowana na 42 pozycji, a Uniwersytet w Białymstoku na pozycji 46. W przypadku uczelni niepublicznych, 31 lokatę zajmuje Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Natomiast w rankingu Państwowych Szkół Zawodowych, Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży została sklasyfikowana na 8 miejscu w kraju.⁷

Pod względem oceny parametrycznej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przeprowadzonej w 2018 roku, najwyższą kategorię – kategorię A uzyskały:

⁷ *Ranking Uczelni Akademickich 2018*, dokument dostępny w Internecie, <http://www.perspektywy.pl/RSW2018/ranking-uczelnia-akademickich> (data dostępu: 21.08.2018 r.).

- Wydział farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej, Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologicznym i Oddziałem Nauczania w Języku Angielskim oraz Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku,
- Wydział Filologiczny, Wydział Fizyki, Wydział Historyczno-socjologiczny oraz Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku,
- Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska oraz Wydział Mechaniczny Politechniki Białostockiej.⁸

W regionie utrzymuje się moda na studiowanie, która może być powiązana z planami migracyjnymi osób w wieku produkcyjnym (wysokim poziomem migracji charakteryzują się osoby w wieku 24-34 lata). Skłonność do wydłużania okresu kształcenia może być również pochodną odkładania decyzji o wejściu na rynek pracy, związaną z mało atrakcyjną ofertą.

...jednak podlaskie jednostki naukowe charakteryzują się niską aktywnością w sieciach międzynarodowych...

Oceniając aktywność podlaskich jednostek naukowych przez pryzmat ich udziału w międzynarodowych projektach w ramach programu Horyzont 2020 (Program Ramowy Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji) należy stwierdzić, że ich zaangażowanie jest na niskim poziomie. Liczba uczestnictw w projektach w ramach Horyzontu 2020 podmiotów z województwa podlaskiego wynosi dziewięć, co jest jednym z najniższych wskaźników w kraju. Podlaskie podmioty uczestniczące w projektach realizowanych w ramach programu Horyzont 2020 realizują je w różnych partnerstwach. Partnerami podlaskich podmiotów są m.in.: przedsiębiorstwa i jednostki naukowe z Belgii, Hiszpanii, Francji, Niemiec, Austrii, Bułgarii i Rumunii, a także polskie podmioty⁹. Spośród podlaskich uczelni beneficjentami programu Horyzont 2020 są Politechnika Białostocka oraz Uniwersytet Medyczny w Białymstoku.

...i trudno jest zahamować drenaż kapitału ludzkiego przez inne kraje i regiony.

Ze zjawiskiem migracji połączone jest zjawisko "drenażu mózgow". Proces ten polegający na niekorzystnym odpływie wykształconych zasobów ludzkich, przybrał na sile w ostatnich latach. Ludzie młodzi są grupą, która ze względu na swoje cechy społeczne (np. skłonność do zmian) jest grupą bardzo mobilną. Grupa ta wykazując wysoką skłonność do migracji, ze względu na posiadane wykształcenie, przyczynia się do utraty cennego kapitału ludzkiego. W ostatnich latach, pomimo zmniejszających się rozmiarów migracji osób młodych (w wieku 24-34 lata), nadal obserwuje się negatywne zjawisko nadwyżki osób opuszczających województwo nad liczbą osób osiedlających się w regionie. Prowadzić to może między innymi do spadku atrakcyjności inwestycyjnej regionu, która na obecną chwilę na tle innych regionów i tak jest bardzo niska.

3.5. Siła specjalizacji regionu

Konkurencyjność województwa podlaskiego zależy od konkurencyjności wyróżnionych inteligentnych specjalizacji oraz innych aktywności tworzących specjalizację regionu.

Do rdzenia regionalnych inteligentnych specjalizacji zaliczone są:

⁸<http://www.bip.nauka.gov.pl/kategorie-naukowe-przyznane-jednostkom-naukowym/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyszego-z-dnia-28-wrzesnia-2018-r-o-kategoriach-naukowych-pryzyznanych-jednostkom-naukowym-i-uczelniom-w-ktorych-zgodnie-z-ich-statutami-nie-wyodrebniono-podstawowych-jednostek-organizacyjnych.html> (data dostępu: 27.01.2020)

⁹ <https://cordis.europa.eu/> (data dostępu: 11.12.2018 r.)

1. Sektor rolno-spożywczy i sektory powiązane z nim łańcuchem wartości,
2. Przemysł metalowo-maszynowy, szkutniczy i sektory powiązane z nim łańcuchem wartości,
3. Sektor medyczny oraz nauki o życiu i sektory powiązane z nimi łańcuchem wartości,
4. Ekoinnowacje, nauki o środowisku i sektory powiązane z nimi łańcuchem wartości (w tym odnawialne źródła energii, budownictwo zasobooszczędne, efektywne przetwarzanie drewna)¹⁰.

Zostały one wskazane w *Planie rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3)*, jako „rdzeń specjalizacji”, czyli obszary o ponadprzeciętnym potencjale. Proces ich przedsiębiorczego odkrywania¹¹ miał na celu wyłonienie obszarów, które wzmacniają przewagi konkurencyjne regionalnej gospodarki. Przebiegał w oparciu o ocenę potencjału poszczególnych branż, w kontekście możliwości tworzenia rozwoju opartego o prace badawczo-rozwojowe i innowacyjność. Branże innowacyjne tworzą nową wiedzę, która przekłada się na efektywność gospodarowania, konkurencyjność gospodarki i nowe miejsca pracy. Regionalne Inteligentne Specjalizacje są zatem narzędziem polityki innowacyjnej służącym do określenia i budowania obecnego oraz przyszłego miejsca regionu w gospodarce opartej na wiedzy¹². Grupy PKD o najwyższej wartości LQ w latach 2013-2017 wyraźnie odzwierciedlają strukturę rdzenia inteligentnych specjalizacji (Tabela 1).¹³

Tabela 1. Grupy PKD o najwyższych wartościach współczynnika LQ w latach 2010-2016

PKD	Nazwa	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
131	Przygotowanie i przędzenie włókien tekstylnych	b.d.	b.d.	b.d.	20,13	b.d.	b.d.	b.d.
283	Produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa	8,55	9,84	10,07	10,04	10,40	11,37	11,02
105	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich	7,37	8,09	8,74	8,66	9,11	9,55	9,62
301	Produkcja statków i łodzi	3,12	3,16	2,86	3,89	4,90	5,96	6,62
462	Sprzedaż hurtowa produktów rolnych i żywych zwierząt	1,50	2,24	2,40	b.d.	1,98	1,99	2,36
478	Sprzedaż detaliczna prowadzona na straganach i targowiskach	b.d.	3,47	3,64	b.d.	b.d.	b.d.	2,27
325	Produkcja urządzeń, instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne	b.d.	2,18	2,29	b.d.	2,21	2,35	2,12
016	Działalność usługowa wspomagająca rolnictwo i następująca po zbiorach	1,93	1,89	1,86	2,07	2,08	2,00	2,11
109	Produkcja gotowych paszy i karmy dla zwierząt	1,49	2,12	1,49	1,70	1,86	1,84	2,04
412	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	1,14	b.d.	1,37	1,63	1,72	1,83	1,97
106	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	1,64	1,71	1,94	1,91	1,90	2,16	1,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku.

Większość sekcji PKD, które można bezpośrednio przypisać do kategorii określanych, jako rdzeń inteligentnych specjalizacji województwa podlaskiego, np.: produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa, wytwarzanie wyrobów mleczarskich, uprawa roślin wieloletnich, produkcja statków i łodzi, sprzedaż hurtowa produktów rolnych i żywych zwierząt oraz produkcja instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne, nie tylko charakteryzowało się wysokim poziomem współczynnika LQ, ale również wykazywało wzrost jego wartości. W sekcjach przypisywanych do

¹⁰ *Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3)*, dokument dostępny w Internecie, https://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz_sie_wiecej_o_programie/zapoznaj_sie_z_prawem_i_dokument/plan-rozwoju-przedsiębiorczosci-w-oparciu-o-inteligentne-specjalizacje-województwa-podlaskiego-na-lata-2015-2020.html (data dostępu: 26.09.2018 r.).

¹¹ Prowadzonym przy zaangażowaniu zarówno władz publicznych, przedsiębiorców, przedstawicieli nauki oraz lokalnej społeczności.

¹² J. Szwaacka-Mokrzycka, A. Miara, *Regionalne inteligentne specjalizacje szansą rozwoju sektora rolno-spożywczego w województwie podlaskim*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2016, tom XVIII, Zeszyt 1, s. 267.

¹³ LQ – współczynnik lokalizacji zatrudnienia.

rdzenia specjalizacji województwa podlaskiego nie odnotowano jednak wyraźnego trendu wzrostowego w zakresie wpływów PIT i CIT.

4. Przestrzeń, uwarunkowania terytorialne i spójność

4.1. Położenie województwa

Położenie regionu na granicy kraju i UE nadaje mu znaczące funkcje transportowe...

Lokalizacja województwa podlaskiego na zewnętrznej granicy UE implikuje peryferyjność pogłębianą niską dostępnością transportową do centrów rozwojowych, niekorzystnymi zjawiskami demograficznymi czy też niskim poziomem zamożności mieszkańców. Pogranicze często utożsamiane jest także z niepewnością w stosunkach gospodarczych i politycznych.

Obecnie ciągle słabo rozwinięty układ komunikacyjny szczególnie w zakresie dróg wojewódzkich o znaczeniu regionalnym oraz ciągle niezadowalający stan infrastruktury kolejowej, stanowią barierę do wykorzystania potencjałów wynikających z położenia geograficznego.¹⁴ Dzięki realizowanym inwestycjom dostępność komunikacyjna ulega stopniowej poprawie.

Główny ciąg komunikacyjny regionu stanowią drogi:

- krajowa nr 8 (granica województwa – Zambrów – Stare Jezewo – Białystok – Korycin – Augustów – Suwałki – Budzisko – granica państwa)¹⁵;
- krajowa nr 19 (granica państwa – Kuźnica – Białystok – Siemiatycze – granica województwa);
- droga ekspresowa 61 (granica województwa – Łomża – Stawiski – Szczuczyn – Grajewo – Elk – Raczki – Suwałki – Budzisko – granica państwa);

Szczególnie istotny dla pobudzenia społecznego i gospodarczego regionów Polski wschodniej jest dalszy rozwój korytarzy transportowych:

- Via Baltica – korytarz transportowy, na który składają się odcinki drogi ekspresowej S61 oraz 105 km odcinek drogi ekspresowej S8 (Warszawa-Ostrów Mazowiecka);
- Via Carpatia – ma przebiegać pomiędzy miastami Budzisko, Suwałki, Białystok, Lublin, Rzeszów, Barwinek. Przewidywana jest także budowa odgałęzień w kierunku na Ukrainę i Białoruś i w kierunku portów w Gdańsku i Gdyni.

...stan infrastruktury transportowej w regionie jest jednak na ciągle niskim poziomie.

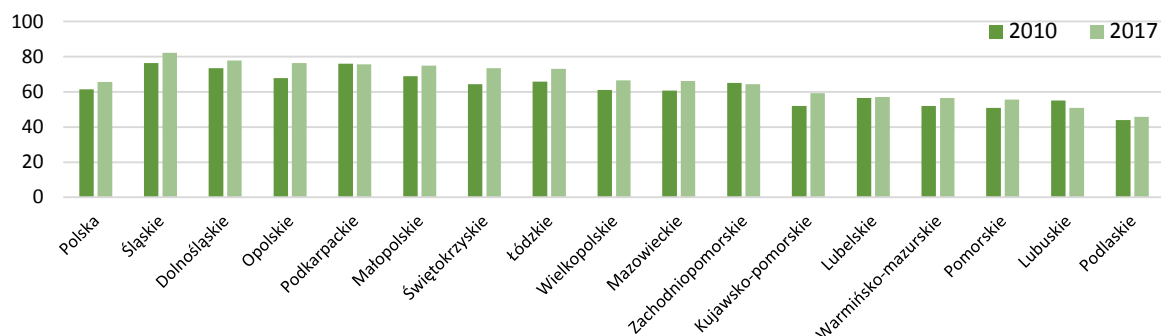
System transportowy województwa podlaskiego tworzy infrastruktura drogowa i kolejowa. Od 2010 zrealizowano liczne inwestycje drogowe i kolejowe, jednak wskaźniki charakteryzujące rozwój transportu w regionie są ciągle na niskim poziomie. Ich wartości wciąż pozostają najniższymi w kraju. Ważną składową systemu dróg jest ich jakość. Na przestrzeni lat 2010-2017 udział dróg o nawierzchni twardej ulepszonej poprawił się w skali całego kraju, niemniej osiągnięte wzrosty wartości wskaźnika były nieznaczne (Wykres 8).

Równie istotny jest rozwój transportu kolejowego. Liczba linii kolejowych wykorzystywanych w ruchu pasażerskim i towarowym w województwie podlaskim zmienia się w czasie w kierunku pozytywnym. Tempo zmian jest jednak zbyt wolne, aby mogło spowodować znaczącą poprawę sytuacji w województwie. Region wciąż należy do obszarów o najniższym zagęszczeniu linii kolejowych w Polsce w przeliczeniu na 100km² (Mapa 14).

¹⁴ Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2014-2020, dokument dostępny w Internecie, https://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz_sie_wiecej_o_programie/zapoznaj_sie_z_prawem_i_dokument/regionalny-plan-transportowy-województwa-podlaskiego-na-lata-2014-2020.html (data dostępu: 21.11.2018 r.).

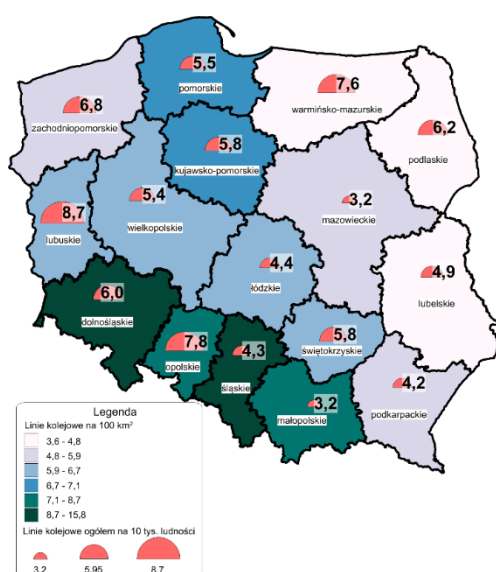
¹⁵ Droga powinna być drogą ekspresową na całej długości.

Wykres 8. Odsetek długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej według województw (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Mapa 14. Gęstość linii kolejowych według województw w 2017 roku*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Szansą dla regionu jest rozwój transportu multimodalnego...

Województwo podlaskie stoi przed szansą rozwijania transportu intermodalnego w przewozach towarowych. Sprzyja temu rozwój tranzytu pomiędzy krajami Europy, Azji Centralnej, Dalekiego Wschodu. W chwili obecnej pociągi z Chin wjeżdżają do kraju przez przejście graniczne Terespol – Brześć. Szans w przejęciu potoku towarów płynących z Chin upatruje się w rozwoju infrastruktury kolejowej w obrębie Kuźnicy Białostockiej. Transport intermodalny w stolicy województwa będzie rozwijany w oparciu o mającą powstać platformę multimodalną. Inwestycja mogłaby być realizowana jako węzeł komunikacyjny wsparty infrastrukturą towarzyszącą (nowymi towarowymi terminalami przeładunkowymi na bazie rozwijających się terminali kontenerowych).

... oraz dostępność transportu lotniczego.

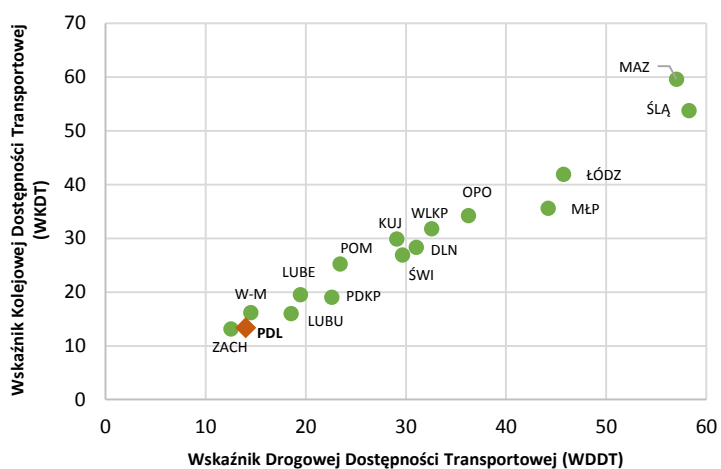
Województwo podlaskie znajduje się w grupie regionów, które nie posiadają lotniska regionalnego.¹⁶ W chwili obecnej prawie cały region znajduje się poza izochroną 120 minut dostępności do centralnego portu lotniczego.¹⁷ W 2018 roku w Białymstoku zakończono budowę pasa startowego na lotnisku lokalnym Białystok Krywlany, w celu przystosowania go do pełnienia funkcji lotniska użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji (w skrócie LUPOC). Lotnisko będzie obsługiwało samoloty o pojemności do 50 pasażerów, mające zasięg 1,5-2 tys. km. W najbliższym czasie nowo wybudowany pas startowy zostanie wyposażony w infrastrukturę towarzyszącą, związaną z zabezpieczeniem prawidłowego funkcjonowania i rozwoju lotniska. W 2019 r. zakończono również budowę lotniska lokalnego w Suwałkach o parametrach podobnych do lotniska w Białymstoku.

¹⁶ Rejestr lotnisk cywilnych, dokument dostępny w Internecie, <http://ulc.gov.pl/pl/lotniska/rejestr-lotnisk-i-ewidencja-ladowisk> (data dostępu: 01.10.2018 r.).

¹⁷ <https://wbdata.pl/dostepnosc-polskich-lotnisk-2015-suplement/> (data dostępu: 13.12.2018 r.).

Wskaźnik dostępności transportowej województwa jest obecnie ciągle niski.

Wykres 9. Wskaźnik drogowej i kolejowej dostępności transportowej w latach 2013-2017 według województw

Dostępność transportową jest mierzona Wskaźnikiem Międzygałęziowej Dostępności Transportowej (WMDT)¹⁸, obliczanym m.in. przy udziale miar syntetycznych poszczególnych gałęzi pracy przewozowej: Wskaźnika Drogowej Dostępności Transportowej (WDDT) oraz Wskaźnika Kolejowej Dostępności Transportowej (WKDT)¹⁹. Wskazują one na niski potencjał komunikacyjny regionu w latach 2013-2017 (Wykres 9).

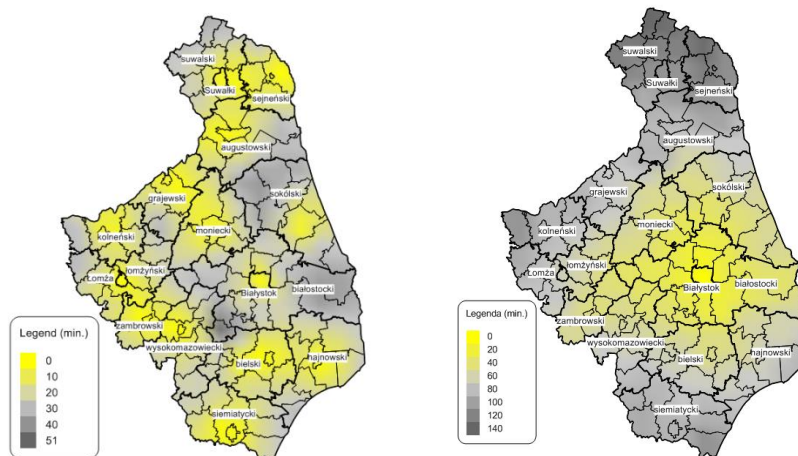
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – Strateg za Polską Akademią Nauk/Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju.

Widoczne jest także zróżnicowanie wewnątrzregionalne dostępności transportowej.

W przestrzeni województwa podlaskiego zwraca uwagę zróżnicowana dostępność części gmin w stosunku do głównych ciągów komunikacyjnych i ośrodków miejskich. Najkrótszy czas dojazdu występuje w miejscach, w których obserwuje się największe zagęszczenie miejskiej sieci osadniczej, tj. w centralnej i zachodniej części województwa (Mapa 15, Mapa 16).

Mapa 15. Czas dojazdu z gmin do miasta powiatowego

Mapa 16. Czas dojazdu z gmin do Białegostoku

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.google.com/maps (data dostępu: 05.09.2018 r).

¹⁸ T. Komornicki, P. Rosik i in., *Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020*, Warszawa 2017.

¹⁹ strateg.stat.gov.pl, (data dostępu: 18.09.2018 r.).

Ciągle niska dostępność transportowa wymaga realizacji dalszych inwestycji.

Przeprowadzona diagnoza wskazuje na potrzebę dalszych inwestycji w infrastrukturę drogową. Planowane inwestycje związane z korytarzami Via Baltica i Via Carpatia umożliwią lepsze wykorzystanie najważniejszych szlaków transportowych w celu pogłębienia relacji z partnerami handlowymi zza wschodniej granicy oraz na osi północ – południe.

Do 2023 roku na obszarze województwa podlaskiego zostaną zrealizowane także znaczące z punktu widzenia regionu projekty infrastrukturalne w segmentach przewozów pasażerskich – aglomeracyjnych i międzyaglomeracyjnych (poprawa funkcjonalności linii kolejowej Białystok-Warszawa, poprawa dostępności stolic pięciu województw we wschodniej części kraju, szlak Rail Baltica).

W województwie podlaskim do 2030 roku, rozwój infrastruktury transportowej będzie realizowany tzw. „etapowaniem” przedsięwzięć, dostosowanych do bieżących uwarunkowań i celów polityki przestrzennej kraju (Tabela 2).

Tabela 2. Kluczowe inwestycje transportowe w części przebiegające przez województwo podlaskie

Kluczowe inwestycje drogowe w perspektywie do 2030 roku	Kluczowe inwestycje kolejowe w perspektywie do 2030 roku
<ul style="list-style-type: none">☐ Via Carpatia (w przebiegu dróg S16, S61 i S19),☐ Via Baltica (w przebiegu dróg S8 i S61),☐ obwodnice większych ośrodków miejskich leżących na trasach dróg krajowych.	<ul style="list-style-type: none">☐ Modernizacja linii kolejowej E75 – Rail Baltica,☐ Modernizacja istniejących linii kolejowych w ramach Magistrali Wschodniej²⁰.

Źródło: opracowanie na podstawie *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.

4.2. Zależność energetyczna

Województwo podlaskie uzależnione jest od importu energii...

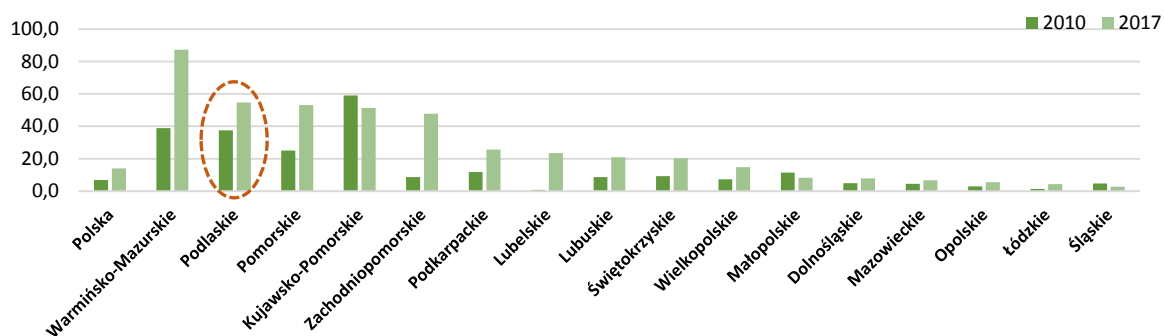
Zużycie energii elektrycznej w województwie podlaskim w 2017 roku wyniosło ponad 3,0 tys. GWh w ciągu roku (najmniej wśród wszystkich województw). Produkcja energii w regionie, która wyniosła w 2017 r. ponad 1,2 tys. GWh (0,7% produkcji energii elektrycznej ogółem w kraju), nie zaspokaja nawet w połowie rosnących potrzeb. Oznacza to, że województwo w dalszym ciągu jest uzależnione od importu energii elektrycznej. Rodzi to określone potrzeby związane z modernizacją sieci przesyłowych, które zapewnią odpowiedni poziom pewności zasilania na terenie województwa. Także sieć gazowa w województwie podlaskim jest bardzo słabo rozwinięta. W 2017 r. długość sieci gazowej wyniosła 1676 km (ostatnie miejsce w kraju). Tym samym województwo charakteryzuje się niskim, w porównaniu do wartości dla Polski, wskaźnikiem odsetka ludności korzystającej z sieci gazowej.

²⁰ Modernizacja istniejących połączeń kolejowych w ramach Magistrali Wschodniej zakłada połączenie ze sobą stolic województw we wschodniej części Polski, tj.: Rzeszowa, Lublina, Białegostoku, Olsztyna. Projekt jest finansowany z CEF, środków krajowych oraz programów operacyjnych współfinansowanych ze środków UE: Polska Wschodnia 2014-2020 (osiem projektów), Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (cztery projekty) oraz Regionalne Programy Operacyjne 2014-2020 (dwa projekty).

...dlatego ważne jest wykorzystanie potencjału regionu dla produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Województwo podlaskie w skali całego kraju osiąga najniższe wyniki w wytwarzaniu energii. Istotny w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego regionu jest więc dalszy rozwój instalacji opartych na odnawialnych źródłach energii, które przyczyniają się do produkcji aż 54,7 % energii w całym regionie – pod tym względem na tle innych regionów województwo podlaskie uplasowało się na drugim miejscu, jedynie za województwem warmińsko-mazurskim (Wykres 10). Od roku 2015 udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem zmniejsza się. Warto również zauważyć, iż w skali kraju, wartość tego wskaźnika ulega systematycznemu wzrostowi.

Wykres 10. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w latach 2010-2017 według województw (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Do preferowanych na terenie województwa podlaskiego sektorów OZE zalicza się energię z biomasy oraz energię słoneczną. Korzystne warunki rozwoju biomasy posiadają zarówno rejony o dobrze rozwiniętym rolnictwie, jak i jednostki osadnicze (przy wykorzystaniu osadów z oczyszczalni komunalnych) oraz tereny sąsiadujące z obiektami przemysłowymi, których odpad może być wykorzystany do produkcji energii (mleczarnie, tartaki). Pomimo nieco gorszych warunków rozwoju niż przeciętnie w kraju, koszty pozyskania energii słonecznej maleją, a opłacalność jej produkcji wzrasta. Jej zaletą jest niewątpliwie brak istotnych barier lokalizacyjnych – poza przyrodniczymi obszarami sieci ekologicznej województwa. W regionie istnieją możliwości rozwoju zarówno instalacji indywidualnych, jak i farm wielkoobszarowych. Ponadto sektor daje możliwość pozyskania zarówno energii cieplnej (kolektory słoneczne), jak i elektrycznej (panele fotowoltaiczne). Problemem rozwoju jest wysoka terenochłonność i wpływ na krajobraz.

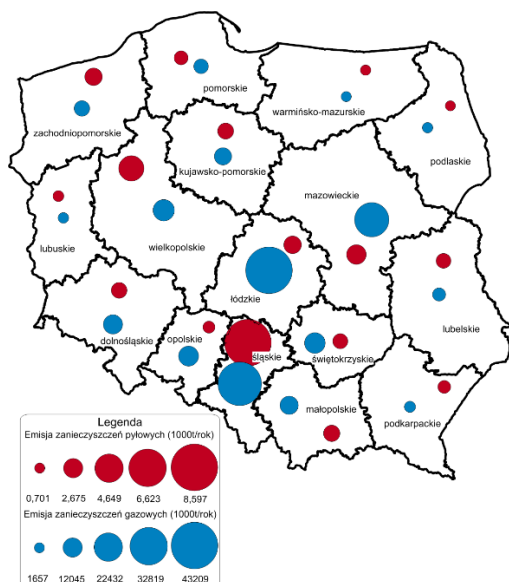
4.3. Przeciwdziałanie wykluczeniu informatycznemu

W ostatnich latach zauważalne są znaczące zmiany w zakresie rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej oraz rozwoju kompetencji informatycznych i informacyjnych mieszkańców.²¹

²¹ *Kompetencje informacyjne* obejmują umiejętności wyszukiwania informacji, rozumienia jej, oceny jej wiarygodności i przydatności. *Kompetencje informatyczne* to umiejętności wykorzystywania komputera i innych urządzeń elektronicznych, posługiwania się Internetem oraz korzystania z różnego rodzaju aplikacji i oprogramowania, a także tworzenia treści cyfrowych. *Ramowy katalog kompetencji cyfrowych*, dokument dostępny w Internecie, https://cppc.gov.pl/wp-content/uploads/zal.-13-Ramowy_katalog_kompetencji_cyfrowych.pdf (data dostępu: 07.12.2018 r.).

obszary występowania różnorodności biologicznej zostały objęte najwyższą formą ochrony przyrody: parki narodowe stanowią 4,57/100 km² powierzchni województwa (pierwsze miejsce w kraju), rezerwy przyrody – 1,17/100 km² (drugie miejsce w kraju). Uwzględniając całą powierzchnię obszarów NATURA 2000, przynajmniej jedną formą ochrony przyrody objęte jest ponad 40% powierzchni województwa podlaskiego²³.

Mapa 19. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w Polsce w 2017 roku (1000 t/rok)*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

odpadów komunalnych, w tym odpadów zbieranych selektywnie (278,7 tys. ton w 2017 r., przy 242,9 tys. ton w 2010 r.). Ciągłe dużym problemem w regionie są także „dzikie wysypiska”. Pomimo znacznego spadku ich powierzchni na przestrzeni ostatnich lat, w 2016 r. w województwie odnotowano 892 m² dzikich wysypisk na 100 km² powierzchni ogółem (dużo powyżej średnich wartości w kraju – 501 m²/100 km²). Ciągłym utrudnieniem pozostaje niedostateczny poziom kształtowania się postaw proekologicznych mieszkańców, nieprzystający system odbioru odpadów wielkogabarytowych, względy ekonomiczne (obowiązek uiszczania opłat za wywóz śmieci) oraz brak rzeczywistej weryfikacji podmiotów gospodarujących odpadami.

...co pociąga za sobą potrzebę dalszego rozwoju postaw ekologicznych w skali lokalnej...

W dyskursie publicznym coraz więcej miejsca poświęca się kwestiom ochrony przyrody i zdrowia człowieka. Z roku na rok rośnie świadomość ekologiczna społeczeństwa. Sprowadza się to głównie do aktywnych zachowań proekologicznych tj. gospodarowanie odpadami (w tym recykling), oszczędność wody w gospodarstwach domowych, rozwój takich idei jak gospodarka cyrkularna, czy green economy.

... a także dalszą rozbudowę infrastruktury technicznej, która jest jedną z determinant rozwoju regionu.

Walory środowiskowe oraz niski poziom emisji zanieczyszczeń sprawia, że województwo podlaskie jest jednym z najczystszych regionów w Polsce...

Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych identyfikowanych w regionie notuje najniższe wartości w porównaniu do pozostałych województw w kraju (Mapa 19). Siłą sprawczą jest w obserwowanej sytuacji niewielka liczba uciążliwych zakładów przemysłowych zlokalizowanych na terenie województwa.

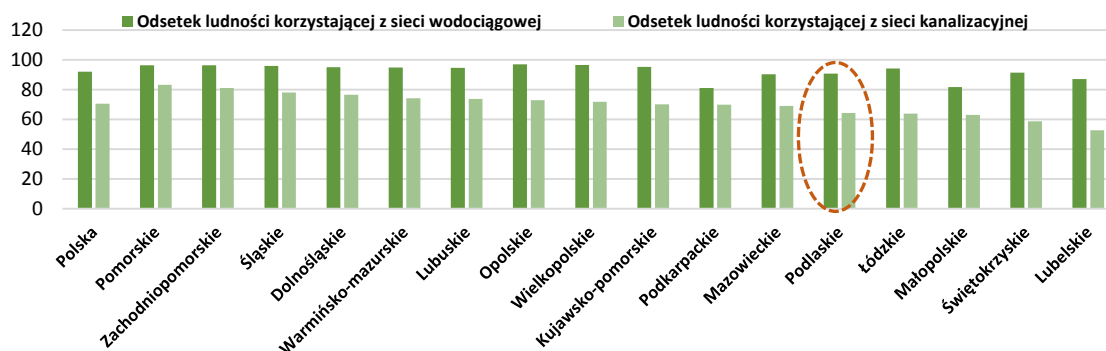
...jednak poważne zagrożenie dla ludzi i środowiska stwarza zwiększająca się z roku na rok liczba nagromadzonych odpadów...

Niewielka liczba uciążliwych zakładów zlokalizowanych na obszarze województwa przekłada się na ilość wytworzonych przez nie odpadów (druga pozycja w rankingu wszystkich regionów). Jednak w latach 2010-2017 wzrosła sumaryczna ilość zbieranych

²³ J. Burdziej, M. Kunz, *Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne*, [w:] M. Kunz, A. Nienartowicz (red.) *Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki*, Wyd. FUH DANIEL, Tuchola – Toruń 2013, s. 21.

Na przestrzeni lat 2010-2016, w regionie sukcesywnie zwiększała się liczba osób korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Korzystniej w skali regionu i kraju kształtuje się sytuacja pod kątem dostępu do sieci wodociągowej, do której podłączonych jest więcej gospodarstw domowych niż do sieci kanalizacyjnej (Wykres 11).²⁴ Dysproporcje w dostępie do infrastruktury technicznej zauważalne są na linii miasto-wieś. W lat 2010-2016 różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i kanalizacji w mieście zmniejszała się, zaś na obszarach wiejskich sytuacja kształtowała się odmiennie. Przyczyną tego stanu są długotrwałe zapóźnienia cywilizacyjne oraz mały przyrost inwestycji w przydomowe oczyszczalnie ścieków, a także intensywna suburbanizacja obejmująca często tereny wiejskie położone w pobliżu miast.

Wykres 11. Dostęp do infrastruktury technicznej w 2017 roku według województw (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Występowanie licznych gatunków flory i fauny w regionie kształtuje wizerunek obszaru cennego pod kątem poznawczym.

Województwo podlaskie posiada unikatowe, rzadkie i cenne walory turystyczne o randze międzynarodowej i krajowej, umożliwiające rozwój wybranych form aktywności turystycznej. Kompleksowa ocena atrakcyjności turystycznej, uwzględniająca walory wypoczynkowe, osobliwości przyrodnicze i kulturowe, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną, pozwala wyróżnić na obszarze województwa podlaskiego następujące rejon turystyczne o znaczeniu międzynarodowym:

- Puszcza Białowieska – z Białowieskim Parkiem Narodowym²⁵ predestynowana do rozwoju turystyki krajoznawczej, przyrodniczej i kulturowo-etnicznej oraz wypoczynku;
- Dolina Biebrzy – z unikalnym Biebrzańskim Parkiem Narodowym, predysponowanym do rozwoju turystyki krajoznawczej, przyrodniczej i kulturowo-etnicznej oraz wypoczynku;
- Puszcza Augustowska – z Wigierskim Parkiem Narodowym, Kanałem Augustowskim, Czarną Hańczą i uzdrowiskiem Augustów, predestynowana do rozwoju wypoczynku pobytowego,

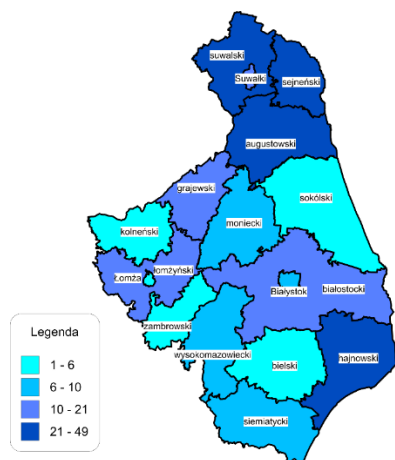
²⁴ W 2010 roku wyposażenie gmin w wodociągi w regionie nie odbiegało od średnich wartości notowanych w kraju, a nawet nieznacznie je przewyższało (87,6% - Podlaskie, 87,4% - Polska). W 2017 roku z infrastruktury wodociągowej korzystało 90,6% mieszkańców regionu (12 miejsce w kraju). Poprawie uległ stan pod względem dostępności kanalizacji. W 2010 roku z sieci kanalizacyjnej korzystała podobna liczba mieszkańców, co średnio w kraju (60% wobec średniej 62%). W 2017 roku różnica w poziomie dostępności do tej formy urządzeń sieciowych w regionie i kraju wyniosła 6,2 pkt. proc. na niekorzyść województwa podlaskiego.

²⁵ Uznaną przez UNESCO w 1977 r. za światowy Rezerwat Biosfery, a od 1979 r. jako jedyny polski obiekt przyrodniczy znajduje się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości.

turystyki aktywnej, krajoznawczej, przyrodniczej i kulturowo-etnicznej, lecznictwa sanatoryjnego²⁶ oraz sportów wodnych.²⁷

Wokół obszarów występowania cennych walorów turystycznych rozwijają się, na wysokim poziomie i o wysokim standardzie, usługi noclegowe i gastronomiczna baza turystyczna. Intensywność funkcji turystycznej w regionie jest mniejsza od średniej dla kraju i znacznie zróżnicowana wewnątrz województwa. Przestrzenny rozkład bazy noclegowej pozostaje w bezpośrednim związku z najbardziej rozpoznawalnymi w kraju destynacjami turystycznymi regionu, tj. Suwalszczyzna, Puszcza Augustowska oraz Puszcza Białowieska (Mapa 20). Jednak analizując stopień wykorzystania bazy noclegowej należy stwierdzić, że choć jest ona rozwinięta, nadal nie jest w pełni wykorzystywana przez turystów (Mapa 21).

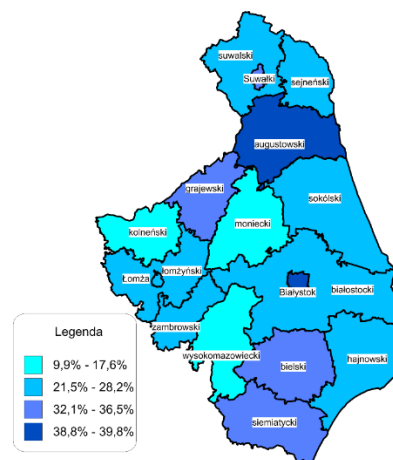
Mapa 20. Miejsca noclegowe na 1000 ludności ogółem w powiatach województwa podlaskiego w 2017 roku*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Mapa 21. Poziom wykorzystanie miejsc noclegowych w powiatach województwa podlaskiego w 2017 roku*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

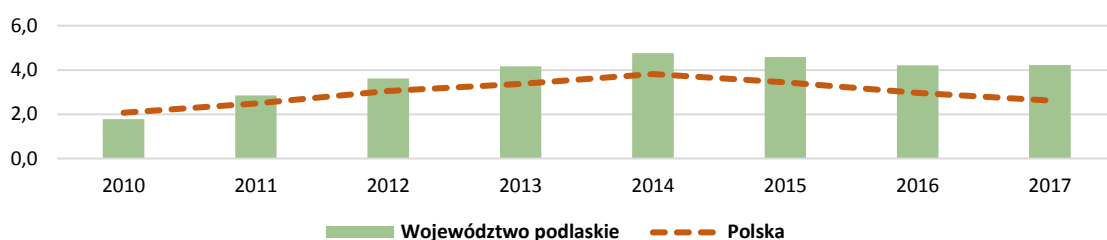
Dynamiczny proces transformacji obszarów wiejskich, wysoki udział i konkurencyjność sektora rolno-spożywczego, w tym jego specjalizacja, stanowią jeden z potencjałów rozwojowych województwa.

Województwo podlaskie należy do grupy regionów charakteryzujących się dynamicznym rozwojem rolnictwa ekologicznego. Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat, w ogólnej powierzchni użytków rolnych, do roku 2014 zarówno w województwie podlaskim, jak i w Polsce wykazywał tendencje wzrostowe (Wykres 12). W 2010 r. ekologiczne gospodarstwa rolne stanowiły 10% wszystkich ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce (5 miejsce w Polsce). W roku 2017 udział ten wyniósł 15,9%, co plasowało województwo na drugim miejscu w kraju. Zwiększeniu uległa również powierzchnia użytków rolnych objętych systemem kontroli w rolnictwie, tj. certyfikacją (z 6,1% w roku 2010 – 9 miejsce, do 11,7% w roku 2017 – miejsce 3 w kraju).

²⁶ Baza sanatoryjna rozwija się na terenie dwóch miast posiadających status uzdrowiska, tj. Augustowa i Supraśla. Szpitale uzdrowiskowe i sanatoria uzdrowiskowe w 2017 roku dysponowały łącznie 275 łózkami. Liczba kuracjuszy leczonych stacjonarnie wyniosła 3128 osób.

²⁷ Załącznik nr 1, Samorząd Województwa Podlaskiego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego*, Uchwała NR XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 2777 z dnia 11.07.2017 r.), s. 82-83.

Wykres 12. Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w ogólnej powierzchni użytków rolnych w latach 2010-2017

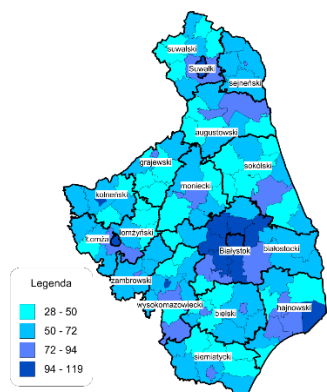

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Zadania ochronne przewidziane dla obszarów cennych przyrodniczo powodują konsekwencje dla gospodarstw rolnych – znaczna część walorów przyrodniczych objętych ochroną w ramach sieci NATURA 2000 leży w strefie oddziaływania rolnictwa, przede wszystkim na trwałych użytkach zielonych. Postępującej intensyfikacji rolnictwa (tym samym upraszczania ekosystemów) mają zapobiec motywujące programy rolnośrodowiskowe.

4.5. Spójność terytorialna regionu

Mapa 22. Podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie podlaskim w 2017 roku według gmin*

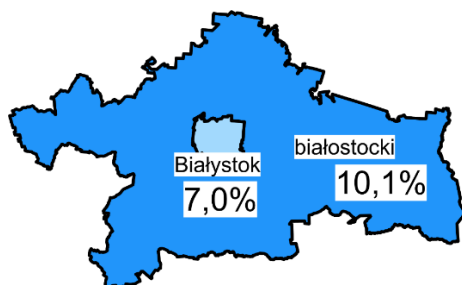
* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Najsilniejszym w regionie biegunem wzrostu jest Białystok...

Białystok to najsilniejszy w regionie biegun wzrostu, którego pozytywne oddziaływanie odczuwalne jest w otaczających go gminach, wchodzących w skład powiatu białostockiego. Miasto Białystok posiada najwyższy poziom przedsiębiorczości, mierzony liczbą podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (119), spośród wszystkich gmin województwa podlaskiego. Wysoki poziom przedsiębiorczości (co świadczy o pozytywnym oddziaływaniu Białegostoku) widoczny jest także w gminach sąsiadujących ze stolicą regionu (Mapa 22).

Mapa 23. Stopa bezrobocia rejestrowanego w mieście Białystok i powiecie białostockim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL. Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

...choć korzyści gospodarcze wynikające z bliskości Białegostoku dla sąsiadujących obszarów są ciągle ograniczone...

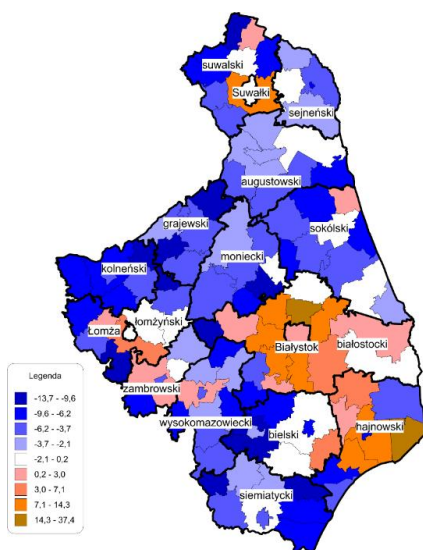
Pozytywne oddziaływanie, zauważalne w przypadku poziomu przedsiębiorczości, nie jest jednak tak widoczne w przypadku innych wskaźników gospodarczych. Miasto Białystok charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem bezrobocia oraz wysokim poziomem przeciętnego wynagrodzenia. Nie przekłada się to jednak na wskaźniki powiatu białostockiego. Poziom bezrobocia rejestrowanego

w Białymstoku wynosił 7% w roku 2017, a w białostockim powiecie ziemskim (który tworzą przede wszystkim gminy otaczające stolicę województwa) jest na zdecydowanie wyższym poziomie – 10,2%

w roku 2017 (Mapa 23). Analogicznie stosunkowo wysoki poziom przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w stolicy województwa (4 164,59 zł) nie przekłada się na wysoki poziom wynagrodzeń w białostockim powiecie ziemskim, gdzie wartość w roku 2017 wyniosła 3 614,69 zł brutto. Oznacza to, że na obecnym poziomie rozwoju obszaru funkcjonalnego Białegostoku, korzyści gospodarcze dla miejscowości sąsiadujących ze stolicą województwa są ograniczone.

...ruchy migracyjne świadczą o tym, że sytuacja gospodarcza obszarów sąsiednich (a także Białegostoku) może się w najbliższym czasie zmienić.

Mapa 24. Saldo migracji wewnętrznych w przeliczeniu na 1000 osób w gminach województwa podlaskiego*

* przedziały danych są domknięte lewostronnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W otoczeniu Białegostoku zaczynają występować procesy o charakterze deglomeracyjnym – ruch ludności ze stolicy województwa do otaczających go mniejszych jednostek osadniczych. Proces ten wyraźnie widać na podstawie analizy ruchów migracyjnych w gminach (Mapa 24).²⁸ Jeżeli proces będzie się utrzymywał, można spodziewać się, iż w najbliższych latach liczba ludności miasta Białystok zacznie spadać, a wraz z ludnością więcej przedsiębiorstw będzie zmieniać lokalizację – z miasta do obszarów podmiejskich. W rezultacie w przyszłości można spodziewać się, iż sytuacja gospodarcza w gminach otaczających miasto Białystok będzie ulegała dalszej poprawie w formie spadającego poziomu bezrobocia i rosnących płac. Nie jest natomiast pewne czy proces ten nie osłabi gospodarczo samego Białegostoku.

Na tle innych stolic wojewódzkich poziom rozwoju gospodarczego Białegostoku jest niski...

Pomimo korzystnych wskaźników przedsiębiorczości miasta Białystok na tle reszty regionu, poziom przedsiębiorczości w Białymstoku jest niski w porównaniu do innych stolic województwa (nawet w odniesieniu do stolic makroregionu Polski Wschodniej). Wśród wszystkich stolic polskich województw, Białystok posiada najniższy poziom wskaźnika „podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności”. Jednak pod względem rocznej dynamiki zmian wartości analizowanego wskaźnika, czy też dynamiki zmian w okresie 2013-2017, sytuacja Białegostoku ulega względnej poprawie w porównaniu z innymi miastami (zmiana w regionie o 6,3 % przy średniej dla wszystkich stolic 6,2%).

...miasto plasuje się jednak wysoko pod względem jakości życia.

Białystok wyróżnia się wśród innych miast Polski pod względem jakości życia i zadowolenia mieszkańców. Według *Diagnozy Społecznej 2015* aż 68,3% Białostoczan jest zadowolonych ze swojego miejsca zamieszkania, był to piąty wynik wśród 29 przebadanych miast (Białystok wyprzedzają Gdynia, Gdańsk, Toruń i Kraków)²⁹. Z kolei w raporcie PwC z 2018 *Walka o lepsze powietrze*, Białystok został oceniony jako druga (za Gdańskiem) z 12 badanych polskich metropolii, pod kątem kapitału jakości

²⁸ W roku 2017 saldo migracji do gmin graniczących z miastem Białystok było dużo wyższe niż w przypadku samego miasta (0,2 na 1000 mieszkańców w Białymstoku, w gminach Wasilków, Turośń Kościelna oraz Dobrzyniewo Duże odpowiednio: 19,7; 13,3; 12,9).

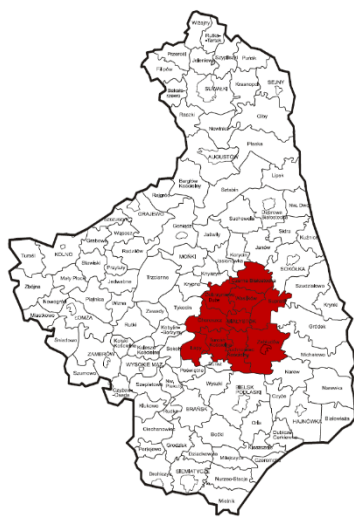
²⁹ *Diagnoza społeczna 2015 warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015.

życia w zakresie stanu środowiska³⁰. W badaniu *World Bank Doing Business in Poland 2015* Białystok został oceniony jako trzecie z 18 miast pod kątem łatwości prowadzenia działalności gospodarczej (za Bydgoszczą i Olsztynem) – najwyżej oceniono czas i poziom skomplikowania procedury uzyskiwania pozwolenia na budowę³¹.

Harmonijny rozwój Białegostoku wraz z jego obszarem funkcjonalnym może w przyszłości być impulsem rozwojowym dla jeszcze większej części województwa podlaskiego.

W celu harmonijnego rozwoju miasta Białystok oraz otaczających go gmin powołano w grudniu 2013

Mapa 25. Obszar Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

w kolejnej perspektywie finansowej, planowana jest zmiana podejścia do obszarów strategicznej interwencji, zgodnie z którą obszary funkcjonalne miast wojewódzkich nie będą obligatoryjnie objęte instrumentem ZIT.

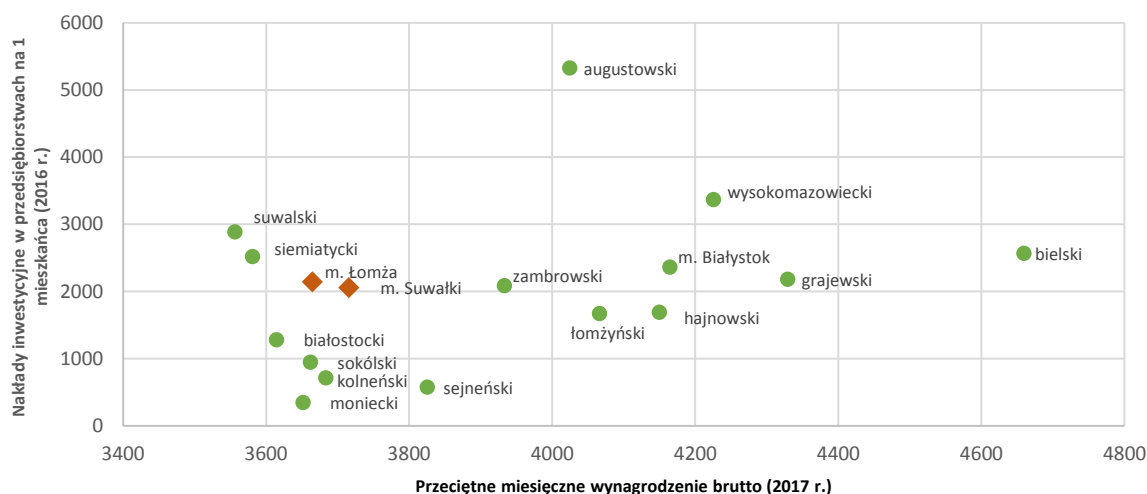
Istotna jest także rola subregionalnych ośrodków Łomży i Suwałk, które dysponują znaczącym potencjałem społeczno-gospodarczym...

W województwie podlaskim dwa miasta poza stolicą województwa posiadają status miasta na prawach powiatu, są to Suwałki (69,6 tys. mieszkańców) oraz Łomża (63,1 tys. mieszkańców). Obydwa miasta charakteryzują się zdecydowanie wyższym poziomem przedsiębiorczości w porównaniu z pozostałym obszarem województwa (z wyłączeniem miasta Białystok). Poziom przedsiębiorczości nie zawsze pozytywnie przekłada się w przypadku analizowanych miast na pozytywne wartości pozostałych wskaźników społeczno-gospodarczych np. w obu ośrodkach odnotowano relatywnie niskie wynagrodzenia i niski udział nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach (Wykres 13).

³⁰ *Walka o lepsze powietrze – Polskie metropolie w obliczu zagrożeń ekologicznych i uciążliwości ruchu drogowego*, PwC, Warszawa 2018.

³¹ *Doing Business in Poland 2015*, World Bank, Waszyngton 2015.

Wykres 13. Porównanie wybranych wskaźników społeczno-gospodarczych dla powiatów województwa podlaskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

...choć ich oddziaływanie jest ciągle ograniczone.

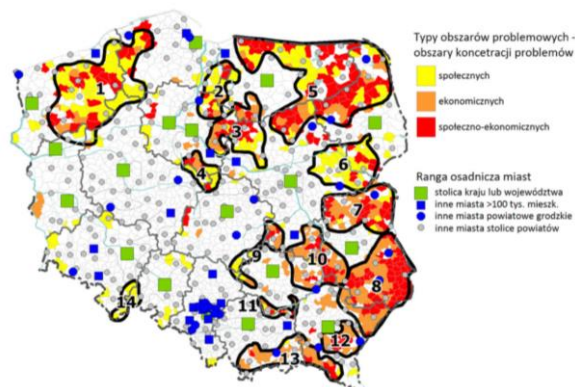
Wiele obszarów województwa podlaskiego zagrożonych jest postępującą peryferyzacją, a subregionalne ośrodki wzrostu nie są na tyle silne, aby ich pozytywne oddziaływanie było w stanie odwrócić te tendencje. Co więcej zła sytuacja regionów otaczających Łomżę i Suwałki może stanowić dla nich samych poważną barierę rozwojową. Wydaje się, że problem ten w większym stopniu dotyka Łomżę niż miasto Suwałki, w otoczeniu którego widoczne są pozytywne trendy (wzrost liczby podmiotów gospodarczych i spadek bezrobocia w powiecie suwalskim). Analogiczna sytuacja nie występuje jednak w przypadku miasta Łomży. Wysoki poziom przedsiębiorczości w mieście nie przekłada się na jego wzrost w powiecie łomżyńskim. Ponadto stopa bezrobocia zarówno w Łomży, jak i w powiecie łomżyńskim jest wyższa od średniej w województwie. Miasto Suwałki posiada dogodniejsze warunki do rozwoju gospodarczego z racji swojego położenia blisko granicy polsko-litewskiej oraz polsko-rosyjskiej. Ponadto Suwałki są położone na ważnym szlaku komunikacyjnym łączącym Warszawę z krajami bałtyckimi. Natomiast poważną barierą rozwojową Łomży jest słabe skomunikowanie miasta – szczególnie brak połączeń kolejowych z Białymstokiem i Warszawą.

Na tle regionu wyróżnia się także Bielsk Podlaski.

Pozycja Bielska wynika z silnie rozwiniętych na jego obszarze branży budowlanej oraz ulokowania w mieście i jego okolicach dużych przedsiębiorstw w innych branżach (spożywcza, drzewna). Kilka dużych, dobrze prosperujących zakładów posiada duży wpływ na poziom lokalnych wynagrodzeń – w powiecie bielskim od paru lat rejestruje się najwyższe przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wśród wszystkich powiatów województwa podlaskiego. Bielsk Podlaski to miasto o silnej pozycji gospodarczej zwłaszcza w porównaniu z innymi jednostkami osadniczymi podobnej wielkości. Posiada ono niewątpliwie przewagi konkurencyjne jednak boryka się z bardzo poważnym problemem demograficznym. Wyludnianie się Bielska Podlaskiego może prowadzić do utraty przez to miasto jego funkcji gospodarczych. W latach 2014-2017 liczba ludności w powiecie bielskim spadła o 3,0% (najwyższy spadek wśród wszystkich powiatów województwa).

W regionie zidentyfikowano liczne obszary problemowe, w których koncentrują się negatywne zjawiska społeczne i ekonomiczne.

Mapa 26. Delimitacja obszarów problemowych

Źródło: *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.

zagęszczeniu problemów zarówno społecznych jak i ekonomicznych. Sprawia to z jednej strony, że wspomniane ośrodki miejskie wraz z ich otoczeniem wyróżniają się pod względem gospodarczym na tle podregionów, w których się znajdują. Z drugiej strony, świadczy o jedynie bardzo lokalnym zasięgu pozytywnego oddziaływania tych ośrodków. Ponadto, położenie w okolicy obszarów problemowych stanowi barierę rozwojową i może prowadzić do tracenia przez miasta swoich funkcji (zarówno gospodarczych jak i społecznych). W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju wskazano 122 miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Wśród nich, aż 7 znajdowało się na terenie województwa podlaskiego (Łomża, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Zambrów, Augustów, Grajewo, Sokółka).

Na potrzeby *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* wykonano delimitację obszarów problemowych, których przeważająca większość znajduje się na terytorium Polski Wschodniej. Znaczna część województwa podlaskiego uznana została za obszary problemowe pod kątem koncentracji problemów społecznych, ekonomicznych oraz społeczno-ekonomicznych (Mapa 26). Żadne z trzech podlaskich miast na prawach powiatu ani ich bezpośrednie sąsiedztwo nie zalicza się do obszarów uznanych za problemowe, jednak dalsze otoczenie zarówno Łomży jak i Suwałk stanowią regiony o dużym

5. Źródła wykorzystane w syntezie

1. Burdziej J., Kunz M., *Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne*, [w:] M. Kunz, A. Nienartowicz (red.) *Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki*, Wyd. FUH DANIEL, Tuchola – Toruń 2013.
2. *Diagnoza społeczna 2015 warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015.
3. *Doing Business in Poland 2015*, World Bank, Waszyngton 2015.
4. Grabowiecki J., Fiedorczuk M., *Wymiana handlowa regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, „Europa Regionum” 2013, tom XVI.
5. Komornicki T., Rosik P. i in., *Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020*, Warszawa 2017.
6. *Ochrona środowiska i leśnictwa w województwie podlaskim w 2016 roku*, Urząd Statystyczny w Białymstoku.
7. Panek T., *Warunki życia gospodarstw domowych. Analiza porównawcza warunków życia gospodarstw domowych w układzie wojewódzkim. Diagnoza Społeczna 2015, Warunki i Jakość Życia Polaków – Raport*, „Contemporary Economics” 9/4.
8. *Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3)*.
9. *Raportu o stanie rynku telekomunikacyjnego w 2017 roku*, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa, 2018.
10. *Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2014-2020*, Białystok 2015.
11. *Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2014-2020*, Białystok 2018.
12. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.
13. Szwacka-Mokrzycka J., Miara A., *Regionalne inteligentne specjalizacje szansą rozwoju sektora rolno-spożywczego w województwie podlaskim*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2016, tom XVIII, Zeszyt 1.
14. *Walka o lepsze powietrze – Polskie metropolie w obliczu zagrożeń ekologicznych i uciążliwości ruchu drogowego*, PwC, Warszawa 2018.
15. Załącznik nr 1, Samorząd Województwa Podlaskiego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego*, Uchwała NR XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 2777 z dnia 11.07.2017 r.), s. 82-83.

Źródła internetowe:

1. <https://cordis.europa.eu/>
2. https://cppc.gov.pl/wp-content/uploads/zal.-13-Ramowy_katalog_kompetencji_cyfrowych.pdf
3. https://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz_sie_wiecej_o_programie/zapoznaj_sie_z_prawem_i_dokument/plan-rozwoju-przedsiębiorczości-w-oparciu-o-inteligentne-specjalizacje-województwa-podlaskiego-na-lata-2015-2020.html
4. <https://rynekpiernoty.pl/iadomości-mieszkaniowe/ranking-380-powiatow-gdzie-mieszka-REGON-najlepiej/8471/>
5. <http://ulc.gov.pl/pl/lotniska/rejestr-lotnisk-i-ewidencja-ladowisk>
6. <https://wbdata.pl/dostepnosc-polskich-lotnisk-2015-suplement/>
7. <http://wupbialystok.praca.gov.pl/monitoring-zawodow-deficytowych-i-nadwyzkowych-raporty>
8. <https://www.nauka.gov.pl/komunikaty/wyniki-kompleksowej-oceny-jakosci-dzialalnosci-naukowej-lub-badawczo-rozwojowej-jednostek-naukowych-2017.html>
9. <http://www.perspektywy.pl/RSW2018/ranking-uczelni-akademickich>

6. Spisy

6.1. Spis tabel

Tabela 1. Grupy PKD o najwyższych wartościach współczynnika LQ w latach 2010-2016.....19

Tabela 2. Kluczowe inwestycje transportowe w części przebiegające przez województwo podlaskie 24

6.2. Spis wykresów

Wykres 1. Zmiana liczby osób z wykształceniem wyższym w latach 2011-2017 6

Wykres 2. Dynamika organizacji pozarządowych wg województw w latach 2008-2016 8

Wykres 3. Wydajność pracy na 1 pracującego w województwie podlaskim i w Polsce (Polska=100) . 12

Wykres 4. Wartość dodana brutto w województwie podlaskim i w Polsce w latach 2010-2017 (Polska =100) 12

Wykres 5. Struktura wartości dodanej brutto w Polsce i województwie podlaskim według sekcji PKD w 2017 roku 13

Wykres 6. Struktura wartości dodanej brutto w województwie podlaskim według sekcji PKD w latach 2010-2017 (w %) 13

Wykres 7. Eksport i dostawy wewnątrzspółnotowe województwa podlaskiego w latach 2010-2017 (w mld zł)..... 14

Wykres 8. Odsetek długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej według województw (w %) 22

Wykres 9. Wskaźnik drogowej i kolejowej dostępności transportowej w latach 2013-2017 według województw 23

Wykres 10. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w latach 2010-2017 według województw (%)..... 25

Wykres 11. Dostęp do infrastruktury technicznej w 2017 roku według województw (w %) 28

Wykres 12. Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w ogólnej powierzchni użytków rolnych w latach 2010-2017..... 30

Wykres 13. Porównanie wybranych wskaźników społeczno-gospodarczych dla powiatów województwa podlaskiego..... 33

6.3. Spis map

Mapa 1. Obszary problemów depopulacji..... 4

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w latach 2013-2017 (os./1000 mieszkańców) 4

Mapa 3. Zaawansowanie procesów starzenia się społeczeństwa w powiatach w 2017 r. (w os.)..... 5

Mapa 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2017 roku..... 5

Mapa 5. Powiaty, w których żyje się najlepiej 6

Mapa 6. Podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie podlaskim w 2017 roku według gmin..... 10

Mapa 7. Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie podlaskim w 2017 roku..... 10

Mapa 8. Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2017 (w zł) 11

Mapa 9. Wielkość i dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w województwie podlaskim w 2015 roku (podmioty pow. 9 pracujących) 14

Mapa 10. Udział eksportu i dostaw wewnątrzspółnotowych podlaskich przedsiębiorstw do wybranych krajów w eksporcie i dostawach wewnątrz- wspólnotowych ogółem w 2017 r.....	15
Mapa 11. Rozkład przestrzenny eksportu w województwie podlaskim w 2015 roku.....	15
Mapa 12. Przedsiębiorstwa przemysłowe aktywne innowacyjnie w % ogółu przedsiębiorstw przemysłowych w latach 2015-2017.....	16
Mapa 13. Przedsiębiorstwa z sektora usług aktywne innowacyjnie w % ogółu przedsiębiorstw z sektora usług w latach 2015-2017.....	16
Mapa 14. Gęstość linii kolejowych według województw w 2017 roku.....	22
Mapa 15. Czas dojazdu z gmin do miasta powiatowego.....	23
Mapa 16. Czas dojazdu z gmin do Białegostoku.....	23
Mapa 17. Miejscowości bez dostępu do Internetu.....	26
Mapa 18. Podmioty gospodarcze posiadające dostęp do szerokopasmowego Internetu w 2017 roku (w %).....	26
Mapa 19. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w Polsce w 2017 roku (1000 t/rok).....	27
Mapa 20. Miejsca noclegowe na 1000 ludności ogółem w powiatach województwa podlaskiego w 2017 roku.....	29
Mapa 21. Poziom wykorzystanie miejsc noclegowych w powiatach województwa podlaskiego w 2017 roku.....	29
Mapa 22. Podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie podlaskim w 2017 roku według gmin.....	30
Mapa 23. Stopa bezrobocia rejestrowanego w mieście Białystok i powiecie białostockim w 2017 roku.....	30
Mapa 24. Saldo migracji wewnętrznych w przeliczeniu na 1000 osób w gminach województwa podlaskiego.....	31
Mapa 25. Obszar Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.....	32
Mapa 26. Delimitacja obszarów problemowych.....	34

WSKAŹNIKI MONITOROWANIA

1. Wskaźniki monitorowania celów operacyjnych SRWP¹

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
Cel operacyjny 1.1. Przemysły przyszłości	1. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki (przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 9 osób)	%	BDL	9,8 (2017)	wzrost
	2. Nowo zarejestrowane spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w sektorze prywatnym	szt.	BDL	8 (2018)	wzrost
	3. Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat w ogólnej powierzchni użytków rolnych	%	STRATEG	3,9 (2018)	wzrost
	4. Udział patentów przyznanych przedsiębiorstwom i osobom fizycznym przez UPRP w liczbie zgłoszeń ogółem	%	Obliczenia własne na podstawie BDL	26 (2018)	wzrost
	5. Udział przyznanych w UPRP praw ochronnych wzorów użytkowych w liczbie zgłoszeń ogółem	%	Obliczenia własne na podstawie BDL	118 (2018)	wzrost
	6. Udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej formy współpracy w przedsiębiorstwach aktywnych innowacyjnie	%	BDL	10,8 (2017)	wzrost

¹ Zestaw wskaźników może ulegać zmianie zgodnie z założeniami Systemu monitorowania zawartym w SRWP 2030.

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
Cel operacyjny 1.2. Podlaski system otwartych innowacji	7. Udział patentów przyznanych jednostkom naukowym Polskiej Akademii Nauk, instytutom badawczym, szkołom wyższym w liczbie zgłoszeń ogółem	%	Obliczenia własne na podstawie BDL	53 (2018)	wzrost
	8. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w relacji do PKB	%	BDL	0,8 (2017)	wzrost
	9. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w relacji do PKB	%	BDL	0,4 (2016)	wzrost
	10. Udział nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w nakładach na działalność B+R ogółem	%	BDL	30 (2017)	wzrost
Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość	11. Współczynnik przyjęć do pracy	%	STRATEG	21,7 (2018)	wzrost
	12. Udział eksportu do Białorusi, Rosji, Ukrainy, Litwy, Łotwy i Estonii w eksporcie ogółem województwa podlaskiego	%	Obliczenia własne na podstawie danych KAS	19,3 (2018)	wzrost
	13. Cudzoziemcy prowadzący działalność gospodarczą	os.	Portal Statystyczny ZUS	393 (2018)	wzrost
	14. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto	zł	BDL	4264,04 (2018)	wzrost
	15. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	os.	STRATEG	648 (2017)	wzrost
	16. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych	%	STRATEG	18,2 (2017)	wzrost
	17. Stopień wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych	%	BDL	29,2 (2018)	wzrost
Cel operacyjny 1.4. Rewolucja energetyczna	18. Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%	BDL	68,3 (2018)	wzrost

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
i gospodarka obiegu zamkniętego	19. Stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii elektrycznej	%	STRATEG	36,9 (2017)	wzrost
	20. Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku ogółem	%	BDL	26,9 (2018)	wzrost
	21. Udział odpadów (z wyłączeniem komunalnych) poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	STRATEG	81,8 (2017)	wzrost
	22. Wskaźnik recyklingu odpadów komunalnych	%	Obliczenia własne na podstawie BDL	29,1 (2018)	wzrost
Cel operacyjny 1.5 E-podlaskie	23. Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe	%	BDL	15,9 (2017)	wzrost
	24. Odsetek przedsiębiorstw posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu	%	BDL	92,9 (2018)	wzrost
Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy	25. Udział osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i szkoleniu	%	STRATEG	5,2 (2018)	wzrost
	26. Zdawalność egzaminu maturalnego	%	STRATEG	80 (2017)	wzrost
	27. Saldo migracji osób w wieku 25-34 lata	os.	Obliczenia własne na podstawie BDL	-1374 (2018)	wzrost ²
	28. Liczba słuchaczy studiów podyplomowych i uczestników studiów doktoranckich przypadająca na 1000 mieszkańców	os.	BDL	2,9 (2018)	wzrost
	29. Struktura wykształcenia zarejestrowanych bezrobotnych w okresie 12 m-cy od dnia ukończenia nauki (absolwentów).	%	WUP Białystok	(2018)	–
	– wyższe			35,4	
	– policealne i średnie zawodowe			30,3	
	– średnie ogólnokształcące			20,6	

² Zakładana tendencja zmian dotyczy wartości wskaźnika.

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
	– zasadnicze zawodowe			12,6	
	– gimnazjalne i poniżej			1,1	
	30. Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wg BAEL	%	STRATEG	57,2 (2017)	wzrost
	31. Odsetek absolwentów szkół wyższych na kierunkach technicznych i przyrodniczych (bez cudzoziemców) – według klasyfikacji ISCED-F 2013	%	STRATEG	28,6 (2017)	wzrost
	32. Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących)	%	STRATEG	45,2 (2017)	wzrost
Cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy	33. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	%	STRATEG	20,8 (2018)	spadek
	34. Przeciętne miesięczne wydatki na kulturę i rekreację na 1 osobę w gospodarstwie domowym	zł	STRATEG	53,6 (2018)	wzrost
	35. Udział członków kół, klubów, sekcji senior i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej	%	Obliczenia własne na podstawie BDL	1,3 (2018)	wzrost
	36. Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	szt.	BDL	114 (2018)	wzrost
	37. Łóżka w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych na 100 tys. ludności	szt.	BDL	72,1 (2018)	wzrost
	38. Liczba ludności na łóżko w szpitalach ogólnych	os.	BDL	201 (2018)	spadek

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
	39. Osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności	os.	BDL	437 (2018)	spadek
	40. Wskaźnik bierności zawodowej	%	Obliczenia własne na podstawie BAEL	44,2 (2018)	spadek
Cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	41. Drogi publiczne ogółem o nawierzchni twardej ulepszonej na 100 km ²	%	STRATEG	61,8 (2018)	wzrost
	42. Przewozy pasażerskie (komunikacja miejska)	mln os.	STRATEG	101,8 (2018)	wzrost
	43. Ścieżki rowerowe na 100 km ²	km	STRATEG	2,9 (2018)	wzrost
	44. Pojemność obiektów małej retencji wodnej na 1 km ² powierzchni	dam ³	Obliczenia własne na podstawie BDL	0,2 (2018)	wzrost
	45. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej na 1 mieszkańca	zł	STRATEG	360,8 (2018)	wzrost
	46. Wielkość całkowitej emisji dwutlenku węgla w przeliczeniu na 100 km ²	tys. ton	Obliczenia własne na podstawie GUS	26,4 (2016)	spadek
Cel operacyjny 3.1. Dobre zarządzanie	47. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną	%	STRATEG	36,3 (2018)	wzrost
	48. Odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących Internet w kontaktach z administracją publiczną	%	STRATEG	93,7 (2017)	wzrost
	49. Wydatki inwestycyjne JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca	zł	Obliczenia własne na podstawie BDL	2045,51 (2018)	–
	50. Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni całkowitej ogółem	%	STRATEG	16,2 (2018)	wzrost
	51. Frekwencja wyborcza	%	https://wybory.gov.pl	57,0 (2019)	-

Cel operacyjny	Wskaźniki celów	Miara	Źródło	Wartość bazowa (rok)	Tendencja zmian
Cel operacyjny 3.2. Kapitał społeczny	52. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców	szt.	BDL	34 (2018)	wzrost
	53. Kwota odpisu 1% podatku na jednego pracującego	zł	Obliczenia własne na podstawie MF i GUS BDL	35,7 (2017)	wzrost
Cel operacyjny 3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne	54. Liczba zawartych partnerstw międzynarodowych	szt.	Własne	-	wzrost ³
	55. Liczba zawartych partnerstw ponadregionalnych	szt.	Własne	-	wzrost ⁴
Cel operacyjny 3.4. Gościnny region	56. Odsetek studentów cudzoziemców studiujących na podlaskich uczelniach	%	STRATEG	3,9 (2018)	wzrost
	57. Noclegi udzielone na 1000 ludności	szt.	BDL	1024,3 (2018)	wzrost
	58. Liczba cudzoziemców - kuracjuszy leczonych stacjonarnie w szpitalach uzdrowiskowych i sanatoriach uzdrowiskowych	os.	BDL	343 (2018)	wzrost
	59. Liczba wydanych zezwoleń na pracę cudzoziemcom w stosunku do liczby pracujących	%	Obliczenia własne na podstawie WPSZ i BDL	0,7 (2017)	wzrost
	60. Liczba wydanych oświadczeń powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi w stosunku do liczby pracujących	%	Obliczenia własne na podstawie WPSZ i BDL	4,5 (2017)	wzrost

³ Po określeniu definicji partnerstwa międzynarodowego, wzrost będzie monitorowany w odniesieniu do wartości zidentyfikowanej w pierwszym roku sprawozdawczym.

⁴ Po określeniu definicji partnerstwa ponadregionalnego, wzrost będzie monitorowany w odniesieniu do wartości zidentyfikowanej w pierwszym roku sprawozdawczym.

2. Wskaźniki monitorowania OSI SRWP⁵

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
OSI 1 Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze						
Wskaźnik	Saldo migracji na pobyt stały, w ruchu wewnętrznym i zagranicznym ⁶		Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych		Różnica pomiędzy liczbą podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych a wyrejestrowanych z rejestru REGON	
Źródło	BDL		BDL		Obliczenia własne na podstawie BDL	
Miara	os.		%		szt.	
Augustów	- 36 (2018)	wzrost	57,6 (2018)	wzrost	40 (2018)	wzrost
Łomża	-215 (2018)	wzrost	39,7 (2018)	wzrost	53 (2018)	wzrost
Sokółka	-92 (2018)	wzrost	73,6 (2018)	wzrost	24 (2018)	wzrost
Bielsk Podlaski	-190 (2018)	wzrost	51,1 (2018)	wzrost	73 (2018)	wzrost
Zambrów	-75 (2018)	wzrost	42,9 (2018)	wzrost	135 (2018)	wzrost
Hajnówka	-116 (2018)	wzrost	45,0 (2018)	wzrost	5 (2018)	wzrost
Grajewo	-105 (2018)	wzrost	22,7 (2018)	wzrost	30 (2018)	wzrost
OSI 2 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją						
Wskaźnik	Pracujący na 1000 ludności		Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca		Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego (poniżej progu dochodowego)	
Źródło	BDL		BDL		BDL	
Miara	os.		zł		%	
Obszar z problemami społeczno-ekonomicznymi						
Jasionówka	45 (2018)	wzrost	1199,8 (2018)	wzrost	9,9 (2018)	spadek

⁵ Zestaw wskaźników może ulegać zmianie zgodnie z założeniami Systemu monitorowania zawartym w dokumencie SRWP 2030.

⁶ W przypadku wskaźnika Saldo migracji na pobyt stały, w ruchu wewnętrznym i zagranicznym oczekiwaną tendencją zmian jest wzrost wartości wskaźnika.

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Jaświły	58 (2018)	wzrost	1335,7 (2018)	wzrost	5,8 (2018)	spadek
Nowy Dwór	33 (2018)	wzrost	796,5 (2018)	wzrost	10,1 (2018)	spadek
Suchowola	61 (2018)	wzrost	861,8 (2018)	wzrost	10,5 (2018)	spadek
Przerośl	44 (2018)	wzrost	1507,2 (2018)	wzrost	6,8 (2018)	spadek
Krasnopol	44 (2018)	wzrost	1133,8 (2018)	wzrost	6,4 (2018)	spadek
Bargłów Kościelny	43 (2018)	wzrost	1173,7 (2018)	wzrost	7,1 (2018)	spadek
Lipsk	46 (2018)	wzrost	1162,1 (2018)	wzrost	8,0 (2018)	spadek
Sztabin	43 (2018)	wzrost	996,2 (2018)	wzrost	6,6 (2018)	spadek
Grajewo	95 (2018)	wzrost	1398,3 (2018)	wzrost	9,6 (2018)	spadek
Radziłów	43 (2018)	wzrost	981,9 (2018)	wzrost	15,0 (2018)	spadek
Rajgród	73 (2018)	wzrost	1762,6 (2018)	wzrost	11,4 (2018)	spadek
Szczuczyn	92 (2018)	wzrost	1405,8 (2018)	wzrost	8,3 (2018)	spadek
Wąsosz	36 (2018)	wzrost	1216,5(2018)	wzrost	11,6 (2018)	spadek
Grabowo	37 (2018)	wzrost	1128,9 (2018)	wzrost	6,8 (2018)	spadek
Kolno	38 (2018)	wzrost	1004,9 (2018)	wzrost	5,8 (2018)	spadek
Turośl	45 (2018)	wzrost	874,9 (2018)	wzrost	17,0 (2018)	spadek
Zbójna	50 (2018)	wzrost	1291,1 (2018)	wzrost	16,7 (2018)	spadek
Trzcianne	37 (2018)	wzrost	829,7 (2018)	wzrost	9,6 (2018)	spadek
Rutki	81 (2018)	wzrost	1234,0 (2018)	wzrost	5,4 (2018)	spadek
Dziadkowice	33 (2018)	wzrost	1529,3 (2018)	wzrost	7,6 (2018)	spadek
Grodzisk	83 (2018)	wzrost	1073,0 (2018)	wzrost	4,9 (2018)	spadek
Milejczyce	61 (2018)	wzrost	1267,3 (2018)	wzrost	7,9 (2018)	spadek
Nurzec-Stacja	57 (2018)	wzrost	1148,3 (2018)	wzrost	7,4 (2018)	spadek
Klukowo	88 (2018)	wzrost	1364,66 (2018)	wzrost	5,8 (2018)	spadek
Obszar z problemami ekonomicznymi						
Knyszyn	75 (2018)	wzrost	1255,6 (2018)	wzrost	7,5 (2018)	spadek
Giby	86 (2018)	wzrost	1893,5 (2018)	wzrost	10,4 (2018)	spadek
Augustów	72 (2018)	wzrost	1051,7 (2018)	wzrost	1,9 (2018)	spadek
Mały Płock	58 (2018)	wzrost	693,1 (2018)	wzrost	8,4 (2018)	spadek

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Stawiski	84 (2018)	wzrost	1063,5 (2018)	wzrost	8,3 (2018)	spadek
Jedwabne	147 (2018)	wzrost	870,9 (2018)	wzrost	7,8 (2018)	spadek
Przytuły	49 (2018)	wzrost	1190, (2018)	wzrost	4,7 (2018)	spadek
Wizna	53 (2018)	wzrost	764,15 (2018)	wzrost	3,9 (2018)	spadek
Poświętne	26 (2018)	wzrost	1246,4 (2018)	wzrost	9,8 (2018)	spadek
Obszar z problemami społecznymi						
Dąbrowa Białostocka	94 (2018)	wzrost	1159,6 (2018)	wzrost	5,5 (2018)	spadek
Janów	66 (2018)	wzrost	979,9 (2018)	wzrost	8,5 (2018)	spadek
Korycin	87 (2018)	wzrost	1294,4 (2018)	wzrost	7,1 (2018)	spadek
Sidra	53 (2018)	wzrost	1332,9 (2018)	wzrost	7,3 (2018)	spadek
Filipów	48 (2018)	wzrost	792,4 (2018)	wzrost	3,8 (2018)	spadek
Puńsk	86 (2018)	wzrost	1886,0 (2018)	wzrost	6,3 (2018)	spadek
Sejny	24 (2018)	wzrost	1463,9 (2018)	wzrost	7,9 (2018)	spadek
Rutka-Tartak	38 (2018)	wzrost	1036,1 (2018)	wzrost	7,0 (2018)	spadek
Szypliszki	96 (2018)	wzrost	1685,7 (2018)	wzrost	6,3 (2018)	spadek
Goniądz	80 (2018)	wzrost	1772,8 (2018)	wzrost	8,4 (2018)	spadek
Miastkowo	121 (2018)	wzrost	1424,2(2018)	wzrost	13,8 (2018)	spadek
Boćki	47 (2018)	wzrost	1166,7 (2018)	wzrost	4,6 (2018)	spadek
Brańsk	41 (2018)	wzrost	1104,3 (2018)	wzrost	5,2 (2018)	spadek
Rudka	130 (2018)	wzrost	1308,1 (2018)	wzrost	7,8 (2018)	spadek
Wyszki	67 (2018)	wzrost	1280,0 (2018)	wzrost	7,7 (2018)	spadek
Drohiczyn	55 (2018)	wzrost	1367,9 (2018)	wzrost	6,0 (2018)	spadek
Perlejewo	33 (2018)	wzrost	1074,7 (2018)	wzrost	4,0 (2018)	spadek
Siemiatycze	62 (2018)	wzrost	1335,7 (2018)	wzrost	4,9 (2018)	spadek
Dubicze Cerkiewne	51 (2018)	wzrost	2346,3 (2018)	wzrost	5,7 (2018)	spadek
Narew	#	wzrost	2591,0 (2018)	wzrost	9,6 (2018)	spadek
OSI 3 Subregionalne ośrodki wzrostu						

	Wartość bazowa(rok)		Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)		Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)		Tendencja zmian
Wskaźnik	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców			Odsetek osób pracujących w liczbie osób w wieku produkcyjnym		Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na km²			
Źródło	BDL			Obliczenia własne na podstawie BDL		Obliczenie własne na podstawie BDL			
Miara	szt.			%		t.			
Łomża	1010 (2018)		wzrost	37,3 (2018)		wzrost	2 599 (2018)		spadek
Suwałki	998 (2018)		wzrost	47,3 (2018)		wzrost	2 606 (2018)		spadek
Bielsk Podlaski	927 (2018)		wzrost	53,7 (2018)		wzrost	1 200 (2018)		spadek
OSI 4 Białystok i jego obszar funkcjonalny (łącznie)									
Wskaźnik	Podmioty według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców			Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku ogółem		Liczba studentów (ogółem) na 1000 mieszkańców			
Źródło	Obliczenia własne na podstawie BDL			Obliczenia własne na podstawie BDL		Obliczenia własne na podstawie BDL			
Miara	szt.			%		os.			
Białystok i jego obszar funkcjonalny (łącznie)	mikro	1100 (2018)	wzrost	36,7 (2018)	wzrost	59 (2018)	wzrost		
	małe	32 (2018)							
	średnie	9 (2018)							
	duże	1 (2018)							
OSI 5 Miasta powiatowe									
Wskaźnik	Pracujący na 1000 ludności			Stosunek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym		Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku ogółem			

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Źródło	BDL		Obliczenia własne na podstawie BDL		BDL	
Miara	os.		%		%	
Augustów	274 (2018)	wzrost	34,3 (2018)	spadek	19,8 (2018)	wzrost
Białystok	296 (2018)	wzrost	34,6 (2018)	spadek	40,8 (2018)	wzrost
Bielsk Podlaski	333 (2018)	wzrost	34,8 (2018)	spadek	38,6 (2018)	wzrost
Grajewo	236 (2018)	wzrost	30,8 (2018)	spadek	17,8 (2018)	wzrost
Hajnówka	241 (2018)	wzrost	42,3 (2018)	spadek	32,9 (2018)	wzrost
Kolno	229 (2018)	wzrost	29,4 (2018)	spadek	11,6 (2018)	wzrost
Łomża	232 (2018)	wzrost	32,8 (2018)	spadek	15,2 (2018)	wzrost
Mońki	221 (2018)	wzrost	33,7 (2018)	spadek	26,0 (2018)	wzrost
Sejny	219 (2018)	wzrost	38,2 (2018)	spadek	10,3 (2018)	wzrost
Siemiatycze	265 (2018)	wzrost	33,6 (2018)	spadek	27,3 (2018)	wzrost
Sokółka	286 (2018)	wzrost	34,6 (2018)	spadek	8,2 (2018)	wzrost
Suwałki	296 (2018)	wzrost	29,4 (2018)	spadek	13,2 (2018)	wzrost
Wysokie Mazowiecki	435 (2018)	wzrost	32,5 (2018)	spadek	19,4 (2018)	wzrost
Zambrów	203 (2018)	wzrost	32,8 (2018)	spadek	18,2 (2018)	wzrost
OSI 6 Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne⁷						
Wskaźnik	Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)		Udział ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej w ludności ogółem		Odsetek osób pracujących w ogólnej liczbie mieszkańców	
Źródło	BDL		BDL		Obliczenia własne na podstawie BDL	
Miara	os.		%		%	
Augustów (2)	27,3 (2018)	const.	20,1 (2018)	wzrost	7,2 (2018)	wzrost
Bakałarzewo (2)	30,5 (2018)	const.	51,4 (2018)	wzrost	6,7 (2018)	wzrost
Bargłów Kościelny (2)	33,0 (2018)	const.	11,2 (2018)	wzrost	4,3 (2018)	wzrost

⁷ Obszar wiejski - gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, w których główne miasto liczy poniżej 5 tys. mieszkańców (definicja zgodnie ze Strategią zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030; dane monitorowane na poziomie obszaru wiejskiego (pokrywającego się z granicami administracyjnymi gmin); brak możliwości monitorowania obszarów przyrodniczo cennych ze względu na ich położenie. Obszary przyrodniczo cenne swoim zasięgiem obejmują część terytorium gmin.

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Białowieża (2)	52,2 (2018)	const.	68,5 (2018)	wzrost	#	wzrost
Bielsk Podlaski (2)	61,3 (2018)	const.	15,4 (2018)	wzrost	4,4 (2018)	wzrost
Boćki (2)	49,0 (2018)	const.	21,7 (2018)	wzrost	4,7 (2018)	wzrost
Brańsk (2)	40,0 (2018)	const.	2,1 (2018)	wzrost	4,1 (2018)	wzrost
Czeremcha (2)	49,3 (2018)	const.	59,3 (2018)	wzrost	13,6 (2018)	wzrost
Czyże (2)	74,4 (2018)	const.	17,2 (2018)	wzrost	4,0 (2018)	wzrost
Dobrzyniewo Duże (2)	27,1 (2018)	const.	48,9 (2018)	wzrost	7,1 (2018)	wzrost
Dubicze Cerkiewne (2)	79,5 (2018)	const.	23,4 (2018)	wzrost	5,1 (2018)	wzrost
Dziadkowice (2)	35,5 (2018)	const.	21,4 (2018)	wzrost	3,3 (2018)	wzrost
Filipów (2)	33,1 (2018)	const.	49,8 (2018)	wzrost	4,8 (2018)	wzrost
Giby (2)	36,7 (2018)	const.	–	wzrost	8,6 (2018)	wzrost
Grabowo (2)	29,8 (2018)	const.	19,2 (2018)	wzrost	3,7 (2018)	wzrost
Grajewo (2)	26,6 (2018)	const.	1,9 (2018)	wzrost	9,5 (2018)	wzrost
Grodzisk (2)	40,0 (2018)	const.	14,9 (2018)	wzrost	8,3 (2018)	wzrost
Gródek (2)	46,3 (2018)	const.	46,5 (2018)	wzrost	15,1 (2018)	wzrost
Hajnówka (2)	44,5 (2018)	const.	34,9 (2018)	wzrost	7,1 (2018)	wzrost
Janów (2)	35,9 (2018)	const.	18,5 (2018)	wzrost	6,6 (2018)	wzrost
Jasionówka (2)	33,9 (2018)	const.	21,8 (2018)	wzrost	4,5 (2018)	wzrost
Jaświły (2)	36,9 (2018)	const.	30,1 (2018)	wzrost	5,8 (2018)	wzrost
Jeleniewo (2)	28,5 (2018)	const.	22,0 (2018)	wzrost	5,6 (2018)	wzrost
Juchnowiec Kościelny (2)	23,6 (2018)	const.	65,1 (2018)	wzrost	25,7 (2018)	wzrost
Klukowo (2)	39,4 (2018)	const.	5,7 (2018)	wzrost	8,8 (2018)	wzrost
Kobylin-Borzymy (2)	37,6 (2018)	const.	–	wzrost	5,8 (2018)	wzrost
Kolno (2)	27,7 (2018)	const.	–	wzrost	3,8 (2018)	wzrost
Kołaki Kościelne (2)	34,7 (2018)	const.	–	wzrost	3,8 (2018)	wzrost
Korycin (2)	32,9 (2018)	const.	15,1 (2018)	wzrost	8,7 (2018)	wzrost
Krasnopol (2)	32,6 (2018)	const.	–	wzrost	4,4 (2018)	wzrost
Krypno (2)	29,9 (2018)	const.	49,0 (2018)	wzrost	3,7 (2018)	wzrost
Kulesze Kościelne (2)	36,2 (2018)	const.	–	wzrost	3,8 (2018)	wzrost

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Kuźnica (2)	36,6 (2018)	const.	34,6 (2018)	wzrost	17,4 (2018)	wzrost
Łomża (2)	26,3 (2018)	const.	24,7 (2018)	wzrost	12,0 (2018)	wzrost
Mały Płock (2)	30,0 (2018)	const.	8,4 (2018)	wzrost	5,8 (2018)	wzrost
Miastkowo (2)	25,8 (2018)	const.	–	wzrost	12,1 (2018)	wzrost
Mielnik (2)	51,6 (2018)	const.	25,2 (2018)	wzrost	11,6 (2018)	wzrost
Milejczyce (2)	55,6 (2018)	const.	–	wzrost	6,1 (2018)	wzrost
Narew (2)	56,4 (2018)	const.	24,4 (2018)	wzrost	#	wzrost
Narewka (2)	49,3 (2018)	const.	49,7 (2018)	wzrost	18,7 (2018)	wzrost
Nowe Piekuty (2)	37,6 (2018)	const.	–	wzrost	6,5 (2018)	wzrost
Nowinka (2)	33,6 (2018)	const.	56,2 (2018)	wzrost	5,9 (2018)	wzrost
Nowy Dwór (2)	36,2 (2018)	const.	23,5 (2018)	wzrost	3,3 (2018)	wzrost
Nurzec-Stacja (2)	49,1 (2018)	const.	16,0 (2018)	wzrost	5,7 (2018)	wzrost
Orla (2)	82,4 (2018)	const.	22,8 (2018)	wzrost	20,1 (2018)	wzrost
Perlejewo (2)	35,9 (2018)	const.	–	wzrost	3,3 (2018)	wzrost
Piątnica (2)	28,5 (2018)	const.	24,9 (2018)	wzrost	14,0 (2018)	wzrost
Płaska (2)	34,4 (2018)	const.	–	wzrost	7,5 (2018)	wzrost
Poświętne (2)	35,2 (2018)	const.	51,9 (2018)	wzrost	2,6 (2018)	wzrost
Przerośl (2)	32,6 (2018)	const.	26,4 (2018)	wzrost	4,4 (2018)	wzrost
Przytuły (2)	29,4 (2018)	const.	–	wzrost	4,9 (2018)	wzrost
Puńsk (2)	34,5 (2018)	const.	31,5 (2018)	wzrost	8,6 (2018)	wzrost
Raczki (2)	29,1 (2018)	const.	39,7 (2018)	wzrost	11,2 (2018)	wzrost
Radziłów (2)	32,6 (2018)	const.	27,8 (2018)	wzrost	4,3 (2018)	wzrost
Rudka (2)	40,4 (2018)	const.	73,4 (2018)	wzrost	13,0 (2018)	wzrost
Rutka-Tartak (2)	33,6 (2018)	const.	28,3 (2018)	wzrost	3,8 (2018)	wzrost
Rutki (2)	30,4 (2018)	const.	29,2 (2018)	wzrost	8,1 (2018)	wzrost
Sejny (2)	34,7 (2018)	const.	–	wzrost	2,4 (2018)	wzrost
Sidra (2)	38,8 (2018)	const.	14,0 (2018)	wzrost	5,3 (2018)	wzrost
Siemiatycze (2)	37,6 (2018)	const.	7,1 (2018)	wzrost	6,2 (2018)	wzrost
Sokoły (2)	33,7 (2018)	const.	25,4 (2018)	wzrost	7,8 (2018)	wzrost

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Suwałki (2)	26,3 (2018)	const.	37,0 (2018)	wzrost	22,3 (2018)	wzrost
Sztabin (2)	33,5 (2018)	const.	21,0 (2018)	wzrost	4,3 (2018)	wzrost
Szudziałowo (2)	42,8 (2018)	const.	21,7 (2018)	wzrost	6,8 (2018)	wzrost
Szumowo (2)	31,4 (2018)	const.	–	wzrost	23,4 (2018)	wzrost
Szypliszki (2)	30,1 (2018)	const.	23,2 (2018)	wzrost	9,6 (2018)	wzrost
Śniadowo (2)	33,1 (2018)	const.	19,7 (2018)	wzrost	6,9 (2018)	wzrost
Trzcianne (2)	34,8 (2018)	const.	29,2 (2018)	wzrost	3,7 (2018)	wzrost
Turośl (2)	25,1 (2018)	const.	13,6 (2018)	wzrost	4,5 (2018)	wzrost
Turośl Kościelna (2)	28,4 (2018)	const.	31,8 (2018)	wzrost	6,6 (2018)	wzrost
Wąsosz (2)	32,4 (2018)	const.	44,2 (2018)	wzrost	3,6 (2018)	wzrost
Wizna (2)	32,8 (2018)	const.	26,0 (2018)	wzrost	5,3 (2018)	wzrost
Wiżajny (2)	35,9 (2018)	const.	26,3 (2018)	wzrost	4,1 (2018)	wzrost
Wysokie Mazowieckie (2)	30,8 (2018)	const.	–	wzrost	3,2 (2018)	wzrost
Wyszki (2)	44,2 (2018)	const.	7,0 (2018)	wzrost	6,7 (2018)	wzrost
Zambrów (2)	30,5 (2018)	const.	14,4 (2018)	wzrost	22,2 (2018)	wzrost
Zawady (2)	31,7 (2018)	const.	–	wzrost	3,7 (2018)	wzrost
Zbójna (2)	29,4 (2018)	const.	–	wzrost	5,0 (2018)	wzrost
Choroszcz - obszar wiejski (5)	26,6 (2018)	const.	25,1 (2018)	wzrost	17,7 (2018)	wzrost
Ciechanowiec (3)	35,2 (2018)	const.	34,7 (2018)	wzrost	9,2 (2018)	wzrost
Czarna Białostocka - obszar wiejski (5)	35,9 (2018)	const.	32,2 (2018)	wzrost	6,6 (2018)	wzrost
Czyżew (3)	34,0 (2018)	const.	35,6 (2018)	wzrost	24,0 (2018)	wzrost
Dąbrowa Białostocka - obszar wiejski (5)	34,2 (2018)	const.	4,7 (2018)	wzrost	3,8 (2018)	wzrost
Drohiczyn (3)	40,1 (2018)	const.	21,6 (2018)	wzrost	5,5 (2018)	wzrost
Goniądz (3)	35,1 (2018)	const.	27,7 (2018)	wzrost	8,0 (2018)	wzrost
Jedwabne (3)	30,8 (2018)	const.	21,6 (2018)	wzrost	14,7 (2018)	wzrost
Kleszczele (3)	58,9 (2018)	const.	35,4 (2018)	wzrost	9,2 (2018)	wzrost
Knyszyn (3)	32,2 (2018)	const.	61,3 (2018)	wzrost	7,5 (2018)	wzrost

	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian	Wartość bazowa(rok)	Tendencja zmian
Krynki (3)	42,6 (2018)	const.	53,5 (2018)	wzrost	6,8 (2018)	wzrost
Lipsk (3)	36,7 (2018)	const.	36,8 (2018)	wzrost	4,6 (2018)	wzrost
Łapy - obszar wiejski (5)	35,6 (2018)	const.	56,9 (2018)	wzrost	4,3 (2018)	wzrost
Michałowo (3)	46,7 (2018)	const.	53,1 (2018)	wzrost	10,6 (2018)	wzrost
Mońki - obszar wiejski (5)	31,3 (2018)	const.	–	wzrost	2,2 (2018)	wzrost
Nowogród (3)	29,8 (2018)	const.	44,8 (2018)	wzrost	4,6 (2018)	wzrost
Rajgród (3)	32,8 (2018)	const.	28,5 (2018)	wzrost	7,3 (2018)	wzrost
Sokółka - obszar wiejski (5)	31,8 (2018)	const.	2,8 (2018)	wzrost	3,3 (2018)	wzrost
Stawiski (3)	30,9 (2018)	const.	30,8 (2018)	wzrost	8,4 (2018)	wzrost
Suchowola (3)	36,6 (2018)	const.	28,3 (2018)	wzrost	6,1 (2018)	wzrost
Supraśl (3)	27,5 (2018)	const.	84,3 (2018)	wzrost	20,7 (2018)	wzrost
Suraż (3)	36,6 (2018)	const.	37,0 (2018)	wzrost	6,3 (2018)	wzrost
Szczuczyn (3)	32,2 (2018)	const.	25,6 (2018)	wzrost	9,2 (2018)	wzrost
Szepietowo (3)	36,7 (2018)	const.	30,2 (2018)	wzrost	12,4 (2018)	wzrost
Tykocin (3)	34,2 (2018)	const.	21,9 (2018)	wzrost	7,2 (2018)	wzrost
Wasilków - obszar wiejski (5)	24,9 (2018)	const.	65,7 (2018)	wzrost	4,5 (2018)	wzrost
Zabłudów (3)	32,8 (2018)	const.	24,0 (2018)	wzrost	16,1 (2018)	wzrost

– - brak danych

- tajemnica statystyczna